

september 2021

Gardeners' World

Gardeners' World

Stek nu voor het

**Stek nu
voor het
voorjaar**

GROENE SCHOOL

Mulchen: dit is het en zo moet het

MOESTUIN

Non-stop oogsten tot het voorjaar

INSPIRATIE

De beste schaduwplanten voor je terras

Het tuinseizoen is begonnen!

- **Planten delen**
- **Kies de mooiste bollen**
- **Snoei en verjong**

Snoei nu je heesters • **Monty's planttips voor een bloemrijke lente**
Oogst je eigen groentezaden • Zo kies je de juiste planten voor je droomtuin

€5,99

Bewaar al je tuintips en inspiratie in een handige verzamelmap!

*Geschikt voor een
complete jaargang
Gardeners' World*

Nu voor

€15,-

Exclusief €2,50
verzendkosten

Bestel nu de Gardeners' World verzamelmap op
www.gardenersworldmagazine.nl/verzamelmap
of bel naar **+31 (0)24 2027 827**

p. 54

Non-stop oogsten tot het voorjaar.

p. 62

Dit is mulchen en zo moet het.

p. 74

Verleng de zomer.

p. 82

De beste schaduwplanten in potten.

Creatief tuinieren

Als er iets is wat tuinmensen typeert dan is het wel inventiviteit. Alleen donkere schaduw en toch behoefte aan een moestuin? Een tuinier kweekt er de lekkerste sla. Alleen maar brandende zon en kurkdroge grond? Een tuinier legt er een mediterraan paradijs aan. Überhaupt geen tuin? Een tuinier heeft gauw genoeg door hoeveel planten er in potten en bakken kunnen groeien. We vinden altijd wel een manier om onze geliefde planten te laten groeien en bloeien.

Toen ik studeerde, groeiden er tomaten in mijn keuken en tientallen keukenkruiden die maar net op mijn smalle vensterbankje – hartje centrum Den Haag – pasten. In mijn eerste eigen echte tuin, groeide alles in potten en bakken. We konden namelijk ieder moment verhuizen en aangezien de huisbaas bepaald geen lieverdje was peinsde ik er niet over er maar een plantje achter te laten. Toch groeide en bloeide alles prachtig. (Toen we eenmaal verhuisden werd er gegrapt dat er tien man nodig waren voor het verhuizen van Anne's tuin, en twee voor de rest ... oeps).

Ik genoot dan ook van de inventieve en prachtige inzending van Josien de Klerk (zie pagina 8), die zich door haar lange lijst aan wensen – die met gemak een landgoed in beslag hadden kunnen nemen – niet liet weerhouden. Niet door schaduw, of door een gebrek aan vierkante meters. Ze haalde alles uit de ruimte die ze had, en ging waar nodig gewoon verticaal door met tuinieren. Want dat doen tuiniers. We vinden altijd een manier. Ik denk dat de muskaatkourgette 'Tromba d'Albenga' echt iets voor jou is, Josien. Die klimt als de beste en kan je overal kwijt! Misschien iets voor volgend jaar.

Ook tuinier eigen is het vermeerderen van planten. Zijn we gek op een salvia die een barre winter in de volle grond niet zal overleven? Dan leggen we door flink te stekken (zie voor tips pagina 103) gewoon een voorraad aan voor volgend jaar. Zo zitten we nooit om planten verlegen, en zijn we niet afhankelijk van het weer, of het tuincentrum.

En ook deze *Gardeners' World* staat weer boordevol inspiratie om ons als tuiniers nog inventiever te maken dan we al zijn. Geniet ervan!

Anne

awieggers@fnl.nl

“We vinden altijd wel een manier om onze geliefde planten te laten groeien en bloeien.”

INHOUD *september 2021*

SEIZOEN

- 10 Wij zijn gek op september**
Het wachten is op de elegante schoonheid van de herfst.
- 16 Topkeuze**
Enkelbloemige dahlia's zijn er in vele kleuren en vormen.
- 18 The Full Monty**
De afmeting is het minst interessante aspect van een tuin.
- 20 Wildleven**
De bruinrode heidelibel kom je tegen in poelen en plassen.
- 22 Red de bij**
Iedere maand geeft de Bijenstichting tips om je tuin nog natuurvriendelijker te maken.
- 24 Kweken en eten**
Oogst de laatste zomergewassen en maak een pittige jam van rode pepers.

GROENE SCHOOL

- 30 Spelen met kleur**
Monty plant nu bollen om straks te genieten van een oogverblindende bloemenzee.
- 36 Ben jij wijs met water?**
Zorg dat je tuin er volgende zomer weer mooi bij staat, ongeacht het weer.
- 41 Test: Regenwaterpomp**
De GardenPump 18 van Bosch in de praktijk getest.
- 42 Ontwerp je droomtuin**
Combineer je planten zo, dat ze het best tot hun recht komen in je tuin.
- 47 Gratis groentezaden**
Je planten geven je het zaad voor je groenten van volgend jaar. Gratis!
- 50 Verleng je oogst**
Zo kun je de komende maanden heerlijk verse groente blijven oogsten.
- 54 Continu oogsten tot het voorjaar**
Kweek deze gewassen nu en oogst nog maandenlang.
- 58 Jouw snoeimaand**
Snoei groenblijvende heesters en slap hangende vaste planten.
- 61 Vraag & antwoord**
Antwoord op de meest gestelde tuin vragen.

INSPIRATIE

- 74 Een nieuw leven voor je tuin**
Met de tips van Carol geef je je borders nieuw elan.
- 79 Alles over kamerplanten**
Maak je huis groener met deze gids.
- 82 Potten voor schaduwplekken**
Geef een schaduwplek direct een ander gezicht met kleurrijke potten.

74

Een nieuw leven voor je tuin

42

Ontwerp je droomtuin

30

Spelen met kleur

Op de cover

- 30** Monty's planttips voor een bloemrijke lente
- 42** Zo kies je de juiste planten voor je droomtuin
- 47** Oogst je eigen groentezaden
- 54** Non-stop oogsten tot het voorjaar
- 58** Snoei nu je heesters
- 62** Mulchen: dit is het en zo moet het
- 74** De beste tips voor het verlengen van de zomer
- 82** De beste schaduwplanten voor je terras
- 100** Stek nu voor het voorjaar

FOTO: JASON INGRAM

36

Wijs met water

104

Beplant een najaarspot

88

Kleurrijke bollen

50

Verleng je oogst

88 50 bollen met kleurgarantie

Bestel en plant nu bollen en je tuin wemelt volgend jaar van kleur.

95 Inheemse helden

Beemdoovievaarsbek stelt zichzelf voor.

AAN DE SLAG

99 Monty's maand

Monty neemt taxusstekken en oogst tomaten.

102 Bloemen in augustus

Plant krokussen in het gazon en verwijder verwelkte rozen.

104 De basis

Beplant een najaarspot.

105 Test je vaardigheden

Laat bollen bloeien met kerst.

106 Bollen

Plant bolgewassen in een border.

107 In de kas

Oogst aubergines en zaai eenjarige tuinkruiden in potten.

108 Groente & fruit

Pluk bladeren van boerenkool en oogst peren.

110 Algemene tuintaken

Zaai het gazon inen ondersteun spruitjesplanten.

EN OOK

6 Het prikbord

Tips & tricks, agenda en de laatste tuintrends.

19 Puzzel en win

Vul hem in en maak kans op de speciale uitgave *Je eigen moestuin*.

112 Colofon

Hier vind je al onze contactgegevens.

113 Groeigids voor september

Dit kun je allemaal zaaien en planten voor een smakelijke en gezonde oogst.

Welkom

Lees hier alles over wat er deze maand te doen valt op tuingebied, nieuws, weetjes en nog veel meer ...

1

2

3

Kleine bomen, grootse kleuren

De herfst nadert met rasse schreden en dat betekent dat wij weer naar al die fantastische herfstkleuren beginnen te verlangen. Gelukkig heb je geen grote bomen nodig om in je tuin te kunnen genieten van spectaculaire tinten! Dit zijn vijf van onze favoriete kleurenkanjers.

1 *Acer palmatum* 'Osakazuki'

Acers (Japanse esdoorns) mogen in de herfsttuin natuurlijk niet ontbreken. Dit exemplaar schittert elk najaar weer met fel oranje-rood blad.

2 *Acer palmatum* 'Sango-kaku'

Deze Japanse esdoorn is een prachtboom als je geel herfstblad zoekt. De contrasterende, felrode twijgen geven hem nog wat extra pit.

3 *Amelanchier lamareckii*

Het krentenboompje heeft elk seizoen wel iets speciaals te bieden en ook zijn herfstkleuren zijn dus schitterend. De vogels zijn bovendien blij met de vruchten. Deze boom is sterk en voelt zich overal thuis.

4 *Sorbus* 'Joseph Rock'

Dit is een van de mooiste exemplaren van de lijsterbesfamilie. Het is een geweldige

herfstboom, met blad dat verandert naar rood, karmozijn en paars. Het spektakel wordt versterkt door de prachtige zachtgele bessen.

5 *Cercidiphyllum japonicum*

De 'katsuraboom' is ongetwijfeld een van de mooiste bomen voor de najaarstuin. Terwijl zijn sierlijk ronde blaadjes heel langzaam verkleuren naar zacht amber en roze, komt het onverwachte aroma van zoete appeltjes vrij.

Tip

Sommige bomen groeien tevreden in een grote pot – handig als je niet veel ruimte hebt. De meest geschikte bomen voor potten zijn langzaam groeiende of klein blijvende soorten, zoals Japanse esdoorns. Geef ze wel genoeg water en voeding, want hun wortels zijn beperkt tot de pot waarin ze staan, en kunnen dus niet zelf op zoek naar hun natje en droogje

4

5

Agenda

De leukste tuinevents van de komende tijd.

Liefhebbersmarkt

Wanneer: 4 september

Waar: Botanische Tuinen Utrecht

Info: www.uu.nl/botanischetuinen

In de Botanische Tuinen Universiteit Utrecht vind je tijdens de liefhebbersmarkt een uitgebreid assortiment planten: van bloembollen, kuipplanten, rotsplanten en vleesetende planten tot zaden bomen en heesters. Er is voor iedereen wel iets moois te vinden. Naast verkopers zijn er ook plantenverenigingen te vinden waarvan de leden jou enthousiast wegwijs maken in hun hobby. Extra dit jaar is de teaser voor het Voorjaarsweekend 2022, dat volgend jaar hopelijk wel doorgaat: vier korte lezingen over klimaatbestendig tuinieren! En natuurlijk kun je ondertussen genieten van de prachtige Tuinen, terwijl je de gekochte planten zolang stalt in de Plantencrèche. Aanmelden is niet nodig. Wel moet je van te voren een dagkaart reserveren. Ga voor tickets en tijdsloten naar je de website die hierboven vermeld staat.

Cursus botanisch tekenen

Wanneer: 2 oktober

Waar: Tuinen Mien Ruys

Info: www.tuinenmienruys.nl

Maak kennis met het botanisch tekenen tijdens deze inspirerende workshop in de Tuinen Mien Ruys. Van Jenny Post (jennypost.nl), werkend lid van de Vereniging Botanisch Kunstenaars Nederland, leer je de bloem of het blad op ware grootte tekenen, waarbij je let op botanische kenmerken, vorm, licht en schaduw, compositie en kleur. Ook krijg je informatie over de te gebruiken materialen, zoals papiersoorten en goede kleurpotloden. De workshop is vooral bedoeld voor beginners, maar ook deelnemers met tekenervaring zijn welkom. Het cursusgeld bedraagt 70 euro. Meer info en de gegevens voor het aanmelden vind je op de website.

Toch geen Gardenista

Vorige maand waren we nog enthousiast dat Gardenista eindelijk weer gehouden zou worden. Maar helaas gooiden nieuwe coronamaatregelen na het ter perse gaan van dit blad toch nog roet in het eten. De volgende editie van het groene festival Gardenista staat nu gepland voor 25 t/m 29 mei 2022.

www.gardenista.nl

FOTO: THEO VAN LIEMPT

Oogstfair op

De Boschhoeve

Wanneer: 11 september

Waar: De Boschhoeve, Wolfheze

Info: www.boschhoeve.nl

De oogstfair is de laatste markt van het jaar op De Boschhoeve en is een waar feest voor de zintuigen! Gastkwekers en -telers stallen op deze dag tussen 10:00-17:00 uur hun streekproducten, voorjaarsbollen, biologische groenten en kruiden uit. Wie de herfsttafel fraai wil aankleden kan kiezen uit uitbundige tuinboeketten, kransen, decoratieve pompoenen en siervruchten. Ook tuintijdschriften, tuinkunst, brocante, keramiek, terracotta potten, zaden en handgesmeed tuingereedschap zijn ruim voorradig. En aangezien er nog van alles in bloei staat kunnen er ook nog steeds boeketten worden geplukt in de pluktuin. De entree bedraagt 4 euro p.p. Kinderen tot 12 jaar gratis.

IN JOUW TUIN

Wil jij iets vertellen
over jouw tuin? Ga naar
[gardenersworld
magazine.nl/jouw-tuin](https://gardenersworldmagazine.nl/jouw-tuin)
en stuur ons jouw
verhaal.

In de tuin van ... *Josien de Klerk*

uit Hilversum

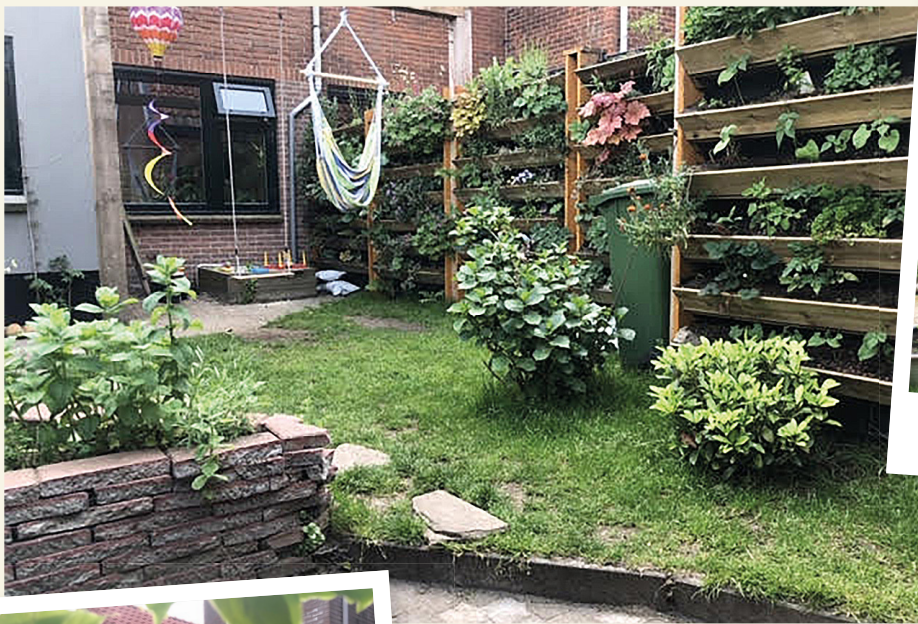
Als je droomt van een landgoed, met vlin-
der- en bijentuin, moestuin, grazig grasveld,
een schommel voor kinderen en heel veel
inheemse bloemen, wat moet je dan met een
voor- en achtertuin van ieder 40 m², waarvan
deels in de schaduw ...

In de lockdown gingen wij verticaal! We
timmerden 54 bakken, waarvan de helft nu
gebruikt wordt voor tomaten, aardbeien, snij-
biet, sla, Oost-Indische kers, zuring, stevia en
(medicinale) kruiden. In de andere helft staat
een muur vol vlinderbloemen en weelderige

groene planten, die grotendeels tegen droog-
te kunnen. Midden in de achtertuin kwam
een moestuinbak, met stapelmuur, waarin
stokbonen, courgettes en rabarber samen
groeien met varens, blaassilene, pepermint
en lavendel. De voortuin is een kleine oase,
met veel gras, wilde bloemen aan de randen
en een vlinder-bijenborder, maar ook met
fruitstruiken en leifruit.

Creatief tuinieren leverde vorig jaar al
zeventien maaltijd(jes) uit de moestuin op. Nu
nog een 'Big Reveal'. En welk platform is dan
beter dan dat van *Gardener's World*!

*“Afscheid van de groene bomen,
heimwee en een nieuw begin.
September, tijd om thuis te komen”*

Paul van Vliet

Wij zijn gek op september

September is altijd een bijzondere maand. Het licht wordt zachter en hete dagen verdwijnen naar de achtergrond. Zal het eindelijk weer een beetje een normaal schooljaar worden, trouwens? Of fungeren keukentafels nog steeds als provisorisch klaslokaal? We gaan het zien.

Onze tuinen keren in elk geval weer terug naar hun normale ruststand en hebben geen last meer van spelende (klein)kinderen. Het wachten is op de elegante schoonheid van de herfst.

STER VAN DE MAAND

Clematis 'My Angel'

Zelfs mensen met een postzegel als tuin zouden op zijn minst één clematis in moeten hebben. Hij is niet veeleisend en daarnaast verkrijgbaar in vele kleuren en maten. Deze foto laat de drie stadia van een clematis mooi zien. De knop is vol en staat te trappelen als een kind voor zijn eerste schooldag. Dan is er de fluwelen bloem, die heerlijk staat te glinsteren met zijn elegante helmknoppen. En tot slot toont hij het wollige en zilverkleurige zaadhoofd.

Snelle groeier, dus wat ruimte is gewenst. Staat mooi tegen een muur of pergola, maar ook tussen een paar struiken.

Hoogte x Breedte 3 m x 1,5 m

DRAMATISCH EN HOOG

Dit is een plant voor gevorderden. Groot, fors en het toonbeeld van wat ontwerpers sierbeplanting noemen. Hij heeft enorme zilverkleurige bladeren en deze torenhoge bloemhoofden waarmee hij, als hij in bloei staat, elke bij in de omgeving naar zich toe lokt. Eenmaal uitgebloeid is het een pleisterplaats voor kleine vogels.

Cynara cardunculus (Kardoen)

De bloemen zijn zwaar, dus zorg voor ondersteuning. Net als de meeste zilverkleurige planten moet hij in de volle zon. **H x B** 2 m x 1,2 m

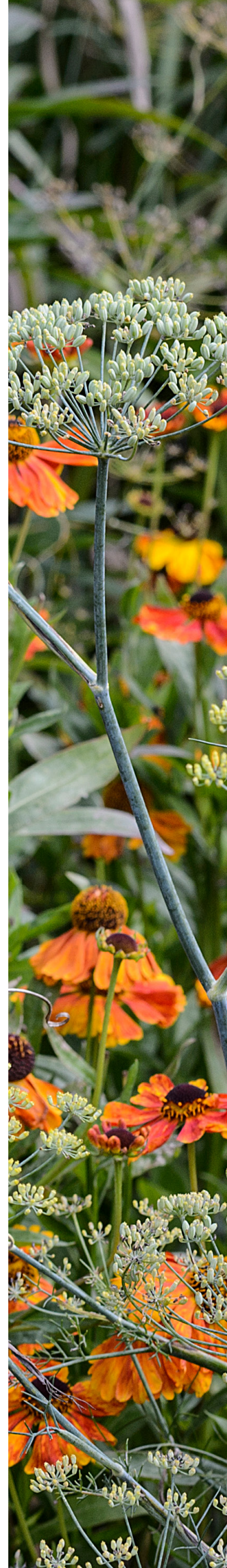
KLOKGELUI

Op zoek naar een zwierige klimplant? Dan ben je bij deze aan het juiste adres. Het hart van de bloem hangt als een klepel van een mooie klok naar beneden. Het is een niet-winterharde vaste plant, dus moet voor de vorst naar binnen. Staat mooi onderaan andere klimplanten, met name bij klimrozen.

Rhodochiton atrosanguineus (Purperklokje)

Als je een kas hebt, dan kun je de zaadjes in het najaar zaaien en de planten een goede start geven. Zo niet, zaai dan in het voorjaar.

H x B 2 m x 50 cm

SPELEN MET VUUR

Venkel is typisch zo'n plant die goed is voor zowel de bloemen- als de moestuin. Geschikt als kruid én mooi in de border. De stevige stelen kunnen als steun dienen voor slappere vaste planten, zoals deze *Helenium*.

Foeniculum vulgare (Venkel)

Vermeerder uit zaad in voor- of najaar. Gevoelig voor bladluizen, maar die haal je eenvoudig weg door met water te spuiten. Kan gaan woekeren, dus wees op je hoede. **H x B** 1,8 m x 40 cm

Helenium 'Sahin's Early Flowerer'

Voor elke bodemsoort, maar moet wel in de volle zon. Deel planten in voor- of najaar of neem stekken in het voorjaar. **H x B** 100 cm x 50 cm

KOP EN SCHOULDERS

De rode zonnehoed in de voorgrond mag dan de aandacht trekken, de echte ster van deze combinatie is de *Salvia* op de achtergrond. Dat heeft hij te danken aan zijn uitzonderlijk lange bloeitijd: van juni tot aan de eerste vorst.

Echinacea 'Powwow Wild Berry'

Variëteit zonnehoed met intense kleuren en is een echte bijen- en vlindermagneet.

H x B 60 cm x 45 cm

Salvia 'Amistad'

Moet in strenge winters beschermd worden. Neem voor de zekerheid eind zomer stekken en kop regelmatig.

H x B 1,2 m x 40 cm

VIVA ESPAÑA

Vrolijke, eenjarige klimmer die bij ons Spaanse vlag heet. Dat komt door zijn gele en rode tinten. De bloemen staan aan één kant en de kleuren vervagen met de tijd. Familie van de blauwbloemige dagwinde. Als hij maar genoeg zon krijgt, fleurt hij een saaie schutting of muur op.

Ipomoea lobata

Zaai onder glas in maart of buiten na de laatste vorst. Van zaaien tot bloeien duurt ongeveer twaalf weken.

H x B 2 m x 50 cm

CLUB TROPICANA

Rond deze tijd kunnen onze tuinen er een tikje exotisch uitzien, dankzij de warme zomermaanden die de planten als de *Canna* in vuur en vlam hebben gezet. Ze doen het met name goed in combinatie met dahlia's en siergrassen als *Miscanthus* en *Panicum*.

Canna 'Phasion'

Graaf de rhizomen (wortelstokken) uit in het najaar en bewaar die bijvoorbeeld in kratten gevuld met houtsnippers, in een vorstvrije omgeving. Deel in het voorjaar.

H x B 1,6 m x 50 cm

DWAALLICHTJES

Met bossige salieplanten kun je eigenlijk nooit de fout ingaan. Ze zijn kleurrijk en doen het geweldig in potten en bakken. Bovendien bloeien ze maandenlang, zijn makkelijk te vermeerderen en vormen een prachtcombi met siergrassen. Niet alleen met de hier afgebeelde *Pennisetum*, maar ook met *Stipa* en *Calamagrosti*.

Salvia greggii 'Stormy Pink'

Matig winterhard. Neem stekken in voor- of najaar. Verwijder de oude bloei.

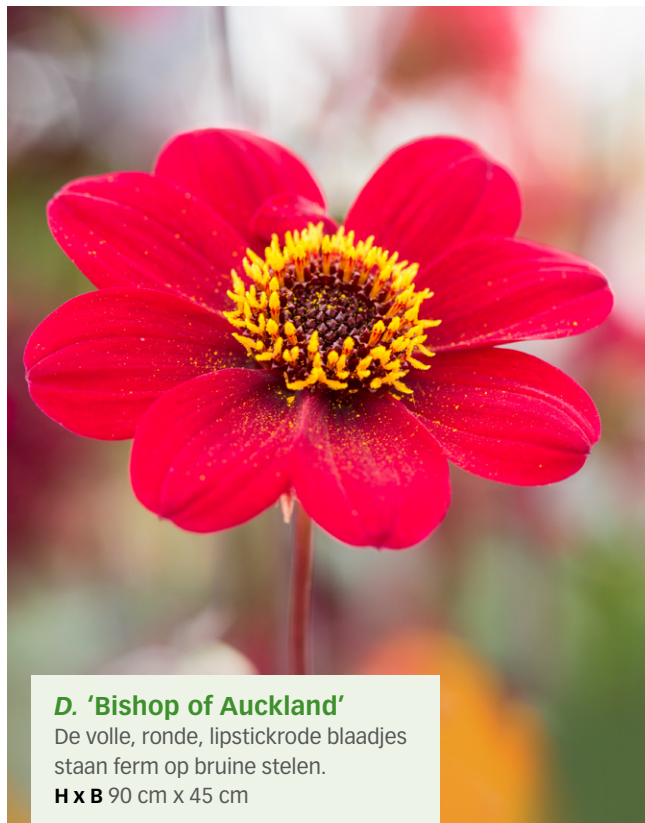
H x B 75 cm x 50 cm

Pennisetum 'Red Buttons'

Bladverliezend siergras. De bloemen beginnen donkerrood en verkleuren naar beige. Zaai onder glas in het voorjaar. Bescherm tijdens strenge winters.

H x B 100 cm x 100 cm

Enkelbloemige dahlia's

	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
Planten												
Bloei												
Mulchen												

D. 'Zone Ten'

Roze met wit gestreepte bloemen die mooi afsteken tegen donker, getand loof. **H x B** 70 cm x 50 cm

Topkeuze**Enkelbloemige dahlia's**

Deze tuinfavorieten zijn er in vele kleuren en vormen.

De kans is vrij groot dat het madeliefje het eerste bloemetje was dat je ooit plukte. Daar zijn tenslotte 32.000 soorten van en hiermee vechten ze met de orchidee om de titel 'De grootste plantenfamilie ter wereld'. Het klassieke madeliefje met de witte bloemetjes en het gele hartje herkennen we direct, zelfs nog voordat we kunnen lopen.

Bij dahlia's is deze herkenbare eenvoud intussen ingewisseld voor allerlei variaties. De dubbelbloemige soorten zien er weliswaar prachtig uit, maar zijn niet erg gastvrij voor bijen: probeer maar eens bij het stuifmeel te komen als er allerhande barrières in de vorm van blaadjes zijn opgeworpen.

Daarnaast zijn dubbelbloemige exemplaren zwaar en houden de vele bloemblaadjes meer vocht vast. Na een flinke regenbui gaan de stelen hangen en blijft er niets meer over van hun grandeur.

Daarom zetten we hier de enkelbloemige dahlia's in het zonnetje. Ze hebben stijl, zijn een aanvulling voor elke tuin, de meeste soorten hebben bronskleurig loof en bestuivers zijn dol op ze. Bovendien worden er steeds meer nieuwe enkelbloemige variëteiten gekweekt. En als je ze op een zonnige plek in goed gedraineerde grond zet, komen ze vaak goed de winter door om in het daaropvolgende voorjaar uitbundig te bloeien. Wat wil je nog meer? Geur? Nou moet je niet overdrijven.

□ Staat het liefst in de volle zon, in rijke en goed gedraineerde grond. Doet het goed in potten en bakken, maar de meeste hebben veel ruimte nodig en het liefst iets bossigs aan de voet, zoals de zilverkleurige kerrieplant (*Helichrysum*).

□ Overwegend winterhard, maar tijdens strenge vorst moet je de wortelstokken uitnemen en opslaan.

□ Bescherm in het voorjaar tegen slakken, verwijder regelmatig uitgebloeide bloemen en ondersteun de grotere exemplaren op winderige plekken.

The Full Monty

Ruimte slaat niet alleen op de grootte van een tuin, maar heeft ook te maken met de natuur die zorgt voor licht en lucht waardoor planten, en mensen, kunnen ademen.

FOTO: JASON INGRAM

Onlangs werd ik geïnterviewd (op afstand, via Zoom uiteraard) door iemand die een boek aan het schrijven was over ruimte. Niet over de astronomische ruimte, maar de ruimte die ons dagelijks omringt. Wat is ruimte, wat betekent het en wat is de invloed en het effect op hoe we ons leven leiden? De schrijver sprak hierover met tal van mensen en mijn bijdrage ging, hoe kan het ook anders, over ruimte en tuinieren. Toen ik daar over nadacht, realiseerde ik me hoe deze amorfe, vage term allesbepalend is voor ons beeld van tuinen en hoe we die gebruiken.

We beschouwen ruimte als iets meetbaars, de afmetingen van onze tuinen. Als je in Groot-Brittannië net als ik een grote tuin hebt, dan kun je al snel rekenen op opmerkingen als: "Jij hebt makkelijk praten". Meer ruimte geeft je uiteraard meer mogelijkheden in je tuin, maar de afmeting is het minst interessante aspect van ruimte. Onze relatie met die ruimte en het effect ervan op ons welbevinden is namelijk een heel stuk interessanter.

“ De belangrijkste ruimte die een tuin kan maken, is de ruimte in jezelf. ”

Tijdens de lockdown had een aanzienlijke minderheid van acht miljoen Britten geen toegang tot een tuin. Ruim 55 miljoen had dat wel en voor velen bleek dit een belangrijke aanvulling op hun leven te zijn. Tuinieren kan de ruimte op veel verschillende manieren benutten. In een 'gewone' achtertuin kun je honderden vormen op honderden manieren kwijt. Het kan een mozaïek worden van slechts enkele, specifieke planten, maar ook een miniatuur-natuurgebied boordevol diversiteit. De tuin kan meegaan met de veranderingen van het daglicht en de seizoenen, of een strikte structuur hebben die het hoofd biedt aan de grillen van de natuur. Veel mensen hebben ontdekt dat de tuin een poort kan zijn tot de natuur, die in het echt veel indrukwekkender is dan de mooiste documentaire op tv. Zelfs een kleine tuin kan de grootste dromen laten uitkomen

en de deuren openen tot de natuur, waarvan wij slechts een klein onderdeel zijn.

Dit verbindt ons met de wereld achter het tuinhok, waardoor het gevoel van ruimte in de tuin zelf enorm toeneemt, ongeacht de afmetingen ervan. Een ander ondergeschoven element, vind ik, is de lucht. Onze tuinen gaan ook in de hoogte door. De zwaluw die hoog boven ons, aan de rand van ons blikveld, door de lucht zweeft, hoort net zo goed bij de tuin als de bloemen in een mooie border.

Het gemak waarmee vogels wisselen tussen onze wereld en de oneindige dimensies boven ons, is een geschenk dat speciaal voor tuiniers bedoeld lijkt. Uiteraard kan iedereen ervan genieten, maar het merendeel van de mensen is met andere dingen bezig: autorijden, naar de grond staren, of – gruwel – op zijn mobiel turen. De vrijheid van de lucht geeft eindeloos ruimte aan onze tuindromen.

In Japan kent men zoiets als ma: het belang van de ruimte tussen de dingen. In het Westen definiëren we ruimte als iets wat afgebakend is, maar ma bekijkt het van de andere kant. Het definieert dingen aan de hand van de gaten er tussenin. Dat kan van alles zijn: stenen, bomen, blaadjes en zelfs woorden in een zin. Tuiniers die hagen en bomen snoeien en leiden, weten wat ik bedoel. De uitgestrektheid van de lucht hoort ook bij dit concept. De ruimte tussen de potten en de planten op de grond, en het hoogste plukje wolk horen ook allemaal bij dezelfde tuin.

Maar uiteindelijk is de belangrijkste ruimte die een tuin kan maken de ruimte in jezelf. Tijd die je doorbrengt in de tuin maakt je bewuster van jezelf en van jouw relatie met anderen om je heen. Hoe het precies werkt weet ik niet, maar ik weet dat het zo is. Tuinieren heeft iets gemeenschappelijks en strekt verder dan één enkele tuin en één enkele tuinier. En dat is de magische kracht van tuinieren.

MONTY OP TV Volg Monty en het team van Gardeners' World. Elke vrijdag om 22:00 (Nederlandse tijd) op BBC 2. Monty zit ook op Twitter (@themontydon) en Instagram (@themontydon).

Je eigen moestuin – 4 seizoenen eten van eigen bodem

Wil je graag je eigen moestuin hebben, maar weet je niet waar je moet beginnen? Dan is deze speciale uitgave van *Gardeners' World* een perfect startpunt! We geven heel veel praktische tips voor het kiezen van geschikte gewassen, het zaaien, verspenen, uitplanten en onderhouden van je groenten-, fruit- en kruidentuin.

Verder leer je hoe je met weinig tijd toch flink kunt oogsten, hoe je milieuvriendelijk te werk gaat en hoe je onkruid, ongedierte en ziekten bestrijdt.

En met de handige jaarplanner weet je precies wanneer het tijd is voor welke taak.

Puzzel en win

Vul de puzzel in en maak kans op 1 van de 5 exemplaren van **Je eigen moestuin**.

KRUISWOORDPUZZEL

horizontaal

1 vlinder 7 Gemeentelijke Geneeskundige Dienst 9 bureau 12 opgenomen geld (afk.) 13 betreffende 14 landbouwopbrengst 17 klapper 19 ouderwets speelgoed 20 onvindbaar 21 rivier in Frankrijk 23 feest 25 Bijbelse figuur 27 land in Afrika 29 dicht 30 neiging 32 plaats in Frankrijk 34 gemiddeld (afk.) 36 ijskegel 38 bevel 39 knorrig 42 voormalige Russische heerser 43 arbeidstijdverkort (afk.) 45 spoorwegtraject 47 ruw en onverbloemd 48 sportman 50 hoofdstad van Peru 51 ontkennend voegwoord 52 per stuk (afk.) 54 Griekse letter 55 Indische vrucht 57 naar 59 en anderen (afk.) 60 schuifbak in een kast 61 teugle 62 overzicht van cijfers.

verticaal

1 zuig- of perswerktuig 2 siersteen 3 werktuigkundig ingenieur (afk.) 4 het donkere deel van een etmaal 5 oostzuidoost (afk.) 6 deel van een flat 7 ambassade 8 poedelhond 9 decigram 10 deel van een boom 11 stilstand 15 gelige kleur 16 Keltische taal 18 uitzending op televisie 22 Verenigde Arabische Emiraten (afk.) 24 zone voor ontgassende kolen in een cokesoven 26 stevig 28 buitendijks land 31 voldoende gekookt 33 zeer verheugd 35 met ingang van (afk.) 37 volstrekt arm persoon 40 streling 41 manier van lopen 44 rijgsnoer 46 wang 48 punt 49 deel van een bijenkorf 53 groente 56 neon 58 grand prix.

1	2		3	4	5	6		7		8		9	10	11		
12			13							14	15					16
17		18		19				20					21		22	
23			24			25	26			27		28				
	29				30				31		32					
33		34		35		36				37		38				
39	40				41		42						43		44	
45						46		47				48				49
50					51					52	53			54		
		55		56				57					58		59	
	60					61				62						

Breng de letters uit de genummerde vakjes over naar de gelijkgenummerde vakjes van de oplossingbalk.

46	43	19	29	59	28	53	19	2	57	62	29
----	----	----	----	----	----	----	----	---	----	----	----

Vul het antwoord vóór 21 september 2021 in op www.gardenersworldmagazine.nl/puzzel.

Bruinrode heidelibel

Sympetrum striolatum

Zodra het jaar op zijn einde loopt, komen insecten bij elkaar op late bloemen, zoals zonnehoe, klimop en *Verbena bonariensis*. Kikkers, padden en salamanders vertrekken naar winterverblijven onder stammen en stenen, of in de grond. Zwaluwen keren terug naar Afrika en overwinteraars als koperwieken en kramsvogels zijn onderweg naar ons toe. Nu groen in bruin verandert, wordt het tijd voor een najaarsbeurt aan de tuin. Maar doe dat niet rücksichtslos, want insecten moeten kunnen schuilen in zaadhoofden en vogels gaan op zoek naar noten en bessen. Zorg ook voor een veilige plek voor egels door tuinafval op een hoop te doen en pas in het voorjaar weg te gooien.

Dit kun je tegenkomen

Bruinrode heidelibel **(*Sympetrum striolatum*)**

Een zeer algemene soort. De mannetjes zijn rood met geel gestreepte poten, de vrouwtjes zijn geel en verkleuren naar roodbruin. Je komt ze tegen in poelen en plaspen en in allerlei andere stilstaande en zwak stromende wateren. In de ochtend warmen ze zich op en dat doen ze in tegenstelling tot andere libelsoorten op of dichtbij de grond. Als je een verhoogd platform vlakbij je vijver hebt gemaakt, dan zullen ze daar de gevangen insecten oppeuzelen. Volwassen libellen eten muggen en de larven eten waterdiertjes, zoals watervlooien, kikkervisjes en zelfs elkaar.

Tijdens de paring vormen het mannetje en het vrouwtje een 'paringswiel'. Het mannetje grijpt het vrouwtje bij de nek en zij brengt haar onderlijf naar zijn lijf zodat bevruchting kan plaatsvinden. Ze legt haar eitjes in een geleachtige substantie tussen vijverplanten die half onder water liggen. Eitjes die in de zomer zijn gelegd komen na een

Akkerhommel verzamelt stuifmeel.

paar weken uit, latere eitjes komen in het volgende voorjaar uit. Het jaar erop, van juni tot oktober, ondergaan volwassen exemplaren (imago's) hun laatste vervelling, wat 'uitsluipen' wordt genoemd.

Kijk ook uit naar ...

■ Klimopbijen zijn de laatste twintig jaar bezig aan een opmars. Ze nestelen in zandgrond.

■ Akkerhommels. Rond deze tijd is hun roodbruine kleur vervaagd en hun beharing dun.

■ Wielwebspinnen. De vrouwtjes maken grote webben tussen struiken en over paden.

“ Heb je een verhoogd platform bij je vijver gemaakt, dan peuzelen ze daar hun prooi op. ”

De Bijenstichting zet zich in voor bijen en beschermt ze tegen uitsterven. Via cursussen, workshops en open dagen leer je alles over bijen. Je kunt ook altijd een kijkje komen nemen in de demonstratietuin in Vorden, waar met veel vrijwilligers gewerkt wordt aan de bloemenborders. Iedere maand geeft **Jaap Molenaar**, de directeur van het Bijen Educatiecentrum, ons in *Gardeners' World* de perfecte tips om onze tuinen nog natuur- en bijvriendelijker te maken. www.bijenstichting.nl

Red de bij!

Les van de Bijenstichting

We naderen alweer het einde van de zomer. Gelukkig zijn er nog wat grote wolbijen die rondzoemen en voedsel verzamelen uit de nog bloeiende lavendel.

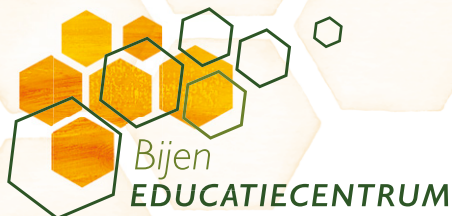
Nog even en de herfst kondigt zich aan. Dus laten we genieten van de laatste mooie nazomerse dagen voordat de natuur gaat rusten. Tijd om aan de slag te gaan in je tuin met het planten van bloembollen. Let daarbij wel op en kies voor biologisch geteelde bloembollen. Daar doe je de bijen en insecten

een groot plezier mee. En wacht nog even met het snoeien van de klimop in je tuin. Ook hier kunnen de laatste honingbijen nog voedsel uit halen. En dat hebben ze hard nodig voordat ze de winter in gaan.

De natuurlijke cyclus van de honingbij

Na de winter verzamelen de werksterbijen veel voedsel, zoals stuifmeel voor de larven en nectar om honing van te maken als reservevoedsel. Beide producten slaan ze op in de raat die is gemaakt van bijenwas. In de loop van het voorjaar maken ze speciale cellen op de raat, de koninginnencellen. De larven

krijgen een tijdje koninginnengelei als voedsel, waardoor ze zich als vruchtbare koninginnen ontwikkelen. Vlak voordat de jonge koninginnen uit de cellen komen, verlaat de oude koningin met een deel van de werksters de kast en gaat op zoek naar een nieuwe nestruimte. Dit wordt zwermen genoemd. De bijen hebben zich volgegeten met honing waardoor ze zeer zachtvaardig zijn. De ervaren imkers kunnen de bijen op dat moment gewoon aanraken en aaien. Terwijl de zwerm zit te wachten, gaan een aantal werkbijen op zoek naar een nestruimte. Meestal vinden ze die in een holte in een boom. Vaak wordt zo'n zwerm opgemerkt en dan wordt een imker

Bijenportret

De honingbij

De honingbij is van oorsprong een wilde bij. Het kenmerk van honingbijen is dat ze als volk samenleven en dat de koningin een prominente plaats inneemt. Het is haar taak om eitjes te leggen. Ze wordt daarbij verzorgd en gevoed door werksterbijen die zelf onvruchtbaar zijn. In een bijenvolk komen tussen de twintig- en vijftigduizend werksters voor. Daarnaast zijn er nog de mannetjes ('darren'), waarvan er enkele honderden te vinden zijn.

Seizoen

Bestuiving

Omdat honingbijen met zoveel bijen bij elkaar leven zijn ze efficiënte bestuivers. Daarom zie je in boomgaarden vaak bijenkasten staan. Doordat ze het stuifmeel van bijvoorbeeld appelbomen verzamelen en van bloem naar bloem vliegen, verspreiden ze het stuifmeel van de ene naar de andere plant. Ze bestuiven vervolgens de bloemen waardoor vruchten (bijvoorbeeld appels) ontstaan.

Bijen en tuinen

Vroegbloeiende bloembollen (blauw druifje, krokus) zijn eind winter de eerste belangrijke voedselbron voor jonge hommelskoninginnen,

honingbijen en sommige wilde bijen, omdat er verder nog weinig bloeiende planten te vinden zijn. Maar dan moeten deze bijen wel gifvrij voedsel aangeboden krijgen. Wil je bijen gezond voedsel aanbieden? Kies dan voor biologisch geteelde bloembollen.

KOM JE OOK?

Kom op **12 september** naar de **bloembollenparade van de Bijenstichting in Vorden**.

Daar kun je direct bloembollen kopen.

Of bestel via de webshop met kortingscode **GW2021** en ontvang **15% korting** op alle bloembollen.

gebeld. Deze 'schept' de zwerm in een mand van stro en neemt het volk mee naar huis en plaatst deze in een bijenkast.

In de oude kast komen de jonge koninginnen uit en beginnen te vechten. De sterkste overleeft deze strijd. Na een paar dagen, als het een mooie zonnige dag is, gaat deze jonge koningin op bruidsvlucht. Ze vliegt hoog in de lucht. Al vliegende wordt ze bevrucht door enkele darren. Vervolgens keert ze terug naar de kast en start met het leggen van eieren, soms tot tweeduizend stuks per dag. Ze heeft genoeg sperma in haar lichaam opgeslagen om gedurende haar hele leven (maximaal twee-drie jaar) bevruchte eieren te kunnen leggen.

Tuintips

Laat uitgebloeide stengels staan. Vaak schuilen daar bijen en andere insecten in. Knip wat stengels van braam of vlier af en bind deze in een bosje. Hang dit bosje verticaal op aan een schutting of paal. Deze merghoudende stengels worden regelmatig in het voorjaar door de gewone maskerbij gebruikt als nestplek.

Bloeiende klimop is een van de laatste bloeiende gewassen in de herfst en wordt volop bezocht door honingbijen. Wacht daarom met snoeien! En plant bloembollen voor het nieuwe seizoen.

Vers uit de tuin

Oogst de laatste zomergewassen en maak een pittige jam van rode pepers.

De afgelopen twee maanden lag de moestuin er prachtig bij. Bloemen, groente en fruit gaven de tuin kleur. Helaas kan het niet altijd zo zijn, maar aan de andere kant gaat het verval gelukkig langzaam. De laatste zomergewassen kunnen nu geplukt worden met de oogst van suikermais als hoogtepunt. Zodra de groene draadjes aan de bovenkant bruin verkleurd zijn, kun je de bladeren naar beneden trekken en de kolf oogsten. De late aardappelen hebben tijdens de zomer flink kunnen groeien. Verwijder nu het afgestorven

loof en beperk het water geven. Over een paar weken kun je oogsten. Precies op tijd voor de stoofpotjes die in het najaar op tafel komen.

Als je biologisch teelt, dan moet je op je hoede zijn voor ziektes. Tuinbonen kunnen slachtoffer worden van luizen. Zet bernagie in de buurt van je tuinbonen en je vermindert deze kans aanzienlijk.

Je doperwten zijn ook klaar om geoogst te worden. Rits de peulen open, eet wat je nodig hebt en vries de rest direct vers in om er nog heel lang van te genieten.

3 om nu te telen

Knoflook 'Picardy Wight'

Vroegrijpende en smakelijke 'softneck'-variëteit. Plant aan het eind van de maand.

Planten In rijen, twee keer zo diep als de hoogte van de tenen, 15 cm uit elkaar en 30 cm tussen rijen. Op een zonnige plek in goed gedraineerde grond. Oogst begin juli.

Bindsla 'Winter Density'

Winterharde slasoort die de hele winter zoete kroppen produceert.

Zaaien In zaaitrays met drie of vier zaadjes per bakje en zet deze in een koude kas. Uitsteken,

oppotten en uitplanten in de kas of onder stolpen. Pluk de buitenste bladeren naar behoefte of de hele sla wanneer de krop stevig is.

Tuinbonen 'Aquadulce Claudia' Meest winterharde soort, dus zaai ze aan het eind van deze maand.

Zaaien In 'roottrainer'-kweekbakjes of potjes om te voorkomen dat muizen de zaden opeten. Of in een afgeschermd bed, 20 cm uit elkaar en 45 cm tussen rijen. Wees tijdens de groei royaal met water, wied regelmatig en ondersteun met stokken. Knijp de topjes af in het voorjaar tegen kriebelmuggen. Het oogsten kan al in mei beginnen.

FOTO'S: MARSHA ARNOLD; PAUL DEBOIS; GETTY/CHENGYUZHENG

Smaak van de maand

Met cayennepepers kun je vele kanten op. Je kunt ze kweken in potten maar ook in de vollegrond. Binnen of buiten, het maakt niet uit. Zolang de omstandigheden maar goed zijn. De slanke, groene vruchten kun je bijvoorbeeld verwerken in Oosterse gerechten. De rijpe, rode exemplaren kun je drogen en vermalen tot poeder.

Moestuinklusjes

In je **kas** genieten aubergines, pepers en paprika's nog volop van de late zon en maken nog steeds vruchten aan. Blijf dus **wekelijks voeden** met smeewortel of zeewier voor nog meer bloemen en vruchten. **Verwijder de stengels** van late aardappelen om ze voor te bereiden op de oogst van over enkele weken. De herfstframbozen beginnen te rijpen, dus bescherm ze met **netten** tegen hongerige vogels. Pluk de laatste pronkbonen, ook de gedroogde peulen die voor de zaden van volgend jaar gaan zorgen. Zaai **winterharde gewassen** als groenbemesting op kale stukken grond, zodat de voedingsstoffen niet wegspoelen in de winter.

Jam van rode peper

INGREDIËNTEN

- 50 g rode pepers, in de lengte doorgesneden en zonder zaadlijsten
- 1 romatomaat, ontveld en zonder zaadlijst
- 2 of 3 dadels zonder pit, fijngesneden
- 1 teentje knoflook, gepeld en geperst
- 10 g gember, geraspt
- 150 ml azijn
- 250 g suiker
- 100 ml water

BEREIDINGSWIJZE

1 Meng in een blender de pepers, tomatenpulp, dadels, knoflook en gember. Voeg wat water toe om een pasta te maken.

2 Smelt suiker, azijn en water in een pan op laag vuur.

3 Voeg de pasta toe en laat zachtjes aan de kook komen. Roer regelmatig om het geheel niet aan de bodem te laten plakken.

4 Kook door tot het meeste vocht is verdampt. Roer met een spatel over de bodem. Als aan de andere kant geen vloeistof vrijkomt is het goed.

5 Doe de inhoud van de pan voorzichtig in gesteriliseerde potten. Sluit deze goed af met een deksel.

Let op: Na opening is de pot een maand houdbaar in de koelkast.

Snelgroeïende rode bieten zijn een prima vanggewas terwijl andere planten rijpen.

Nu oogsten

Aan de ingezakte stengels van **sjalotjes** zie je dat ze oogstklaar zijn. Oogst **tomaaten** en **tomatillo's** nu om tomatenziekte voor te zijn.

In juni uitgeplante **doperwten** zijn nu klaar. Oogst eetbare **Amaranthus** voordat het gaat vriezen. **Radijs** en **rode bieten** die als vanggewassen tussen tragere groenten zijn geplant, kun je ook nog blijven oogsten.

De warme septemberzon zorgt voor een laatste opleving van door-dragende **aardbeien**, dus geniet van de laatste exemplaren.

VOLGENDE MAAND De heerlijk zoete smaak van zelfgekweekte herfstframbozen.

Nieuw van Gardeners' World:

Complete gids voor bloembollen

**Boordevol inspiratie voor
het kweken van
bloembollen**

- Met deze bollen heb je het hele jaar kleur
- 100 plantideeën
- Praktische tips voor gegarandeerd succes - zelfs op de lastigste plekken

Bestel nu voor €9,99 op
www.gardenersworldmagazine.nl/bloembollen

Groene school

Leer elke maand iets nieuws in de tuin. Van basistechnieken als met onkruid omgaan en snoeien tot het vergroten van je moestuinooft, in deze rubriek komt het allemaal aan bod.

In deze rubriek

- 30** Monty plant voorjaarsbollen
- 36** Spaar nu water voor droge tijden
- 41** Test: Regenwaterpomp van Bosch
- 42** Ontwerpen met planten
- 47** Bewaar je groentezaden
- 50** Verleng je oogst
- 54** Zaai nu, eet tot de lente uit je tuin
- 58** Snoeimaand: knip hagen bij
- 61** Vraag en antwoord

p. 30

p. 36

p. 47

p. 50

Spelen met kleur

Monty vertelt wat je nu kunt planten om straks te genieten van een oogverblindende bloemenzee tussen het gras, opgefleurde borders en een kleurige pottenparade.

Allium 'Purple Sensation'
heeft zich vrolijk door de hele
Jewel Garden verspreid op
Longmeadow.

“Voorjaarsbollen zijn deel van
het bloemenverhaal dat we van
januari tot november met onze
borders proberen te vertellen.”

September voelt voor mij altijd te vroeg om al voor het volgende voorjaar te gaan planten. Niet omdat je daarvoor vooruit moet plannen – dat geldt sowieso voor tuinieren – maar omdat het de goden verzoeken lijkt om al aan maart en april te denken als de zomer zich vermoeid neervlijt in de vervagende gloed van september. In september lijkt de lente een totaal andere wereld. Het is een beetje zoals kerstversieringen in oktober of paaseieren die te koop zijn in februari.

Maar het is goed tuinierschap en een kwestie van gezond verstand. Tijd dus om deze bezwaren opzij te zetten. Het is op zijn minst tijd om de catalogi en online foto's van alle mogelijkheden te bekijken nu de tuincentra nog een breed assortiment hebben. Als je wacht tot oktober – wat veel mensen doen – heb je onvermijdelijk minder keus. En narcissen, krokussen, hyacinten, blauwe druifjes, winterakonieten, camassia's, vroege irissen, sterhyacinten en kievitsbloemen kun je het best in het vroege najaar planten, als je daar de gelegenheid en de wilskracht voor hebt.

Dat geldt niet voor tulpen. Tulpen zijn nu te bestellen, en dat moet je ook nu doen, maar je kunt ze het beste planten in november en december. Dat verkleint ook het risico

Garden staan honderden schitterende witte narcissen 'Thalia', en ook het zomerklokje, *Leucojum aestivum*, en elke herfst vullen we die aan.

Soms krijg je echter meer dan waar je om gevraagd hebt. 'Thalia' is tamelijk robuust en verspreidt zich goed, dus voor het evenwicht is het nodig deze om de paar jaar strategisch wat uit te dunnen. Maar de verspreiding van 'Thalia' is niets vergeleken met de allesverslindende *Allium* 'Purple Sensation' in de Jewel Garden. Zo'n twintig jaar geleden hebben we een paar honderd bollen geplant, maar nu zijn het er duizenden. Elke keer als je een plantgat maakt, komen er tientallen bollen tevoorschijn. Elk jaar gooien we karrenvrachten bollen weg en nog steeds staan er grote groepen alliums. Niet dat dit niet spectaculair is – maar je kunt ook te veel van het goede hebben.

Een tweede ronde

De tweede partij bollen planten we in het gras. Het worden er ieder jaar meer en ze zijn nu in de lente net zo belangrijk als de bollen in de borders. We begonnen met honderd bollen van de wilde narcis, *Narcissus pseudonarcissus*, in de boomgaard. Het eerste jaar waren er maar negen bloemen, die zich heel langzaam

“September lijkt te vroeg om voor volgend voorjaar te planten, maar het is een kwestie van gezond verstand.”

op tulpenvuur, want eventuele sporen in de grond zullen de bollen minder snel infecteren bij kouder weer.

Voorjaarsbollen spelen op Longmeadow drie verschillende rollen. De eerste is dat ze deel zijn van het bloemenverhaal dat we van januari tot november met onze borders proberen te vertellen. In de vroege maanden zijn ze de sterren van de tuin, maar naarmate de lente vordert, krijgen ze gezelschap van steeds meer overblijvende vaste planten en bloemheesters. Rond mei, als de Jewel Garden op dreef is en we ons de relatieve karigheid van de lente niet meer kunnen voorstellen, hebben bollen dus vaak een ondersteunende rol. Maar in de meer eenvoudige Spring Garden en Writing Garden, of in bosachtig gebied zoals de Coppice and Wildlife Garden, is veel makkelijker te begrijpen welk effect deze droge bolletjes zullen hebben als ze in maart en april in bloei staan. In de Writing

verspreiden, maar inmiddels zijn ze goed aangeslagen en omringen ze de appelbomen met honderden tegelijk, samen met de vorig jaar september geplante *Narcissus poeticus*, of dichtersnarcis, witte camassia's (*C. leichtlinii* 'Alba') en *Allium nigrum*, en met de tulp 'Yellow Spring Green', die we in november hebben geplant. Ik voeg dit jaar meer camassia's en alliums toe, want ze staan heel mooi tussen het lange gras.

Het cricketveld staat vol krokussen, die er in februari spectaculair uitzien – als de konijnen ze niet opeten – maar bijna altijd verwelkt zijn tegen de tijd dat we beginnen met filmen. Maar we hebben ook wilde kievitsbloem (*Fritillaria meleagris*), nog meer wilde narcissen, *Allium atropurpureum* en de teerblauwe *Camassia cusickii* geplant.

De meeste voorjaarsbollen doen het het best op goed doorlatende grond, maar kievitsbloemen, camassia's, sneeuwkllokjes en zomerklokjes houden van meer vochtige

LINKS De warm oranje kleur van *Tulipa 'Bruine Wimpel'* wordt versterkt door het blauw van de vergeet-me-nietjes en camassia's in de boomgaarbedden.

aarde en die staan dan ook in de strook tussen de Damp Garden en de Cottage Garden. Vorig jaar was dat wekenlang een kanaal, maar dat scheen geen van de bollen te deren – ze bloeiden prima.

Als je bollen in gras plant, is het belangrijk om het gras pas te maaien als het laatste beetje blad verwelkt is. Anders heb je volgend jaar veel kleinere bloemen en verdwijnen ze op den duur helemaal. In de praktijk betekent dat meestal dat je moet wachten tot juli of zelfs begin augustus. We houden daarna het gras kort, wat het planten van nieuwe bollen in september veel makkelijker maakt – hoewel de grond dan erg droog en hard kan zijn en we soms de grond bewerkbaar maken door de tuinslang er de dag voor het planten een paar uur op te laten sijpelen.

Bollen die je in een border plant, kun je heel gericht en individueel plaatsen, maar wij gebruiken vaak 'vierkante meters'. Bij dit systeem verdeel je elke border in vierkante meters, die je markeert met stokken. Elk vierkant krijgt vervolgens hetzelfde aantal bollen. Die worden uitgeplant rond wat er al in het vierkant groeit. Zo krijg je een evenwichtig aantal bollen, maar met een onregelmatige, natuurlijk spreiding doordat je ze rond en tussen vaste planten en heesters plant.

Maar in gras is het zonder meer het beste om gewoon een handvol bollen op de grond te gooien en ze te planten waar ze neerkomen. Anders zit je in de lente onvermijdelijk met een stijf geordend geheel. Mijn ervaring is dat investeren in een bollenplanter van goede kwaliteit met een lange steel veel tijd en moeite bespaart. Die haalt een stuk gras en grond omhoog en je laat de bol in het gat vallen. Dan maak je nog een gat, waardoor de grond uit het eerste gat uit de bollenplanter valt. Die grond gebruik je om het eerste gat te vullen – enzovoort. Zo kun je honderden bollen relatief snel, makkelijk en diep planten en het eindresultaat ziet eruit alsof het gras nauwelijks is verstoord. Diepte is bij het planten van alle bollen belangrijk. Gewoonlijk geldt: hoe dieper, hoe beter. In de praktijk is minimaal tweemaal de hoogte van de bol een goede vuistregel.

Als narcissen in gras gezond en sterk blad hebben, maar weinig of geen bloemen, wijst dat op twee problemen. Ten eerste dat ze te dicht op elkaar staan. Dat is te verhelpen door ze in het late voorjaar uit te graven en met blad en al te verplanten naar een plek waar ze meer ruimte hebben.

“Bollen planten is zo simpel als wat – maak een gat, stop ze erin en kijk er niet meer naar om.”

Ten tweede kunnen de bollen te droog zijn als ze ondergronds beginnen te groeien. Het gras in de vroege herfst besproeien, daar waar de bollen zullen opkomen, kan helpen.

Kleurige bakken

Tot slot gebruiken we bollen ook in bakken. We hebben er nu tientallen, van terracotta potten met elegante, kleine irissen tot enorme potten met drie lagen verschillende tulpen, twintig bollen per laag, met daarboven nog muurbloemen.

Tussen deze twee uitersten hebben we een heleboel kleine narcissen, zoals 'Tête-à-tête', 'W.P. Milner', 'Minnow' en 'Hawera', en kievitsbloemen, blauwe druifjes, sterhyacinten, sneeuwroem en hyacinten. Die worden bewaard in een koude kas zodat ze niet doorweekt raken van de regen op Longmeadow, maar met de zijanten open en onverwarmd, zodat ze worden blootgesteld aan kou, wat de bloei in gang helpt te zetten. Als de uitlopers verschijnen en er zich bloemknoppen vormen, zetten we ze buiten: massa's fleurige kleuraccenten bij de schuur en overal in de tuin, van eind januari tot half mei.

Als je bollen in potten kweekt, is het echt belangrijk dat ze in goed doorlatende grond staan en dat bereik je het beste door gelijke delen vermiculiet en turfvrrije potgrond door elkaar te mengen. De enige uitzonderingen zijn kievitsbloemen, die vochtvasthoudende potgrond prettiger vinden, en hyacinten, die van losse, open grond houden: ofwel een mix met ruwe schors of potgrond met heel veel bladcompost.

Maar al met al zijn bollen verbazingwekkend makkelijk. Je maakt een gat en stopt ze erin, het liefst met de punt omhoog. Dan kun je ze vergeten tot vroeg in het jaar hun uitlopers verschijnen – en je weet dat de kleurenexplosie niet lang meer op zich zal laten wachten.

BOVEN *Iris histrioides* 'Lady Beatrix Stanley' (links) en *Iris* 'Blue Note'. **INZET** Plant bollen minstens tweemaal zo diep als ze hoog zijn in korrelige, goed doorlatende grond.

RECHTS Krokussen en narcissen verlevendigen het glooiende gras van de Mound.

Bollen in terracotta potten,
Perzische keizerskroon
(*Fritillaria persica*),
Narcissus 'Tête-a-tête',
krokussen en dwergirissen.

*“Je zult versteld staan
van de groei van je
planten vergeleken met
toen je ze liet uitdrogen
voor je weer water gaf.”*

FOTO: SARAH HEUTLE

Alan laat zien hoe je
een overvloedige tuin
kunt hebben zonder
water te verspillen.

Ben jij wijs met water?

Nu is de tijd om ervoor te zorgen dat je tuin er volgende zomer weer mooi bij staat, ongeacht het weer. **Alan Titchmarsh** laat zien wat je daarvoor moet doen.

An het eind van de zomer slaak ik altijd een zucht van opluchting dat mijn tuin het overleefd heeft – de wind, de regen, de zon en wat het weer allemaal nog meer in petto had. Maar wat me in de zomer het meest zorgen baart, is de beschikbaarheid van water voor planten die het hard nodig hebben: jonge aanplant, planten in potten en groente- en fruitgewassen die doorschieten of verschrompelen als ze te weinig water krijgen. Het kan een hele uitdaging zijn ze voldoende water te geven, maar als je nu maatregelen neemt, hoef je je volgend jaar minder zorgen te maken.

Het spreekt vanzelf dat we verstandig moeten omgaan met water – geen water verspillen aan planten die het niet nodig hebben, zoals volwassen bomen en heesters, en zorgen dat planten in bakken en groenten genoeg krijgen. Zelfs ‘droogtebestendige’ planten moet je in hun eerste seizoen water geven zodat ze goed kunnen wortelen.

En gazons? Pas gelegde graszoden moeten regelmatig besproeid worden tot ze dieper geworteld zijn – vaak zelfs een maand of langer nadat ze gelegd zijn. Laat het gazon vanaf het begin aan zijn lot over en het ziet er binnen twee weken uit als bruin tapijt. Verspil echter geen water aan volwassen gazons: die herstellen zich wel na een flinke regenbui. Toegegeven, een mooi gazon laat de rest van de tuin beter uitkomen, maar het is socialer om het bruin te laten worden dan water te verspillen dat beter gebruikt kan worden. Moet het gazon maar helemaal weg? Alleen als het zo klein is dat je het nauwelijks kunt maaien. Een stuk gras is veel milieuvriendelijker dan gravel, vlonders of – als het echt niet anders kan – plastic gras.

Plaats meer regentonnen

Vang zoveel mogelijk regenwater op. Regenwater is zoveel beter voor planten dan het spul uit de kraan, dus sluit zoveel mogelijk regentonnen aan op regenpijpen. Regel dat nu, zodat je regentonnen volgend voorjaar en zomer vol zijn en klaar voor gebruik.

Niettemin zul je als je regentonnen leeg zijn kraanwater moeten gebruiken, en het is dus niet alleen milieuvriendelijk maar ook goed voor je portemonnee om water verstandig te gebruiken. Geef vroeg in de ochtend of avond water, dan verdampt het minder en komt er meer water terecht waar het nodig is. En waar is het nodig? Bij de wortels. Niet op het blad: dat gaat alleen maar hangen, terwijl het water verdampt.

Als je investeert in een irrigatiesysteem (wat je uren gesjouw met tuinslangen en gieters zal schelen), kies er dan een die de grond besproeit en niet de bladeren. Een druppelslang, bedekt met een mulch van boomschors, zorgt ervoor dat elke druppel water wordt benut. De mulch helpt om dat vocht vast te houden en de slang uit het zicht van dieren te houden, die alles wat

Schaduw van bomen zorgt voor meer koelte in de zomer, maar de wortels halen veel water uit de grond, dus bedenk goed waar je ze plant.

10 manieren om in je tuin wijs met water om te gaan

Mulch helpt onkruid – dat met je planten concurreert om water en voedingsstoffen – tegen te gaan.

Irrigatiesystemen zorgen dat water meteen daar komt waar het nodig is.

1 Verrijk je bodem met organisch materiaal, zodat het in droge perioden vocht beter kan vasthouden. Leg in de lente een 5 cm dikke mulchlaag op vochtige aarde om vocht vast te houden en onkruid – dat met je planten concurreert om licht, voedingsstoffen en vocht – tegen te houden.

2 Gebruik decoratieve mulch, bijvoorbeeld kiezels, zodat de grond rond bijzondere planten niet zo snel uitdroogt.

3 Creëer een dicht bladerdek met je beplanting. Zo bereiken zonnestralen niet het oppervlak van de bodem. Planten houden van gezelschap en hoe meer gebladerte er in je tuin is, hoe milieuvriendelijker die zal zijn. Grote stukken grauwe grond zijn geen lust voor het oog.

4 Installeer een druppelirrigatiesysteem in plaats van sproeiers – zelfs potten en hangmanden kun je irrigeren met slangen die worden aangestuurd met een aan de tuinkraan bevestigde timer.

5 Kies grote bakken voor terrassen – ze hebben meer impact en drogen langzamer uit dan een verzameling kleinere

potten, die niet alleen meer verzorging vragen maar er ook al gauw rommelig uitzien.

6 Installeer regentonnen bij alle regenpijpen. Regenwater is vooral handig voor het begieten van zuurminnende planten, zoals rododendrons en camelia's, in regio's met hard (kalkrijk) water.

7 Kies droogtebestendige in plaats van vochtminnende planten. Bezoek tuinen om te zien hoe planten in droge omstandigheden groeien. Maak een lijst!

8 Zorg voor schaduw als het elke zomer bloedheet is in je tuin. Plant een of twee bescheiden bomen of maak een pergola om onder te schuilen voor de zon.

9 Geef je gazon geen water in droge perioden. Op zandgrond is tijd misschien beter dan gras, of tegels met ruimte ertussen voor planten die heerlijk kunnen wortelen in de koele aarde onder de stenen en die voorkomen dat je tuin er hard en kaal uitziet.

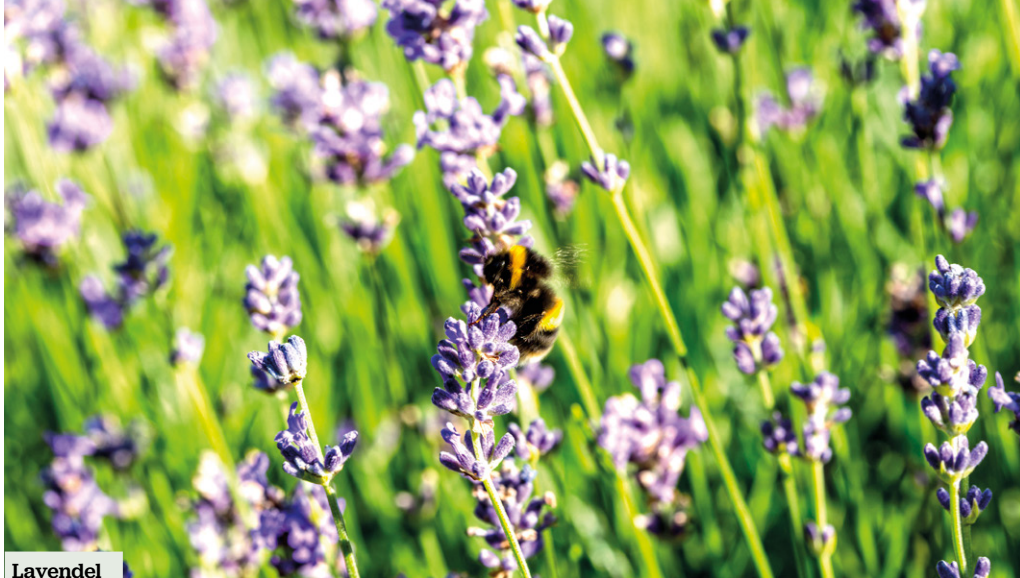
10 Geef je tuin water in de koelte van de vroege ochtend of avond, zodat het water niet meteen verdampt.

Grote potten drogen minder snel uit dan kleine.

Regenwater is met name nuttig voor het begieten van zuurminnende planten.

Lavendel

Cistus

Rode valeriaan

Vlinderstruik

Blauwe zeedistel

DE BESTE DROOGTEBESTENDIGE PLANTEN

Deze planten hebben water nodig om aan te slaan als je ze net geplant hebt, maar kunnen zichzelf daarna prima redden bij droog weer.

BUDDLEIA Vlinderstruiken zijn geweldig voor vlinders, onmisbaar in de zomertuin en hebben zo weinig nodig, dat ze tussen de stenen langs het spoor kunnen groeien. Na WO II gedijden ze zelfs op platgebombardeerde plekken in Londen. Elk voorjaar stevig terugsnijden.

Bloei jul-sep **Hoogte x Breedte** 3 m x 5 m

CISTUS De cistusroos is een prachtige plant, met vaak donzige blaadjes en bloemen die gemaakt lijken te zijn van crêpepapier. Ze worden ongeveer een meter hoog en kunnen na de bloei in de vroege zomer worden bijgeknipt om ze jong te houden. **B** jun-jul **H x B** 1 m x 1 m

ERYNGIUM Dankzij hun vette wortels kunnen de blauwe zeedistel en zijn verwanten genoeg water

opslaan om langdurige droogte te doorstaan. *E. giganteum* wordt in Engeland 'de geest van Miss Willmott' genoemd, naar een gerespecteerde plantenkenner die de zaden in de tuinen van haar vrienden strooide. Ze waart elk jaar rond in mijn tuin. **B** jun-aug **H x B** 90 cm x 30 cm

LAVENDEL Prachtig als omzoming van paden en borders, met zijn heuveltjes van grijs blad (dat waterverlies beperkt) en paarse of witte bloemen in de zomer. Ze hebben niet het eeuwige leven. Vijf jaar is een hele tijd, maar ze kunnen langer meegaan als je ze na de bloei licht bijknipt. **B** jun-sep **H x B** 60-100 cm x 45-100 cm

RODE VALERIAAN Groeit zelfs in muurspleten. Zowel de rood- als witbloemige soorten geven een welkome bloei in de vroege zomer. Ze zaaien zichzelf uit, maar zijn makkelijk te verwijderen en je zult er dus geen last van hebben. **B** jun-aug **H x B** 1 m x 45 cm

zwart en kronkelig is aanzien voor een echte slang, waar ze hun tanden in moeten zetten! Koppel je slang aan een kraan die is uitgerust met een automatische timer en je tuin krijgt water terwijl je slaapt. Voeg sensoren toe en de slang geeft geen water als de bodem al vochtig is.

Er zijn ingewikkelde sprinklersystemen die grote waterbogen over de tuin sproeien. Zo worden je planten ruim voorzien, maar gaan ook aanzienlijke hoeveelheden water verloren, en vaste borderplanten hebben mogelijk meer steun nodig als je op die manier water geeft. Een slang met sproeier kan wel tot duizend liter water per uur verbruiken. Het verbruik van een druppelirrigatiesysteem is veel lager (slechts twee liter per uur per druppelaar, afhankelijk van het systeem).

De bedoeling van irrigatie of handmatig water geven is, dat het water tot de wortels en net iets daaronder komt. Dan kun je het oppervlak laten uitdrogen, waardoor er minder water verdampt. Planten vinden het niet fijn als de vochtigheid van de bodem voortdurend schommelt tussen wat ze kunnen opnemen en zo weinig dat ze bijna verwelken. Je moet proberen de vochtigheid gelijkmatiger te houden. Als je dat doet, zul je versteld staan van de groei van je planten vergeleken met toen je ze liet uitdrogen voor je weer water gaf. Maar voedingsstoffen kunnen zo ook weer sneller wegsijpelen, dus het is wel verstandig om aan het begin van de zomer organische mest toe te voegen.

Plan je beplanting

Als je vrij lichte grond hebt, zet nieuwe planten dan in het vroege najaar in de grond, zodat ze tijd hebben om te wortelen voordat er lange perioden van droogte kunnen komen. Mag je gieten op het heetst van de dag? Als planten verwelken en het zwaar hebben, ja, natuurlijk. Anders verschrompelen ze en gaan ze dood. Maar beter is het ervoor te zorgen dat ze genoeg vocht rond de wortels hebben om het uit te houden tot na de middag. Dan redden ze het wel tot het avondeten voor ze nog een slaapmutsje nodig hebben.

Water geven is niet zo ingewikkeld. Het is vooral een kwestie van observeren en gezond verstand.

VOLGENDE MAAND Alan laat zien hoe je met biologisch tuinieren een prachtig, weelderig gazon krijgt.

Bosch waterpomp

Water opvangen voor de tuin is een fantastische en duurzame manier om voor jouw planten te zorgen. Regenwater is ook nog eens veel beter voor ze dan kraanwater. Velen van ons zullen daarom een regenton hebben staan zodat we altijd voorbereid zijn op droogte. Het enige nadeel is dat het wel heel veel heen en weer lopen is tussen de ton en de tuin, mét een volle gieter. Tel daarbij op dat je dit waarschijnlijk het meest doet wanneer het erg warm is, en de sproeier met kraanwater begint te lonken. Zonde!

Er is een oplossing voor, en wij mochten die uitproberen: een pomp. Die werkt, precies zoals je zou vermoeden, door hem onder te dompelen in water. De pomp kan binnen een half uur 225 liter water oppompen. Er zit dus erg veel kracht in dit kleine, handzame apparaatje.

Wil je 's ochtends vroeg of 's avonds laat sproeien maar ook geen slaap opofferen? Er zit een timerfunctie op en je koppelt de pomp zo aan een irrigatiesysteem/sproeier. Je gebruikt er een fijne accu bij, dus er is geen gedoe met snoertjes en stopcontacten, en die accu gebruik je ook nog eens op andere producten van Bosch, zoals een bosmaaier of boormachine.

Het was even wennen, om een apparaat in het water te laten glijden, maar vrijwel direct kwam de lol erin. Wat is dit makkelijk! En nog beter: geen sproeischaamte terwijl de planten genieten! Wij zijn fan. Bijkomend voordeel is dat je het natuurlijk niet bij de regenton hoeft te laten. Staat er een zwembadje van de kinderen dat nog leeg moet? Steek de pomp in het badje en ook dat water wordt fluitend de tuin in gepompt. Toch maar die vierde regenton installeren ...

Prijs € 149,95 (incl. accu en lader), € 99,95 (excl. accu en lader)
Meer informatie: www.bosch-diy.com/nl

*“Planten geven structuur,
textuur en kleur – en
helpen sfeer te creëren.”*

Jouw droom- tuin

DEEL 2

Ontwerpen met planten

Mooie planten vormen het hart van elke tuin, maar hoe combineer je ze zo dat ze het meest tot hun recht komen? **Adam Frost** deelt zijn basistips voor ontwerpen met planten.

Het maken van een beplantingsplan is een van de meest fascinerende aspecten van het aanleggen van een tuin. Planten vertellen het verhaal van de seizoenen en trekken wildleven aan. Ze geven structuur, textuur, beweging, geluid en kleur en helpen sfeer te creëren. Maar de enorme hoeveelheid planten waar je uit kunt kiezen is soms nogal overweldigend en plantenkennis groeit in de loop van de tijd – zelfs de deskundigen kennen niet alle planten.

Ontwerpen met planten is een veelomvattend onderwerp, maar ik beloof je dat als je het proces in hapklare brokjes verdeelt, je de borders en tuin van je dromen kunt creëren. Ik moet er eerlijk bij zeggen dat het je de eerste keer waarschijnlijk niet lukt – het lukt mij al vaak niet en ik doe dit al tientallen jaren!

Geduldig plannen

Mijn eerste en belangrijkste advies is: ren niet naar het tuincentrum om je kofferbak te vullen met planten. Planten kunnen duur zijn en je wilt in één keer de juiste planten kopen. Dat is waarom een beplantingsplan zo onmisbaar is. Bedenk eerst wat je al in de tuin hebt staan dat door de seizoenen heen werkt, en in welke periode van het jaar je tuin minder boeiend is.

Noteer de heesters en grote bomen in aangrenzende tuinen die van invloed zijn op je uitzicht en ga na hoe de lichtval in je tuin is op verschillende momenten van de dag. Dat geeft je een idee van waar planten het beste zullen groeien en hoe je het licht kunt gebruiken om de sfeer van je tuin te versterken.

Er zijn een heleboel verschillende beplantingsstijlen, maar voor mij moet een tuin je persoonlijkheid weerspiegelen. Denk dus, naarmate je je ruimte leert kennen, niet alleen aan stijlen – denk ook aan de stemming of emotie die je wilt creëren. Welke planten je kiest, moet niet alleen afhangen van hoe ze eruitzien, maar ook van het gevoel dat ze je geven.

“Er zijn veel beplantingsstijlen, maar een tuin moet je persoonlijkheid weerspiegelen.”

Planten kiezen

Als je alles hebt opgemeten, de bodem kent en een schets van de ruimte hebt gemaakt (zie p. 46), kun je beginnen met het maken van een wensenlijstje van planten. Houd steeds de stijl, stemming en emotie in gedachten die je met je planten wilt creëren, bedenk wat je favoriete kleuren zijn en denk aan planten in de volgende groepen: bomen, heesters, vaste planten, bollen en eenjarigen.

Een beplantingsplan maken is geen exacte wetenschap, maar als ik planten kies, ga ik deze groepen een voor een af en kijk ik naar hun gestalte en vorm, inclusief bladvormen en -texturen. Vervolgens bekijk ik in welk seizoen ze op hun mooist zijn en tot slot naar kleuren en bloemen. Ik houd van bloemen, maar ze moeten niet het uitgangspunt van een beplantingsplan zijn. Als je wensenlijst klaar is, controleer je nog eens of de planten passen bij je grond en de stemming die je wilt creëren.

▼ Bomen

Gebruik ze om te spelen met licht, om hun aantrekkelijkheid in de seizoenen en hun decoratieve eigenschappen.

Bolgewassen

Hier toe behoren bollen, stengelknollen, wortelstokken en knollen en maken de tuin in de lente interessant.

▲ Heesters

Geven structuur en textuur, vormen een achtergrond voor je vaste planten en zijn boeiend in elk seizoen.

► Vaste planten

Zorgen voor contrast, textuur, beweging, ritme en seizoensgebonden kleur.

◀ Eenjarigen

Geweldig om met vorm en kleur te experimenteren zonder er permanent aan vast te zitten.

Leer je tuin kennen

Dit heb je nodig

- Bodemtestkit
- Meetlint
- Papier
- Overtrekpapier
- Grafiet- en kleurpotloden
- Passer
- Cirkelsjabloon
- Liniaal (zo mogelijk met schaalverdeling)
- Plantenboeken en -catalogi (zo veel mogelijk)

■ Begrijp je grond. Je grond is het belangrijkste element van je tuin, maar wordt vaak over het hoofd gezien. De snelste manier om je grond te beoordelen, is met je handen. Je kunt voelen en zien of het kleigrond is, slib, zand, kalk of leem. En het kost je geen cent.

■ Ga na wat de pH-waarde van de grond is (zuur, neutraal of basisch), met een simpele bodemtestkit uit het tuincentrum. Een tuin kan verschillende bodemtypen hebben, dus test op verschillende plaatsen om een nauwkeurig beeld te krijgen. De meeste planten zullen het wel doen bij een niet helemaal neutrale pH-waarde, maar hoe extremer de waarde, hoe beperkter je keuze is. Als je eenmaal de pH-waarden en de structuur van je bodem kent, kun je op zoek naar de planten die daar goed in zullen groeien.

■ Meet je border of tuin op, zodat je de ruimte op papier kunt tekenen.

■ Markeer bestaande planten die je wilt houden en laat je niet verleiden alles eruit te gooien – neem de tijd en raak vertrouwd met wat er in je tuin staat.

■ Bereken de financiële waarde van alles wat je weg wilt halen – het helpt je te focussen en binnen je budget te blijven als jezelf afvraagt hoeveel het zou kosten een zo grote plant te kopen.

■ Overweeg om licht te snoeien en uit te dunnen – dit kan een verrassende impact hebben op het gevoel van je tuin. Zorgen voor meer licht of de kroon van een heester verhogen om ruimte te maken voor onderbeplanting kan goed werken, dus houd dit in je achterhoofd.

Speel met verschillende ideeën voordat je een definitief ontwerp maakt.

Een beplantingsplan maken

Leg overtrekpapier over de schets die je van je tuin hebt gemaakt. Richt je in eerste instantie niet zozeer op specifieke planten als wel op eenvoudige vormen en raak niet verstrikt in details. Denk bij het opbouwen van je lagen in groepen planten, niet in een of twee exemplaren. In de natuur groeien planten in clusters, met iets verderop een paar afzonderlijke planten. Imiteer dat om je tuin vloeiend en ritmisch te maken. Als je tevreden bent over de globale vorm van de beplanting, ga je aan de hand van de volgende stappen werken aan de details. Haast je niet. Probeer verschillende versies en leg nieuw overtrekpapier over je tekening tot je tevreden bent

met het resultaat. Kijk als je de plantnamen in de vormen schrijft nog eens naar de details en naar het contrast tussen gebladerte, vormen en texturen. Is het resultaat naar je zin, dan leg je een nieuw stuk overtrekpapier over de laatste versie en maak je met een cirkelsjabloon en een passer een definitief plan.

1 Begin met het plaatsen van bomen (of werk met de bomen die al in je tuin staan). Bedenk hoe hun vorm het licht beïnvloedt en neem het landschap en de gebouwen rond je tuin in aanmerking.

2 Plaats de heesters. Deze vormen een tegenwicht tegen de bomen en verbinden die hoogste laag met de rest van

de tuin. Voeg bij voorkeur verschillende vormen toe.

3 Zet er vaste planten bij. Denk in groepen en zorg voor ritme en herhaling.

4 Voeg eenjarigen, bollen en stengelknollen toe op plaatsen waar ze in het oog zullen springen.

VOLGENDE MAAND Laat nooit meer een plant doodgaan! In het volgende deel legt Adam uit hoe je goed voor je planten zorgt.

Gratis groentezaad

Het is de perfecte tijd om zaad van je gewassen te oogsten. Dat is makkelijk en bespaart je volgend jaar geld. Wij laten zien hoe je het doet.

September is een tijd van overvloed in de moestuin. Er valt veel te oogsten. Maar het is ook een tijd waarin veel planten uitgeput raken en zaad zetten. Dat is alleen maar goed: je planten geven je het zaad voor je groenten van volgend jaar. Gratis! Zaad oogsten van groenten zoals erwten, snijbiet en sla is zo gepept. Het is milieuvriendelijk en je zult merken dat het oogsten van je eigen zaad ook goed is voor het wildleven: vogels zoals puttertjes doen zich in je tuin tegoed aan de rijpende zaadhoofden - er blijft altijd genoeg over voor jezelf.

Kies voor het oogsten van zaad sterke, gezonde planten uit die geen tekenen vertonen van plagen of ziekte. Je kunt ook selecteren op gewenste eigenschappen, bijvoorbeeld zaad van tomatenplanten met heel veel of zoete vruchten.

Houd het puur en simpel

Bij sommige groenten, zoals pompoenen en courgettes, vindt al gauw kruisbestuiving plaats, waardoor uit het zaad planten kunnen groeien die een hybride zijn van hun ouderplanten. Je kunt de kans op kruisbestuiving verkleinen door slechts één variëteit te kweken, zodat pollen minder snel door de wind of insecten wordt overgebracht naar andere variëteiten.

Je kunt ook de planten waarvan je zaad wilt verzamelen bedekken met insectengaas en ze met de hand bestuiven. Maak je geen zorgen als je dat niet gedaan hebt. Niet bij alle groenten vindt kruisbestuiving plaats en zelfs als dat bij jouw groenten wel is gebeurd, zijn ze nog steeds de moeite waard – misschien krijg je wel een fantastische nieuwe variëteit!

FOTO: S. SARAH CUTTLE

Zaad van bijvoorbeeld bieslook, sla en erwten is makkelijk te verzamelen.

Zaden bewaren

▲ Tomaten

Kniip de zaden en het vlees van een rijpe tomaat in een kom en laat een paar dagen staan tot het mengsel begint te gisten. Roer het door water in een pot en bewaar de zaden die naar de bodem zakken. Spoel ze goed af en laat ze op een warme plek drogen. Tomaten kunnen kruisbestuiven, maar zijn meestal raszuiver.

Probeer ook tomatillo's, Kaapse kruisbessen.

▲ Erwten

Als je erwten plukt, vind je tussen de bladeren vaak gedroogde peulen die je over het hoofd had gezien. Die zijn geschikt om te oogsten. Haal de peulen weg als ze beginnen te ramelen, dop de erwten en droog ze een paar dagen op een warme plaats. Laat de peulen binnen drogen bij vorst. Erwten zijn meestal zelfbestuivend en leveren raszuiver zaad op.

Probeer ook sperziebonen (meer kans op kruisbestuiving dan bij erwten).

▲ Spinaziezuring

Spinaziezuring kruisbestuift met snijbiet en rode biet, maar dit hoeft geen probleem te zijn, omdat de nieuwe planten nog steeds lekker blad produceren. Dit zijn tweejarigen, dus misschien moet je wachten tot volgend jaar voor je zaad kunt oogsten. Wacht bij zonnig weer tot de zaden aan de plant zijn gedroogd en wrijf ze er dan van af boven een bak. Steun bloeiende planten, want die kunnen topzwaar worden. Snij bij nat weer de stengels voordat de zaden rijp zijn en laat ze binnen drogen.

Probeer ook rode biet, snijbiet.

Chilipepers

Als je volgend jaar dezelfde variëteit wilt, kun je het beste maar één variëteit chilipepers kweken, al zijn ze gewoonlijk zelfbestuivend. Snij een rijpe peper open, haal de zaden eruit en was ze. Draag handschoenen om te voorkomen dat je het sap aan je vingers krijgt. Laat de zaden een paar dagen drogen op een warme plek. De zaden zijn klaar als ze niet buigen, maar breken wanneer je je nagel erin drukt.

Probeer ook paprika's.

▼ Pronkbonen

Pronkbonen kunnen kruisbestuiven met andere planten die achthonderd meter verder staan. Isoleer ze door de bloemen met vliesdoek of een insectennet te bedekken en ze met de hand te bestuiven. Laat de bonen in hun peulen aan de plant rijpen, om ze dan binnen te doppen en te laten drogen. Bij nat weer verwijder je de peulen en leg je ze op een warme plaats tot ze droog zijn.

Probeer ook tuinbonen (kunnen ook kruisbestuiven).

▲ Bieslook

Bieslook produceert massa's zaadjes die snel drogen aan de plant. Verzamel de zaadhoofden, zodra de zaadjes zwart kleuren in een eierdoos of steek de bovenkant van de plant in een papieren zakje en knip de zaadhoofden af zodat ze in het zakje vallen. Schud ze eruit en bewaar ze op een koele, droge plaats in een envelop.

Probeer ook uien, prei (grote kans op kruisbestuiving tussen variëteiten).

▼ Sla

Verzamel van een paar slaplanten die je laat doorschieten het pluizige zaad. Schud dat als het rijp is – meestal een paar weken na de bloei – in een zak of emmer. Scheid het zaad met een zeef van de witte pluimpjes en het kaf. Sla kan kruisbestuiven, dus zet planten die je kweekt voor het zaad minstens 8 m van andere variëteiten vandaan als je volgend jaar dezelfde variëteit wilt.

Probeer ook rucola, mosterd (kunnen ook kruisbestuiven).

F1 hybriden

Deze zijn door plantenveredelaars ontwikkeld met het oog op specifieke kenmerken, zoals superieure groei-kracht, ziekteresistentie en hoge opbrengst. Zaden die je van F1-hybriden oogst, behouden niet de eigenschappen van de moederplant. Het is daarom beter zaad te oogsten van niet-F1-variëteiten. Controleer of je met F1-hybriden te maken hebt. Als het niet op het zakje staat, is het waarschijnlijk geen F1-hybride. Die zijn namelijk duurder vanwege de zorgvuldige veredeling.

Je zaden bewaren

Bewaar je zaden in enveloppen met daarop de datum en de naam van de variëteit. Deze moeten in een luchtdichte doos met wat zakjes gedroogde silicagel worden bewaard in een koele, droge kast of in de koelkast. Afhankelijk van het gewas zouden groentezaden tussen de twee en vijf jaar levensvatbaar moeten blijven.

A woman with short, wavy brown hair, wearing a bright red V-neck t-shirt, is smiling as she harvests black beans. She is using orange-handled pruning shears to cut a cluster of dark, elongated bean pods from a vine. The vine is covered in green leaves and has several other pods hanging from it. The background is a soft-focus garden scene with more greenery and a white fence.

Pluk bonen
regelmatig, om er zo
lang mogelijk van te
kunnen blijven
oogsten – paarse
bonen zijn makkelijk
te zien, maar voor
groene bonen moet
je de plant goed
inspecteren.

*“ Verleng zomeroogsten
tot ver in de herfst door
planten te laten staan. ”*

NIEUWE SERIE

GROENTE VOOR ELK SEIZOEN

Verleng je oogst

Beproefde tips waarmee je de komende maanden heerlijk verse groente kunt blijven oogsten.

De nachten worden langer en je kunt de herfst al ruiken, maar dat betekent niet dat het uit is met de pret! Zelfs in de winter kan de moestuin je royaal voeden, dus scharrel daar nog elke dag vrolijk rond om je groente te verzorgen en alles netjes te houden.

In deze nieuwe serie laten we je zien hoe je buiten het seizoen toch alles uit je moestuin kunt halen. Kleed je dus warm aan en ga de komende maanden met ons mee naar buiten om de voorraadkast te vullen met gezond, voedzaam voedsel, zelfs als het buiten vriest.

Op dit moment hebben we het drukker dan ooit met het binnenhalen van de laatste zomeroogst en de voorbereidingen voor de kou die eraan komt. Deze maand gaat het erom de zomer zo lang mogelijk te rekken, zodat het genieten nog lang nadat de zon naar het zuiden is vertrokken, doorgaat.

September kan een verrassend aangename maand zijn in de moestuin, soms net zo mild als hoogzomer. De bodem is nog warm en meestal vochtig, wat ideale groeiomstandigheden zijn voor planten, en de dagen zijn relatief lang, waardoor er nog volop zonlicht is. Dit is de gelukzalige stilte voor de storm – de winter die al aan de horizon verschijnt. Maak er dus gebruik van!

Het is dubbel zo hard werken om te oogsten, want bijna elke plant in de tuin is volwassen en op zijn hoogtepunt en dat wil je natuurlijk zo lang mogelijk zo houden.

Je kunt je zomeroogsten tot ver in de herfst verlengen, simpelweg door planten te laten staan, vooral met de zachtere winters van tegenwoordig. Sugar snaps, peulvruchten, sperziebonen en komkommers blijven tot de eerste vorst vrucht dragen, zij het steeds minder, als je ze regelmatig blijft plukken.

Je kunt de oogst van zomerkolen, zoals calabrese, rekken door stonken in de grond te laten staan als je de kolen geoogst hebt. Ze lopen meerdere keren opnieuw uit voordat het koude weer zijn intrede doet. Maar zelfs dan moet je ze niet uit de grond halen: na een

zachte winter geven ze in het voorjaar nog een kleine oogst.

Na een lange, productieve zomer kunnen veel planten (en de bodem) wel vermoeid raken, dus doe wat snelwerkende zeewiermest in de gieter om ze op te fleuren.

Ziekte kan planten ook de das omdoen. Houd planten dus netjes en verwijder vergelend blad, waarin grauwe schimmel (*botrytis*) kan zitten. Je grootste vijand is echter meeldauw – een plaag die vroeg in de herfst de courgetteoogst behoorlijk kan verkleinen. Haal alle blaadjes met het gevreesde witte poeder weg en besproei de plant wekelijks met een mengsel van melk en water in een verhouding van 40:60 om de schimmel tegen te houden.

Je rijpe oogst bewaren

Wanneer je meer hebt geoogst dan je direct gebruikt, kun je die tot ver na de laatste oogst bewaren, zodat je buiten het seizoen kan genieten van zomergroente die niet door de supermarkt geïmporteerd is. Het meeste vries je in. Groenten zoals courgettes en aubergines, die je niet goed kun invriezen, verwerk je in

Laat calabreseplanten na de oogst staan, want als het goed is, volgt een tweede oogst.

FOTO'S: JASON INGRAM

pastasauzen die je vervolgens invriest. Erwten en bonen vries je rauw in, zonder ze eerst te blancheren in kokend water (dat maakt nooit veel verschil). Vries erwten en tuinbonen vers uit de peul in en verwerk tuinbonen niet: vries ze in zoals ze zijn, onbedekt in een ondiepe bak, zelfs zonder ze te doppen, dan behouden ze hun knapperigheid en smaak beter.

In potten kweken

Maar je verslaat de seizoenen pas echt door groenten in bakken te kweken. Zet potten vol sla, eenjarige kruiden en bladgroenten zoals spinazie verspreid door de tuin, en zakken aardappelen voor een tweede oogst rond Kerst en daarna. Je kunt ze makkelijk in een onverwarmde kas of serre zetten om ze aan het groeien te houden als het koud wordt. Sommige planten, zoals koriander, snijbiet, peterselie en babyleafsla, blijven de hele winter groen.

Benut ook je vensterbanken maximaal met chilipepers in potten (de compacte 'Numex Twilight' draagt de hele winter vruchten) en een scala aan kruiden. Zet pollen munt, marjolein en bieslook in potten, en ook heilige en Griekse basilicum (beide kunnen tegen lagere lichtniveaus). Hun blad blijft goed tot lang nadat planten buiten zijn verwelkt, zodat je de hele winter de zomer kunt proeven. Zie pagina hiernaast voor tips voor late tomaten.

LINKS Knip komkommers los zodra ze rijp zijn, zodat de laatste vruchten ook rijpen.

ONDER, LINKS Besproei courgettes met verdunde melk tegen meeldauw.

ONDER, MIDDEN Kweek de kleurige chilipeper 'Numex Twilight' op een zonnige vensterbank. **ONDER** Zet munt binnen zodat je kunt blijven plukken.

Haal alles uit late tomaten

Tomaten zijn deze maand op hun top, met elke dag weer meer dieprode, goudkleurige of paarse rijpe vruchten.

Maar je wilt niet dat de plant nu nog groter wordt. Knip dus de toppen van cordons (tomaten langs een stok) en haal ook nieuwe zijscheuten weg, zodat de planten hun energie niet verspillen aan het produceren van blad in plaats van aan het rijpen van hun vruchten.

Als je toch met je hoofd tussen de bladeren zit, kijk dan meteen of je bruine plekken ziet - het teken dat de aardappelziekte toeslaat. Verwijder alle aangetaste blaadjes om de verspreiding te vertragen en houd de resterende blaadjes droog. Je oogst zal onvermijdelijk beperkt worden door de aardappelziekte, maar hoe langer je die tegenhoudt, hoe meer je nog kunt redden.

Het is nu ook tijd om alle zonwering in je kas weg te halen om zo veel mogelijk licht binnen te laten. Begin dan minder water te geven en stop met bemesten: een beetje stress zorgt dat de planten hun vruchten sneller laten rijpen.

Als het kwik daalt terwijl je nog onrijpe trossen hebt, haal dan de hele plant voorzichtig uit de grond en hang hem ondersteboven in een warme garage, serre of logeerkamer om hem verder te laten rijpen. Of pluk je tomaten gewoon groen – ze zijn heerlijk in polenta en gebakken als snack tussendoor.

ONDER Zorg dat tomaten zich richten op het laten rijpen van de vruchten door zijscheuten te verwijderen en de top terug te snoeien.

RECHTS Help de laatste tomaten verkleuren door schaduwverf van kasramen te halen, zodat licht maximaal naar binnen kan.

VOLGENDE MAAND

Oktober Benut je kas in de winter en wat te doen als je geen kas hebt.

November Blijf kweken, ongeacht het weer.

December Oogst je kerstdiner uit eigen moestuin.

Januari Plan het komende jaar voor de moestuin.

Februari Kweek je eigen fruit.

CONTINU oogsten tot het voorjaar

10 smakelijke gewassen om nu te kweken en nog maandenlang te oogsten.

Maak je geen zorgen als je zomergroenten op hun einde lopen of je dit jaar niet bent toegekomen aan het kweken van groente. Veel groenten kun je nu zaaien en planten, zodat je er de hele herfst en winter van kunt plukken. Ze vullen ook de 'schrone' periode in het volgende voorjaar – die maanden waarin je druk aan het zaaien bent maar je zomergroenten nog niet rijp zijn. Wintertoppers zoals spruitjes en pastinaken hadden maanden geleden al de grond in gemoeten, maar er zijn snelgroeiende gewassen die je nu kunt zaaien. Veel daarvan zijn verrassend winterhard en hebben maar weinig bescherming nodig tegen het ergste winterweer.

Als je de komende weken de laatste zomergewassen oogst, kun je op de vrijgekomen plekken nieuwe gewassen planten voor de winter. Weersta de verleiding om de grond leeg te laten, want dan neemt onkruid het al gauw over. En als je nog steeds geen ruimte hebt, kun je veel van deze groenten ook in een grote pot kweken. Kortom, geen smoesjes – aan de slag!

OOSTERSE BLADGROENTEN

Deze snelgroeiende bladgewassen verdragen koele, natte omstandigheden en geven oogst in de herfst en het volgende voorjaar. Nu is een goede tijd om ze te zaaien, want ze ontkiemen het best als het warm is. Houd ze daarna vochtig en niet te warm, zodat ze niet doorschieten.

De plek

In de vollegrond, een pot of een onverwarmde kas.

Verzorging

Zaai in augustus of september rechtstreeks in de vollegrond of, als

het een natte zomer was, in potjes om naaktslakken weg te houden bij de zaailingen. Bescherm de planten met een stomp of kweek ze in een onverwarmde kas.

Variëteiten om te proberen

Mosterd is misschien wel de meest winterharde oosterse bladgroente, met name de variëteit 'Green in Snow'. Mizuna is makkelijk te kweken en levert royale oogsten op van blaadjes met een milde smaak. Paksoi is mild van smaak, sterk en heeft vlezig stengels.

SPINAZIE

Spinazie overleeft vorst en winterse buien, waardoor je kunt oogsten in de herfst en de winter. Vanaf maart volgt dan nog vers nieuw blad.

De plek

In de vollegrond, een pot of een onverwarmde kas.

Verzorging

Zaai begin september binnen in potjes om de zaailingen een goede start te geven en te beschermen tegen naaktslakken. Bedek ze na

het uitplanten met een net om duiven op afstand te houden. Bescherm de planten vanaf oktober met een stomp of kweek ze in een onverwarmde kas.

Variëteiten om te proberen

Veel soorten overleven de winter. Probeer 'Medania', met zijn dichte, donkergroene blad. 'Early Prickly Seeded' groeit na een koude winter terug. 'Giant Winter' kan goed tegen kou en 'Samish' en 'Apollo' kunnen tegen meeldauw.

KNOFLOOK

De meeste variëteiten hebben een koude periode nodig, dus plant in de herfst voor een zomeroogst.

De plek

In de vollegrond of een grote pot.

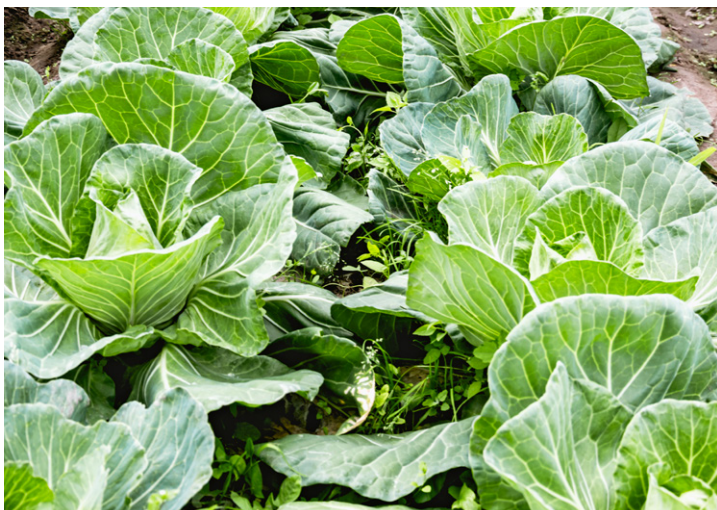
Verzorging

Koop geprepareerde bollen bij zaadhandelaren of tuincentra – gebruik geen knoflook uit de supermarkt. Zet ze op de zonnigste plek die je hebt. Breek de bollen net voor het planten in teentjes en plant met de punt naar boven in de vollegrond. Als je geen ruimte hebt,

plant dan drie tenen in een 30 cm brede en 30 cm diepe pot.

Variëteiten om te proberen

Kies variëteiten die in de herfst/winter geplant moeten worden. 'Hardneck'-soorten zijn milder van smaak en kunnen beter tegen kou, maar zijn minder lang houdbaar. 'Softneck'-soorten – de soorten die we in de supermarkt kopen – verdragen kou minder goed. 'Carcassonne Wight' (hardneck), planten: sep-feb; 'Solent Wight' (softneck), planten: okt-jan.

LENTEKOLEN

Van deze winterharde groente kun je in maart de jonge blaadjes plukken of in april het hart.

De plek

In de vollegrond.

Verzorging

Zaai ze voor eind augustus onder glas en plant ze in september-oktober uit. Of koop jonge planten in het tuincentrum – afhankelijk van hun grootte moet je ze oppotten en verder kweken voordat je ze kunt uitplanten. Plant zo diep dat de

hele stengel onder de grond zit en druk stevig aan, zodat ze diep wortelen en windvlagen kunnen weerstaan. Bescherm ze met netten tegen duiven.

Variëteiten om te proberen

Puntige, hartvormende variëteiten, zoals 'Durham Early' en 'Pyramid', voor het blad of het hart. 'Hispi' vormt grote, compacte harten. 'Spring Hero' is een van de weinige overwinterende variëteiten met een rond hart.

RUCOLA

Rucola kan wel wat vorst verdragen, mits de planten groot en sterk genoeg zijn. Pittige blaadjes die je de hele herfst en winter kunt plukken en soms ook nog nieuwe groei in de lente.

De plek

In de vollegrond, een pot of een onverwarmde kas.

Verzorging

Zaai rucola eind augustus of begin september om in de herfst en winter te oogsten. Wilde rucola

moet begin augustus worden gezaaid om te overwinteren. Zaai in de vollegrond of in modules om later uit te planten. Geef de planten meer ruimte dan je in de zomer zou doen: te weinig ruimte maakt ze minder winterhard. Bescherm tegen konijnen en nat weer met stolpen of kweek in een kas.

Variëteiten om te proberen

Er zijn allerlei variëteiten te koop, maar gewone rucola is even goed als andere soorten.

UIEN

Kies overwinterende variëteiten die tegen kou kunnen. Je kunt de bollen al in juni oogsten - zo'n twee maanden eerder dan wanneer je tot de lente wacht met planten.

De plek

In de vollegrond of een grote pot.

Verzorging

Koop geen zaad, maar pootuien. Ze staan graag op een zonnige plek. Plant ze in september of oktober in de vollegrond, in goed doorlatende grond. Laat het puntje net boven de aarde uitkomen en bedek met

vliesdoek of fijnmazig gaas, buiten bereik van vogels. Als je op zware grond tuiniert, zet ze dan in de winter in een koude of onverwarmde kas, beschermd tegen de ergste nattigheid. Plant ze vervolgens uit in maart.

Variëteiten om te proberen

Kies overwinterende variëteiten, die zijn minder gevoelig voor kou. 'Shakespeare' is een Britse witte ui, die ook bestand is tegen ons klimaat. 'Electric' is een rode ui vol smaak die goed overwintert.

SLA

Wintervariëteiten zijn vaak vorstbestendiger dan gedacht wordt. Ze verdragen kou en kunnen in het voorjaar geoogst worden.

De plek

In de vollegrond, een pot of een onverwarmde kas.

Verzorging

Zaai in september zodat de planten groot genoeg zijn om te overwinteren. Je kunt het best binnen zaaien in potjes, ter bescherming tegen naaktslakken. Plant ze uit in de vollegrond of in een pot, dicht

bij elkaar dan je bij zomersla zou doen. Ze groeien langzaam en je moet tot het voorjaar van dit gewas kunnen oogsten. Bescherm met een stomp of kweek in een onverwarmde kas om de ergste wind en regen van de winter tegen te houden.

Variëteiten om te proberen

Groene kropsla 'Valdor', rode kropsla 'Marvel of Four Seasons' en de Franse 'Grenoble Red' doen het allemaal goed in de winter, net als de zoete bindsla 'Winter Density'.

TUINBONEN

Als je al in mei wilt genieten van heerlijke bonen, dan kun je niet om tuinbonen heen. En als je vroeg begint, vermijd je de ergste bonenluis en chocoladevlekkenziekte.

De plek

In de vollegrond.

Verzorging

Zaai in warmere gebieden eind oktober/begin november rechtstreeks in goed doorlatende grond. In koudere streken krijg je betere resultaten als je zaait in

'roottrainers' of diepe potten in een onverwarmde kas. Zo krijgen muizen ook minder kans. Plant uit in februari voor een zo vroeg mogelijke oogst. Je kunt ook in februari zaaien onder glas, of in de vollegrond in maart-mei, voor een latere oogst. Steun de planten tijdens de groei.

Variëteiten om te proberen

'Aquadulce Claudia' en 'The Sutton' zijn robuuste, compacte planten en dus het meest betrouwbaar voor zaaien in de herfst.

KORIANDER

Koriander is wel vorstgevoelig, maar geeft met wat bescherming pittig smakende blaadjes die je in de herfst en winter kunt toevoegen aan stoofpotten en Indiase curry's.

De plek

In een pot of onverwarmde kas.

Verzorging

Koriander heeft de neiging door te schieten als je hem verplant. Zaai dus waar je wilt dat het groeit. Het is een vorstgevoelig kruid en moet dus in de winter in een vorstvrije kas

staan. Binnen op een vensterbank met veel licht kan ook. Koriander groeit goed in potten of in een border in de kas. Doorschieten is minder waarschijnlijk bij koud weer, maar houd de grond voor de zekerheid vochtig, maar niet te nat. Bescherm tegen naaktslakken.

Variëteiten om te proberen

Kies variëteiten die minder snel of helemaal niet doorschieten, zoals 'Cruiser', die krachtig en compact is en dus ideaal voor potten.

BOSUIEN

Bosuïen of lente-uien komen de winter goed door en kunnen het volgende jaar in april worden geoogst.

De plek

In de vollegrond, een pot of een onverwarmde kas.

Verzorging

Deze zaden ontkiemen niet goed als de temperatuur regelmatig boven de 20 °C komt, dus je kunt ze beter buiten dan binnen zaaien. Bewaard zaad blijft niet

lang goed, dus gebruik een nieuw zakje. Zaai in de vollegrond of in een pot, op een zonnige plek. Bescherm de planten tegen konijnen.

Variëteiten om te proberen

Bijna alle variëteiten bosuïen zijn winterhard. 'White Lisbon Winter Hardy' is een oude favoriet. Japanse bosuïen zoals 'Ishikura' en 'Guardsman' hebben langere schachten, maar kunnen last hebben van valse meeldauw.

Zaaïen: hoe en waar

Haal je zomergewassen helemaal weg voordat je nieuwe groenten zaait of plant, want achterblijvend plantmateriaal kan plagen en ziekten bevatten. Trek de oude planten uit de grond, met wortel en al. Ziek materiaal kun je het beste verbranden of in de vuilnisbak gooien. Hark compost door de aarde of voeg die toe als mulch om de bodem te verbeteren. Als je in potten kweekt, vervang dan de potgrond.

Als je wisselteelt toepast, kan het lastig zijn een traditioneel vierjarig rotatieschema te volgen wanneer je twee gewassen op dezelfde plek verbouwt. Het goede nieuws is dat je veel groenten, zoals courgettes, sperziebonen en pronkbonden en bladsla niet hoeft te roteren en overal tussen kunt zetten.

Groentefamilies die wel gedijen bij wisselteelt, waardoor ophoping van ziekten in de grond wordt vermeden, zijn de kruisbloemenfamilie (kolen, rucola en Oosterse gewassen) en alliums (uien, bosuïen en knoflook). Kruisbloemigen kunnen last krijgen van knolvoet en alliums van witrot, die beide in de bodem aanwezig blijven. Als je uitbraken van deze ziekten hebt gehad, verbouw dan geen gewassen uit de betreffende groep op die plek tot het probleem is opgelost – wat jaren kan duren. In een kleine tuin is het vaak het meest praktisch om de groente te kweken in grote bakken met verse potgrond.

Mits je kruisbloemigen en alliums niet zijn aangetast door knolvoet, witrot of andere ziekten, is de simpelste manier om wisselteelt toe te passen kruisbloemigen en alliums nu op dezelfde plaats planten als waar planten uit deze familie eerder dit jaar groeiden. Wacht daarna minstens twee jaar voordat je er weer iets uit deze familie plant.

Voor andere groentefamilies geldt dat je minstens een jaar wacht voordat je een gewas uit dezelfde familie in dezelfde grond zet.

Zie p. 113 voor meer gewassen waarmee je nu kunt beginnen.

foodies

De lekkerste vega gerechten

Meer dan 100 pagina's aan verrassende vegetarische en veganistische recepten.

Van een uitgebreid vegan weekmenu tot de lekkerste pasta's en van een vegetarische barbecue tot hippe borrelhappen. Dit nummer bedient niet alleen de vegetariër en de veganist, maar iedereen die van lekker, gezond en gevarieerd eten houdt!

€7,99

Bestel deze uitgave op
WWW.FOODIESMAGAZINE.NL/VEGASPECIAL

JOUW SNOEI- MAAND

Geef groenblijvende heesters een laatste knipbeurt en snoei slap hangende vaste planten terug.

De nachten worden langer en 's ochtends ligt er dauw, maar september kan ook een maand zijn van warme dagen in de tuin, goudkleurig licht, late zomerbloeiers in volle glorie en een rijk gevulde moestuin. Het is ook de tijd om te gaan nadenken over hoe we onze tuinen langzaam kunnen voorbereiden op de winter. Sommige planten zullen niet meer op hun mooist zijn en wel een opknapbeurt kunnen gebruiken.

Hagen en borders snoeien en bijknippen is een fluitje van een cent, nu de laatste vogels zijn uitgevlogen. Waarschijnlijk zijn veel grassen en bloemen omvergewaaid en de meeste planten zullen er inmiddels wat veromfaaid uitzien. Het goede nieuws is dat als je nu maatregelen neemt, je planten er de hele winter netjes uitzien en in de lente niet meteen aandacht nodig hebben.

Voor de meeste bladverliezende heesters nadert de snoeitijd zijn eind – je wilt niet dat ze zachte uitlopers maken die makkelijk beschadigd raken als het gaat vriezen.

Snoei geraniums aan het eind van de zomer terug om ze netjes te houden en nieuwe groei te stimuleren.

Andere planten om nu te snoeien

Nu is het tijd om je tuin winterklaar te maken: knip uitgebloeide planten terug of snoei bomen en hagen in vorm zodat ze gezond aan het volgende groeiseizoen beginnen.

ABELIA Snoei na de bloei door te dicht op elkaar groeiende takken uit te dunnen. Als het heel koud is, kun je dit karweitje beter uitstellen tot de lente.

BERK Berken gaan vaak 'bloeden' als je ze in de lente of vroege zomer snoeit, maar nu de sapstroom is vertraagd, kun je ze snoeien.

VASTE PLANTEN Snoei nu exemplaren die hun beste tijd hebben gehad. Oogst zaden voor volgend jaar en laat wat zaadhoofden staan voor de vogels.

KLIPLANTEN Snoei bladverliezende kamperfoelie, jasmijn en passiebloem na de bloei terug. Leid stengels die je wilt behouden en bind ze aan.

Niet nu snoeien

Rozenbottels zorgen voor vorm en heldere kleur in de wintertuin.

Jonge fruitbomen snoeien

Jonge fruitbomen moeten zorgvuldig in hun optimale vorm worden gesnoeid, met een duidelijke stam en takken met voldoende tussenruimte. De herfst is de ideale tijd om de hoofdstructuur te ontdoen van ongewenste takken.

X BOTTELVORMENDE ROZEN – de bottels zijn prachtig en bovendien een geweldige voedselbron voor vogels, muizen en insecten.

X GROENTE OF KRUIDEN waarvan je zaad wilt oogsten. Laat de zaden rijpen aan de plant, dan hoef je volgend jaar geen zaad te kopen.

X HORTENSIA'S – wacht tot volgend voorjaar.

X CONIFEREN – als je ze nu snoeit, worden ze bruin en ongelijkmatig.

X KORNOELJES zoals de witte kornoelje en wilgen. Als je ze snoeit, verlies je de belangrijke kleur in de winter.

X KLIMOP komt nu net in bloei en is daarmee een bron van superfood voor insecten.

Groenblijvende hagen bijknippen

Groenblijvende hagen kunnen het pronkstuk van de tuin zijn. Ze zorgen voor structuur en een groene achtergrond. Snoei groenblijvende hagen licht en vaak. Sommige kunnen wel tegen een stevige verjongingssnoei als ze te wild zijn geworden (buxus, taxus of steeneik), maar het kan lang duren voor

ze hersteld zijn. September is een prima tijd om buxus te snoeien die is aangetast door de buxusschimmel: je voorkomt zo infecties, die meer kans hebben als nieuw blad wordt beschadigd door vorst, verzegend zonlicht of droogte. Je houdt ze netjes door in mei opnieuw te snoeien.

Groenblijvende liguster reageert goed op stevige snoei.

Stap voor stap

1 Controleer voor het snoeien of je heggenschaar schoon is, vooral voor een buxushaag, die gevoelig is voor de buxusschimmel. Begin met de zijkanten en zorg dat de bovenkant smaller is dan de voet.

2 Snoei de bovenkant van de haag en houd het snoeiblad goed recht. Het is verstandig om steeds een beetje te doen en dan van een afstandje te kijken of de hoogte en vorm goed zijn. Voor de zekerheid kun je een touw spannen als richtsnoer.

3 Verwijder snoeisel met een rubberen hark van het gazon, zodat je het gras niet beschadigt. Als je het laat liggen, ontstaan er kale plekken in het gazon. Snoeisel van buxussen is heel geschikt voor op de composthoop.

De heggenschaar

Controleer de heggenschaar grondig voordat je hem gebruikt. Kijk bijvoorbeeld of de accu vol is. Een elektrische heggenschaar heeft een stroomonderbreker en een verlengsnoer nodig, een benzineheggenschaar schone brandstof. Zorg altijd dat je de juiste beschermingsmiddelen draagt: een veiligheidsbril, oorbeschermers, handschoenen, een lange, stevige broek en goede hoge schoenen.

TIP
Begin onderaan de haag en werk langzaam naar boven.

Ook zo snoeien

Heggenscharen zijn geschikt voor het terug-snoeien van grote haagplanten, waaronder:

- Escallonia
- Meidoorn – pas op voor die doornen en bedenk dat je in de herfst weinig bessen krijgt als je nu snoeit.
- Hulst – haal niet te veel bessen weg als

- je een vrouwelijke plant hebt.
- Laurier – maar gebruik een snoeischaar zodat je de bladeren niet beschadigt.
- Taxus

Buxushagen

	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
Bladgroei												
Bijsnoeien												

VOLGENDE MAAND Deskundige tips voor het snoeien van vaste planten.

Vraag & Antwoord

In iedere tuin loop je wel eens tegen een vraag op – van vragen over plagen, ziekten en de beste planttijd tot het kweken van nieuwe soorten. Wij geven antwoord.

Wat is appelschurftzwam?

‘Eten doe je met je ogen’ is een populair gezegde, maar moestuiniers weten natuurlijk dat het vooral om smaak te doen is. We snijden regelmatig een stukje uit onze oogst omdat deze is aangetast door plagen en ziektes. Met de smaak is helemaal niets mis, die is vaak zelfs beter dan wat je in de winkel koopt. Dat is ook het geval met appelschurftzwam. Deze ziekte zorgt voor scheurtjes en vlekken, maar die zijn slechts oppervlakkig. Je kunt ze wegsnijden en het fruit is gewoon eetbaar. Commerciële telers bespuiten vaak hun oogst hiertegen, want die moet er mooi en fris uitzien. Ook de blaadjes worden aangetast (zie onder).

Aangezien wij niet willen spuiten, moeten we andere maatregelen nemen. Raap gevallen appels en bladeren meteen op, zodat de infectie zich niet kan verspreiden. De ziekte tast ook takken aan, dus snoei beschadigde takken weg. Dit voorkomt het risico op plantkanker. Appelschurftzwam is veel voorkomend en nieuwe sporen worden makkelijk meegevoerd door de wind. Het heeft dus geen zin om hem helemaal te willen uitroeien, want dat lukt niet.

V Wat zijn dit voor vlekjes op het blad van mijn fruitboom?

A Net als het fruit, tast appelschurftzwam ook het blad aan. Er zijn een paar cultivars die beter bestand zijn tegen deze ziekte. Ga eens langs bij een fruitboomkweker en vraag welke zij kunnen adviseren.

TIP

Sla aangetaste appels niet op, want door de scheurtjes kan rot binnendringen.

PAS BEGONNEN MET TUINIEREN? GEEN PROBLEEM

Kom je als tuinier nog maar net kijken en zie je door de bomen het bos niet meer? Wij hebben de antwoorden op de meest voorkomende tuinproblemen.

Help planten de winter door

Canna

Een niet-winterharde plant kan in de winter niet buiten overleven, omdat hij niet tegen kou en vorst kan. Sommige planten gaan bij slechts matige vorst al dood, terwijl andere het iets langer uithouden, zelfs bij strenge vorst. Ook de combinatie van winterkou en nat weer is funest.

Het is dus belangrijk om de winterhardheid van een plant te weten bij het kiezen van de juiste planten voor in jouw tuin.

V Welke planten moet ik beschermen in de winter? En hoe doe ik dat?

A Niet-winterharde vaste planten, zoals salvia, pelargonium en canna, evenals planten uit warmere streken (waaronder veel vetplanten) moeten beschermd worden. Op www.plantmaps.com kun je zien welke streken in Nederland en België in welke hardheidszones vallen. Zo kun je beter bepalen welke planten al dan niet naar binnen moeten in de winter.

Planten die niet in potten staan kan je afdekken met vliesdoek, jute of stro. Zodra het weer zachter wordt, haal je de bescherming weg, anders gaan de planten zweten.

V Is het echt nodig planten te verzorgen in de winter? Ik kan elk voorjaar toch nieuwe kopen?

Het is heel eenvoudig om voor niet-winterharde planten te zorgen en het bespaart je bovendien geld. Dat geld kun je gebruiken om andere leuke dingen voor de tuin van te kopen. Dus als je de ruimte ervoor hebt, is overwinteren echt wel de moeite waard.

V Hoe benut ik mijn beperkte binnenruimte het best?

A De beste plek in huis om planten te laten overwinteren is niet te warm en licht. Een vensterbank op het oosten, zuiden of westen is ideaal. Sommige gevoelige planten (zoals salvia's en pelargoniums) kun je voor het naar binnen halen tot de helft terugsnijden, zodat ze minder ruimte innemen.

Zolang ze binnen staan hebben ze slechts een klein beetje verzorging nodig. Draai de potten regelmatig om te voorkomen dat ze te veel in één richting gaan groeien. En geef ze af en toe water, maar alleen als de potgrond te droog wordt.

V Tegenwoordig zijn de winters niet meer zo streng. Moeten de planten toch naar binnen?

A Ook al zijn de winters de laatste tijd vrij zacht, veel planten zijn niet bestand tegen de combinatie van zelfs maar een beetje kou en regen. Houd daarom altijd het weer in de gaten en neem tijdige maatregelen.

Pelargoniums moet je beschermen tegen kou en nattigheid. Verplaats ze naar een lichte plek en geef spaarzaam water.

FOTO'S: SARAH CUTLER, GETTY/ANTAGAIN, JAIN SARJEANT, SCIBETALFIO, TRIGGA, VIDEOVOK ART, PHIL WILKINSON

Snoeiafval kun je gebruiken als mulch onder bomen. Vermaal het en gooi het op de composthoop zodat het eerst kan verteren.

Mulch komt ook van pas in bloembakken. Bedek de potgrond met een dikke laag voor minder onkruid en minder vaak water geven.

Dit is mulch

Mulch is niets anders dan een laag op het oppervlakte van de grond. Dat kan van alles zijn (grind, kiezelsteentjes), maar vaak is het organisch materiaal, zoals compost, grasmaaisel, houtsnippers of snoeiafval. Mulch houdt de groei van onkruid in bedwang, maar organische mulch doet veel meer dan dat.

V Perken zien er mooi uit met mulch. Is het alleen voor het oog?

A Zeker niet! Een laag organische mulch van 5 cm smoort de zaailingen van onkruid en voorkomt dat onkruidzaadjes gaan kiemen. Het houdt ook de bodem vochtiger, dus je kunt toe met minder vaak water geven. Als mulch uiteen valt komen er voedingsstoffen vrij die je planten voeden. Het is ook goed voor het bodemleven, van zwammen tot aardwormen, die op hun beurt zorgen voor een betere bodemstructuur. En dat komt de wortelgroei weer ten goede.

Meer oplossingen

■ Belangrijke planten overwinteren

Als je beperkte ruimte hebt, geef dan voorrang aan de duurdere exemplaren, in plaats van goedkope perkplanten die je makkelijk kunt vervangen.

■ Mulch maken Pak een compostbak en vul hem met plantafval. Doe niet teveel van hetzelfde erin maar wissel af. Bijvoorbeeld laagjes met grasmaaisel, gehakseld snoeiafval en ander tuinafval.

■ Gratis planten Planten delen is een snelle, eenvoudige manier om je borders te vullen. Graaf polvormende planten zoals sleutelbloem, *Verbena* en ridderspoor (*Delphinium*) op, haal ze uit elkaar en plant ze terug met genoeg tussenruimte.

■ Ga onkruid te lijf Onkruid laat zich makkelijker opgraven als het heeft geregend, dus is het een mooi klusje voor in de herfst. Op zonnige, droge dagen gebruik je een hark om onkruid snel weg te halen.

■ Controleer de bodem (Pot)grond die continu nat is, is funest voor veel planten. Laat de grond dus opdrogen voordat je weer water geeft.

Mulchen vertraagt de ontkieming van onkruid, zoals kleeftkruid.

V Waarvan maak ik mulch?

A Begin met materiaal dat binnen handbereik ligt, zoals compost en grasmaaisel. Zit er een brouwerij in jouw buurt, dan kun je vragen om gebruikte hop. Woon je aan de kust, dan kun je daar zeewier rapen.

Versnipperd snoeiafval vormt ook een goede mulch. Als je een heg hebt, is het een goed idee om te investeren in een hakselaar. Een plaatselijke boomchirurg kan je voordelig (of gratis) helpen aan houtsnippers. Voorverpakte houtmulch kopen is meestal duur.

V Moet mulch 'goed verteerd' zijn en wat betekent dat eigenlijk?

A 'Goed verteerde' compost is gewoon compost, want zo lang het niet goed verteerd is, is het geen compost. Dan is het gewoon een verzameling afval: grasmaaisel, theeblaadjes, bananenschillen etc.

Hoe goed verteerd het moet zijn voor je het gebruikt, bepaal je zelf. Dierlijke mest (mix van uitwerpselen, urine en stro uit stallen) vormt een goede mulch. Verse mest stinkt en is moeilijk te hanteren en stro bevat vaak resten van onkruidverdelgers. Door ze een paar maanden te laten rotten los je deze twee problemen op.

V Hoe breng ik mulch aan? Zijn er planten die niet van mulch houden?

A Het najaar is de perfecte mulchtijd. Na regenval en voor de koude-inval, zit de warmte en het vocht nog in de bodem. Mulchen in het voorjaar kan ook. Sterke vaste planten groeien prima door een laag mulch, maar bedek de kleinere plantjes niet helemaal.

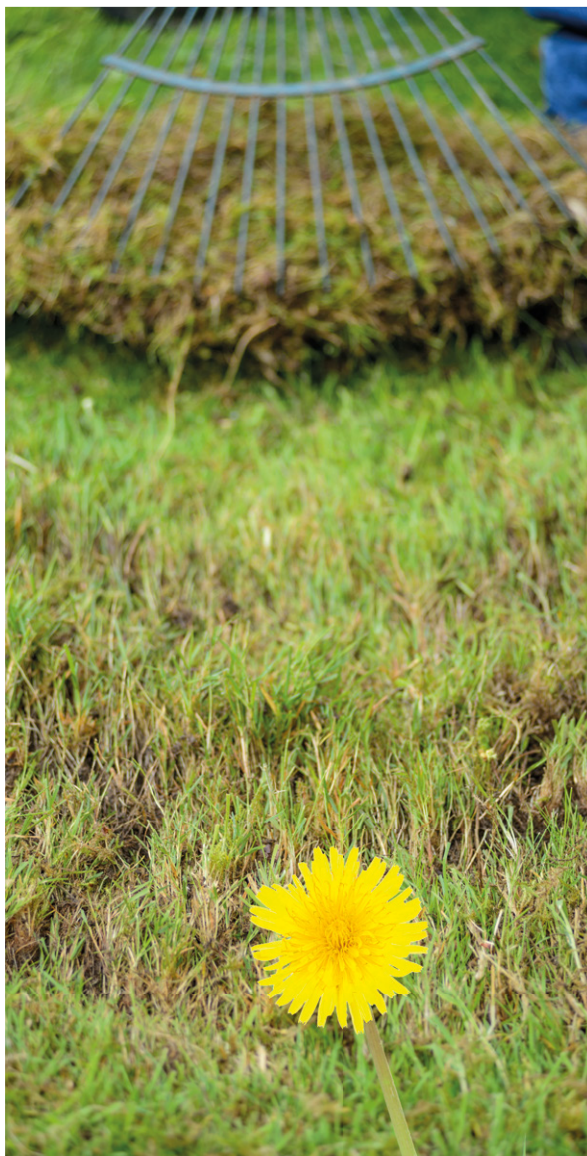
Houd ook wat ruimte vrij om de stammen van bomen en struiken, anders gaan ze rotten. Strooi mulch altijd over vochtige aarde en vul de laag regelmatig aan.

Blaas het gazon nieuw leven in

Help je gazon er weer bovenop na de zomer en bereid het voor op de winter. Om een mooi gazon te krijgen kun je een paar dingen doen. Hark het mos en dode gras eruit (verticuteren). Hierdoor komt het water makkelijker bij de wortels. Door gaatjes in het gras te prikken zorg je voor meer lucht en verbeter je de drainage. Zaai kale plekken bij en door te bemesten verbeter en voed je de bodem.

V Mijn gazon is tijdens de zomer bruin geworden. Wat kan ik nu het beste doen?

A Gras is behoorlijk veerkrachtig, dus jouw gazon komt er wel weer bovenop. Je kunt de natuur een handje helpen door elk najaar te verticuteren. Bij een klein gazon volstaat een hark om het oppervlak onder handen te nemen. Voor grotere gazons kun je een handmatige verticuteerhark of -kam gebruiken. Voor nog grotere oppervlakten gebruik je een elektrische verticuteermachine. Hark eerst in de lengterichting en daarna in de breedte (of schuin). Het zal je verbazen hoeveel mos en dood gras je verwijderd. Na het verticuteren strooi je wat

gazonmest over het hele gazon, met name op kale plekken. Besproei daarna royaal met water.

V Hoe kom ik van onkruid in mijn gazon af?

De maatregelen die je het beste kunt nemen hangen van het soort onkruid af. Verwijder madeliefjes, weegbree en paardenbloemen met een wiedvork of penwortelstekker. Om klaver te verwijderen gebruik je, voordat je gaat maaien, een bladhark.

Gewone veldbies ga je tegen door te verticuteren. Voor het bestrijden van wild gras moet je regelmatig maaien of het met kluit en al verwijderen met een tuinmes. Voeden, beluchten, verticuteren en een hogere stand van de maaimessen zorgen allemaal voor een betere grasgroei ten koste van onkruid.

Meer oplossingen

■ **Laat vogels niet eten van graszaad.** Bedek de nieuw gezaaide delen met netten of vliesdoek. Je kunt er ook glinsterend papier of oude cd's boven hangen.

■ **Zorg voor licht.** Schaduw is de vijand van een mooi gazon, dus snoei bomen en struiken terug.

■ **Bestrijd mos.** Belucht het gazon door er gaatjes in te prikken. Dit bevordert de drainage, want mos houdt van natte grond.

FOTO'S: SARAH GUTTLE; GETTY/
DON NICHOLS

V Waarom zou ik nu mijn gazon onderhouden met de winter in aantocht?

A September en begin oktober zijn het ideale moment om het gazon te repareren, omdat de bodem nog steeds warm en vochtig is. Doe het voordat het gras stopt met groeien en nog geen last heeft van de stress van het weer.

V Help! Mijn gazon is nu droog, maar is altijd nat en modderig in de winter.

A Beluchten helpt het gazon om met zowel droogte als drassigheid om te gaan. In een klein gazon volstaat het prikken van gaatjes met een tuinvork of riek. Als je een groter stuk hebt, kun je een gemotoriseerde gazonbeluchter huren, die gaten maakt in de grond. Doe dit elke drie of vier jaar. Er bestaan ook handmatige beluchters. Verwijder de uitgeworpen stukken aarde en hark gazonbemester, dat groei en drainage verbetert, door het gras. Zaai graszaad en geef water.

Maak met een hark gaatjes van 10-15 cm in het gazon. Doe dat elke 15 cm. Door de gaatjes komt lucht bij de wortels en verbetert de drainage.

Heel veel inspiratie voor het kweken van bloembollen!

In deze speciale uitgave lees je de beste praktische tips waarmee bollen zelfs op de lastigste plekken mooi bloeien en leer je hoe je de bollen zo uitkient dat er altijd wel iets bloeit. Succes verzekerd.

CADEAU BIJ EEN
JAARABONNEMENT

12x Gardeners' World + Complete gids voor Bloembollen

samen voor

€50,-

- ✓ Praktische uitleg om lekker te gaan tuinieren
- ✓ Inspiratie en tips wat je nú in de tuin kunt doen
- ✓ Altijd de duurzame oplossing: tuinier met de natuur

Abonneer je nu via
www.gardenersworldmagazine.nl/abo
of bel naar +31 (0)24 20 27 827

Deze actie is geldig t/m 26 september 2021 of zo lang de voorraad strekt. Je abonneert tot wederopzegging en voor ten minste de actieperiode van 12 nummers. Na afloop van de actieperiode geldt de reguliere abonnementsprijs en is het abonnement per maand opzegbaar. Opzeggen is heel eenvoudig en kan via onze klantenservice.

V Help! Mijn tuin krijgt van oktober tot februari geen zon.

A Zo veel schaduw lijkt een groot probleem, maar dat hoeft het niet te zijn. Maak van de nood een deugd en zet op deze plekken een groep planten die het goed doet in schaduwrijke omstandigheden: bosplanten. Dankzij ons milde klimaat, de beschutting van een tuin en bij voldoende neerslag maak je hiermee van je tuin zo een sprookjesachtig 'bos' van mossen en varens. In een erg zonnige tuin krijg je dat niet voor elkaar.

Je kunt kiezen uit twee stijlen. De eerste is dat je de ondergroei van een inheems bos nabootst, met verfijnde sleutelbloemen en paarsgekleurde hondstand verspreid tussen drieblad, tongvarens en dubbelloof-varens, onder een bladerdek van ruwe berken. Geurende struiken zoals de sneeuwbal *Viburnum × bodnantense* 'Dawn', peperboompjes (*Daphne*) en

Gebruik planten met grote bladeren om een schaduwrijke tropische jungle na te bootsen.

De winterbloemen van *Daphne* 'Jacqueline Postill' geuren sterk.

toverhazelaars zijn ook geschikt, evenals camellia's. Plant die echter niet op het oosten, want dat vergroot de kans dat de knoppen beschadigen bij vorst.

De tweede stijl is om een soort nevelwoud te creëren, met boomvarens en een onderbegroeiing van slaapkamergeluk en winterharde orchideeën (bijvoorbeeld *Cypripedium*). Voor de echte jungle-look kun je orchideeën zelfs op de stammen van boomvarens planten. Boomvarens zijn trouwens best prijzig. Een alternatief is de Chinese rijstpapierplant (*Tetrapanax papyrifer*). Die ziet er met zijn enorme blad tot wel een meter tropisch uit, maar hij kan behoorlijk wat vorst verdragen.

Wil je uit je tuin ook nog kunnen eten, dan zul je in je schaduwtuin natuurlijk geen tomaten kunnen kweken. Maar minder zon heeft voor diverse groenten veel voordelen. Midden in de zomer zullen de kweekbedden minder snel uitdrogen, dus ze zijn dan erg geschikt voor sla, selderij, peterselie en zelfs aardappelen, zolang ze een deel van de dag zon krijgen.

V Hoe weet ik wanneer mijn tomaten in potten water nodig hebben?

A Als je het lastig vindt om te bepalen wanneer je water moet geven, kun je overwegen om een hygrometer aan te schaffen. Deze meet het vochtgehalte in de grond, zodat je heel nauwkeurig kunt aflezen of de grond te droog is of niet. Maar er is een ander effectief instrument dat gratis is en dat je altijd bij je draagt: je duim.

Duw gewoon je duim zo diep mogelijk de grond in. Voelt het droog, geef dan water. Of nog beter: geef hoe dan ook water! Zolang er onderin de potten drainagegaten zitten, is het vrijwel onmogelijk om tomaten (of courgettes en komkommers) teveel water te geven. Het is veel lastiger om potgrond die is uitgedroogd weer vochtig te krijgen.

Een betere manier om water te geven is om een pot elke dag een half uurtje in een grote bak met (lauw) water te zetten en daarna weer uit te laten lekken.

Geef tomaten in potten in de zomer elke dag (regen)water.

V Waarom hebben mijn courgettes een rare vorm of ontwikkelen ze zich niet?

A Wanneer de beginnende vruchten geel worden en afsterven, zijn ze meestal niet goed bestoven. De kans dat dat gebeurt, is in het begin van het seizoen groter, wanneer er wellicht niet genoeg bestuivende insecten zijn. De vrouwelijke bloemen handmatig bestuiven met een kwastje met het stuifmeel van een mannelijke bloem kan dan helpen.

Zijn de vruchten wel groot geworden maar aan de kant van de bloem dun, of rotten ze zelfs weg, dan heeft de plant mogelijk te lang in een kleine pot gestaan, waardoor hij na het uitplanten niet genoeg wortels heeft ontwikkeld. Koude nachten en droogte of gebrek aan voedingsstoffen kan hetzelfde resultaat hebben. Plant volgend jaar je jonge courgettes op tijd uit, of zaai ze ter plekke onder een cloche.

Plant voorgezaaide courgettes snel uit, zodat het wortelstelsel ruimte heeft om te groeien.

V Zal mijn Aeonium na de bloei sterven?

A De meeste *Aeoniums* sterven inderdaad na de bloei, omdat ze daarmee al hun energie hebben opgebruikt. Maar zowel de stengels als de bladeren van deze vetplanten kun je stekken. Steek een stengel met een rozet eraan gewoon in verse potgrond en hij zal vrijwel altijd nieuwe wortels krijgen. Stek je het blad, laat dan eerst het afgebroken blad een paar dagen indrogen en steek het dan in de grond om te wortelen.

Wat ook de moeite waard kan zijn, is om de bloemsteel af te knippen zodra de bloemen verwelken. De plant gaat dan soms na enkele weken nog eens bloeien.

Aaltjes worden als pasta geleverd die je kunt toevoegen aan het water in de gieter.

V Hoe kom ik van de taxuskever af? Aaltjes werkten niet.

A Nematoden of aaltjes werken meestal uitstekend tegen de larven van taxuskevers, maar je moet ze regelmatig opnieuw toepassen. Het is wellicht een beter idee om alle aangetaste potplanten te verpotten in verse potgrond. Zet daarna de potten op een laagje grind in schotels met water. Zo blijven ze buiten het bereik van de volwassen kevers. Zitten de larven van de taxuskever in de volle grond, zorg dan dat je tuin aantrekkelijk is voor hun natuurlijke vijanden, zoals vogels, loopkevers, mollen en egels.

V Hoe overleven mijn pelargoniumstekken de winter?

A De stekken van pelargoniums wortelen heel gemakkelijk, zolang je ze behandelt als vetplanten. Ze houden niet van stekpoeder, en bedekken met een plastic zak of deksel waarden ze ook niet. De beste plek om ze te laten

V Vorig jaar had mijn boom heel veel appels en nu geen. Hoe kan dat?

A Dit is een veel voorkomend probleem. De grote oogst van vorig jaar heeft je boom behoorlijk uitgeput, en daarom neemt hij dit jaar een sabbatical. Hij moet echt even bijkomen. Volgend jaar zit hij vast weer vol met bloesem en vruchten.

Je kunt je appelboom trouwens wel een handje helpen. Zorg dat hij voldoende water krijgt, met name tijdens drogere perioden. Bedek verder de grond om de stam met een dikke laag compost of goed verteerde stalmest. Wat

houtas toevoegen is ook goed voor je boom. Daar zit veel potas in en dat helpt weer bij een betere bloei en vruchtvorming.

Volgend jaar, begin juli, moet je echter absoluut de beginnende vruchten meedogenloos uitdunnen. Verwijder elk vruchtje dat misvormd, beschadigd of gebutst is of te weinig ruimte heeft. Laat alleen de beste en sterkste vruchten hangen. Zo voorkom je dat de boom uitgeput raakt en je het jaar daarna wéér geen appels hebt.

Breng elke groep vruchten terug tot slechts één gezonde appel.

overwinteren, is in een vorstvrije kas of serre.

Wanneer je je gewortelde stekken hebt opgepot, moet je ervoor zorgen dat de plantjes zich mooi gaan vertakken. Zodra een stekje opwaarts groeit, rijp je de groeipunt boven een blad eruit. Vanuit de knoppen hieronder ontstaan nieuwe scheuten. Tegen de tijd dat de stekken hun groei vertragen voor de winter, heb je al struikachtige, compacte planten.

Soms gaan ze zelfs in de herfst bloeien, maar vanaf november moet je alle bloemen echt afknippen. Koelte en kortere dagen zijn namelijk goede omstandigheden voor botrytis (grijze schimmel). Om deze schimmel te voorkomen, moet je ervoor zorgen dat de kas of serre goed geventileerd is en de planten elkaar niet raken.

Deze methode van stekken overwinteren werkt ook voor fuchsia's, maar verwijder dan wel de bloemknoppen, zodat ze niet gaan bloeien in het najaar.

V Kan ik mijn 'Padron'-pepers overwinteren?

A Peppers zijn lastig om te laten overwinteren. Daarom worden ze meestal elk jaar opnieuw gezaaid. Maar het is leuk om het gewoon te proberen. Haal je peperplanten in de herfst naar binnen en zet ze op een lichte, vrij koele plek (ca. 15°C). De plant zal zijn blad laten vallen en in winterrust gaan. Geef hem weinig water tot de plant in het voorjaar weer begint te groeien.

Peppers zijn vaste planten, dus je zou ze kunnen overwinteren – al is dat niet zo makkelijk.

V Waarom krijgen zoveel van mijn planten meeldauw?

A Meeldauw is een schimmel-ziekte die gedijt wanneer de bladeren van planten vochtig zijn terwijl het rond de wortels vrij droog is. Daardoor raken de planten gestrest en wordt hun weerstand minder. Eerst worstelen ze om vocht uit de droge grond te halen, en vervolgens hebben ze moeite om het vocht weer te verdampen in de vochtige lucht. Ze moeten voor de verdamping namelijk hun huidmondjes (ademende poriën) verder openen, maar daardoor stellen ze ook hun kwetsbare binnenste bloot aan invasie door ziektekiemen.

De meeste schimmels hebben een laagje vocht nodig om te 'ontkiemen', en de binnenkant

van de huidmondjes is daarvoor perfect. Maar ook alleen een nat bladoppervlak is al voldoende.

Om meeldauw tegen te gaan, is het dus belangrijk dat je ervoor zorgt de grond genoeg vocht vasthoudt. Dat doe je bijvoorbeeld door veel compost door de grond te mengen. Ook kun je dat als mulchlaag op de grond aanbrengen, om te voorkomen dat vocht uit de grond snel verdampt. En natuurlijk moet je bij droogte genoeg water geven.

Tot slot: zorg dat er geen stilstaand water in de buurt van je planten staat – hoe klein het plasje ook is. Zelfs het repareren van een doorhangende dakgoot kan al helpen!

In vochtige zomers grijpt sterroetdauw sneller om zich heen.

Een wit laagje op bladeren, zoals op deze roos, is een klassiek teken van echte meeldauw.

V Mijn rozen hebben elk jaar last van sterroetdauw. Wat kan ik hiertegen doen?

A Sterroetdauw kan rozen misvormen en hun groeikracht beperken. Maar de oplossing is zeker niet om aan de slag te gaan met chemische sprays – daarmee schaad je namelijk ook allerlei insecten die tuin juist nodig heeft voor een gezonde balans. Je kunt beter de aangetaste rozen extra goed verzorgen – door ze te snoeien, mulchen, voeden en genoeg water te geven. Dan zullen ze ondanks de schimmelinfectie nog steeds mooi bloeien.

Rozen zijn altijd op hun mooist wanneer ze voor het eerst bloeien in juni. Maar naarmate de tijd verstrijkt, krijgen ze vaker last van schimmels als meeldauw en sterroetdauw, dat hun blad aantast. Sommige bladeren zullen zelfs afvallen. Maar als je de droge wortels in juni een flinke sloot water geeft, de plant bemest met rozenvoeding (rijk aan kalium om de bloei te bevorderen) en een mulchlaag van compost aanbrengt, zal er nieuw blad ontstaan, evenals nieuwe bloemknoppen.

V Heb ik verschillende meststoffen nodig voor mijn tomaten, citrusbomen en varens?

A Meststoffen zijn slechts een mix van mineralen die planten nodig hebben voor een gezonde groei, en de meeste plantenvoedingen die je kunt kopen werken volgens een vaste formule. Maar verschillende planten hebben vaak wel een net iets andere hoeveelheid van de ene of de andere meststof nodig. Als je echt diep in de materie wilt duiken, kun je zelfs de meststoffen zo samenstellen dat je kunt beïnvloeden of de plant grotere bloemen of juist meer blad krijgt.

Professionele kwekers en plantfanaten passen hun plantenvoeding vaak met een specifiek doel aan. Maar voor de meeste planten in je achtertuin of moestuin is een universele voeding goed genoeg. Vergelijk het met een gezond dieetadvies voor gewone mensen versus een specifiek afgestemd dieet voor topsporters of astronauten.

Houd je aan de geadviseerde hoeveelheden op de verpakking van je plantenvoeding.

V Welke klimplant is geschikt voor een erg winderige plek?

A Klimplanten op een winderige plek planten is lastig. Ze moeten stevig worden vastgebonden, en als ze in een pot staan, moet de pot ook zwaar genoeg zijn om niet om te waaien. Heb je een schaduwrijke plek, dan kun je een klimop proberen, of een boksdooorn (*Lycium barbarum*) in de zon. Om wat zomerkleur toe te voegen, kun je een tweede pot toevoegen, bovenop de grote eerste pot, die je beplant met een kleurrijke eenjarige klimplant, zoals Suzanne-met-de-mooie-ogen (*Thunbergia alata*) of Spaanse vlag (*Ipomoea lobata*).

Spaanse vlag bloeit met vurige kleuren en is groeikrachtig genoeg om tegen wat wind te kunnen.

V Kan ik een pad leggen langs een oppervlakkig wortelende kersenboom?

A Dit is een lastige kwestie, want de wortels van de kersenboom zullen waarschijnlijk je pad omhoog tillen na verloop van tijd. De eenvoudigste oplossing is om een grindpad over een laag worteldoek aan te brengen. Maar vallende vruchten raken sneller beschadigd als ze op een laag steentjes vallen. Er zijn gelukkig nog andere opties, elk met hun eigen voor- en nadelen.

Je kunt een pad maken van verhoogde stapstenen die je vrij ver uit elkaar legt. Zo heb je de voordelen van een verhard pad en kunnen de boomwortels toch

vrij groeien. Het nadeel is dat na verloop van tijd de wortels waarschijnlijk wat stenen zullen verplaatsen. Je moet het pad dus goed onderhouden om te voorkomen dat je over de stenen valt.

Een andere mogelijkheid is om een 'zwevend' pad te maken van hout, zoals je in veel parken tegenkomt. Daarmee heb je een pad waarmee je de wortels niet beschadigt. Het nadeel is dat hout regelmatig behandeld moet worden. Ook moet je kiezen voor een donkere kleur, anders laten de vallende kersen zichtbare vlekken achter.

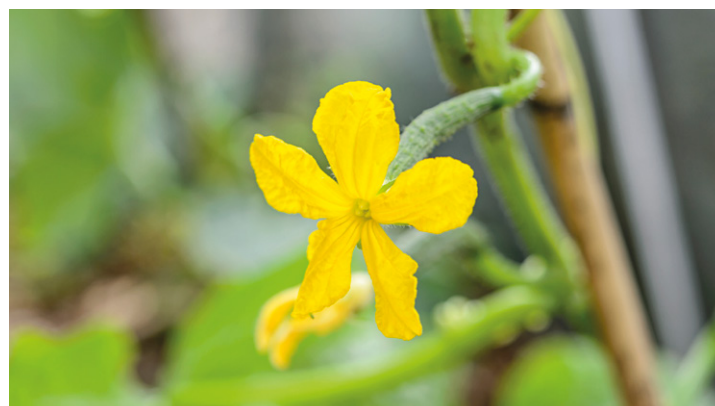
Een houten pad kun je aanleggen zonder de boomwortels eronder te beschadigen.

V Waarom smaken mijn komkommers dit jaar bitter?

A Komkommerplanten bevatten een stofje genaamd cucurbitacine. Deze stof maakt de bladeren bitter, zodat dieren er liever niet van zullen eten. Meestal beperkt dit stofje zich tot de bladeren en stengels van de plant. En dat is wel zo prettig voor ons, want dat zijn de delen van de plant die wij niet eten.

Maar soms komt cucurbitacine toch terecht in de vruchten. Meestal wordt niet de hele vrucht bitter, alleen de uiteinden en het gedeelte onder de schil.

Het is niet helemaal duidelijk waarom de bitterheid soms

Verzorg je komkommers goed om bittere vruchten te voorkomen.

overslaat van de stengels naar de vruchten, maar stress lijkt een rol te spelen. Zorg er dus voor dat je plant zich zo prettig mogelijk voelt, door ruimschoots

Vlinderorchideeën kunnen op elk moment van het jaar bloeien.

V Ik heb twee vlinderorchideeën gekregen die inmiddels zijn uitgebloeid. Wanneer bloeien ze weer?

A Vlinderorchideeën (*Phalaenopsis*) komen gemakkelijk tot bloei en blijven vervolgens ook lang hun pracht vertonen. Omdat je twee planten hebt, kun je met een beetje geluk zelfs het hele jaar door van de bloemen genieten. Wanneer ze precies weer in bloei komen, hangt af van verschillende factoren. Denk daarbij aan de variëteit, de grootte van de plant en natuurlijk de groeiomstandigheden. Als je ze op een zeer lichte plek (maar uit direct zonlicht) zet en regelmatig orchideeënvoeding geeft, zullen er snel nieuwe bloemstelen ontstaan.

V Bladmineerders vernielen mijn spinazie. Wat moet ik doen?

A In plaats van één keer heel veel spinazie rechtstreeks te zaaien in je moestuin, kun je beter met tussenpozen kleinere hoeveelheden zaaien in zaai-modules met verse potgrond. Zet ze in een koude kas of een bak zonder deksel die bedekt is met gaas om te ontkiemen. Plant daarna de zaailingen uit in voedingsrijke, vochtige grond en oogst steeds alle spinazie in één keer zodra het plukklaar is. En mochten de bladmineerders toch een keer een je spinazie aantasten, is niet meteen je hele oogst verloren.

Zaai steeds beetje spinazie voor in zaaimodules en plant ze dan uit.

V Kan ik iets doen tegen de fuchsia-galmijt?

A Deze plaag valt fuchsia's aan en veroorzaakt een opvallende vervorming van het weefsel aan de uiteinden van de scheuten. De microscopisch kleine sapzuigende galmijten scheiden chemicaliën af die de verstoorde groei veroorzaken waarin ze leven. Je kunt het niet 'genezen', maar je kunt de verdere verspreiding wel tegengaan. Knip gewoon de aangetaste toppen af en gooi ze in de groencontainer.

Deze fuchsiatak is aangetast door de galmijt. Knip aangetaste delen uit de plant.

Inspiratie

Mis je kleur in de tuin? Is je tuin net niet die beschutte plek die je voor ogen had? Elke maand lees je hier alles over slimme tuinontwerpen, mooie bloeiers en tips om van je tuin een paradijs te maken.

In deze rubriek

- 74** Blaas je vermoeide borders nieuw leven in
- 79** Alles over kamerplanten: luchtplantjes
- 82** Potten voor schaduwplekken
- 88** 50 bollen met kleurgarantie
- 95** Inheemse held: koninginnekruid

p. 74

p. 79

p. 82

p. 88

Een nieuw leven voor je tuin

Ziet je tuin er moe uit? Nu is het moment om in actie te komen. Volg de eenvoudige stappen van **Carol** en geef je borders nieuw elan.

“Dit is geen kamer die je opnieuw gaat inrichten, het is een levend scenario dat elk seizoen verandert.”

Oude planten splitsen is een geweldige manier om ze nieuw leven in te blazen en geeft je gratis nieuwe planten.

We wonen al meer dan veertig jaar in Glebe Cottage en we zijn vanaf het begin hard aan het werk geweest in de tuin, die we helemaal zelf hebben aangelegd. Toch zijn er delen die over hun hoogtepunt heen zijn en verjonging nodig hebben. Een bestaande tuin hoeft geen vermoeide tuin te zijn, maar als tuiniers moeten we beseffen dat als we nooit iets vernieuwen, verfrissen of nieuw leven inblazen, ons stukje grond saai en een schim van zichzelf wordt. Wanneer we ingrijpen, het liefst op terugkerende basis en niet als eenmalige oefening, kunnen onze tuinen worden zoals ze zouden moeten zijn: dynamisch en altijd in ontwikkeling.

Een make-over is niet de oplossing. Het is geen kwestie van alles eruit trekken en opnieuw beginnen. Dit is geen kamer die je opnieuw wilt inrichten, waarbij je het meubilair en kleurenpalet wijzigt. Het is een levend scenario, dat elk seizoen en elk jaar verandert.

De meeste mensen hebben veel tijd en liefde in hun tuin gestopt en we moeten de positieve kanten koesteren. Tegelijkertijd moeten we bereid zijn ons los te maken van wat niet werkt, of we dat nu voor lief hebben genomen of niet. Het gaat er niet om iets te kopen, maar om iets te doen waarmee we onze tuin nieuw leven en een toekomst geven.

Hiermee kun je op elk moment van het jaar beginnen, maar het najaar is de beste periode. Het is het seizoen waarin we niet alleen plannen kunnen maken, maar ook in praktijk kunnen brengen. Het is de ideale tijd om te verplanten, want de grond is nog warm en wortels krijgen de kans om aan te slaan. Of het nu gaat om nieuwe planten of planten die we hebben gesplitst.

Omdat de sapstroom vertraagt, kunnen we ook gaan snoeien. Hoewel je met sommige struiken en bomen beter tot de winter kunt wachten, kunnen we wel alvast bedenken wat we willen snoeien en wat we willen aanbinden of leiden. En het is nog niet te laat om planten te vermeerderen, niet alleen door ze te splitsen, maar ook door ze te stekken. Dan kunnen we volgend voorjaar ons bestaande plantenbestand aanvullen met nieuwe, zelf opgekweekte planten. Schildpadbloem en salvia's kun je nu bijvoorbeeld prima stekken.

Je kunt ook zaaien en als je de zaailingen komende winter goed verzorgt, zullen die uitgroeien tot de planten van je dromen. Wij zaaien onze straaal scherm (Orlaya) altijd in het najaar, dan hebben we eind voorjaar forse planten.

Moment voor bezinning

De tuin loopt nu wat terug, maar we hebben hem het afgelopen jaar op de voet gevolgd. In de loop van het voorjaar en de zomer hebben we de goede en slechte kanten leren

Je tuin nieuw leven inblazen

▲ Bemest de grond

Tuiniers hebben het vaak over het bemesten van planten, maar het is de grond die de planten voedt, dus daaraan moet je de meeste aandacht geven. Door er compost of stalmest doorheen te werken, geef je lichte grond meer body en verbeter je de structuur van zware grond. Composthoppen vragen een mengsel van groen en bruin materiaal om goed te kunnen verteren. Eenjarig onkruid dat nog niet heeft gebloeid, snoeiafval van planten en grasmaaisel vormen groen materiaal. Dode takken en herfstbladeren zijn bruin materiaal. Keer de hoop om hem te beluchten, waardoor micro-organismen actief blijven. En geef water zodat de hoop niet uitdroogt.

Graaf op wat dood is

Als een plant de geest heeft gegeven, de takken zwak en dun zijn, en het centrum houtig en levenloos is, dan kan het tijd zijn om afscheid te nemen. Waarschijnlijk helpt ook splitsen niet en stekken is geen goed idee omdat je daarvoor het beste sterke, gezonde, jonge scheuten kunt gebruiken. Een kruidachtige plant is vrij eenvoudig in zijn geheel uit de grond te halen, maar bij struiken en bomen kan dit lastiger zijn. Het is heel belangrijk om alle wortels te verwijderen, zodat je zeker weet dat die geen ziekten op andere houtige planten overdragen.

kennen. Het ligt ons nog vers in het geheugen wat werkte en wat niet. Veel mensen zullen foto's hebben gemaakt van wat ze mooi vonden: geslaagde plantencombinaties, het jonge blad van een lievelingsboom of -struik, of een perfecte compositie. We zijn minder geneigd ons te herinneren wat er misging, zoals ongelukkige kleurencombinaties, een lelijke tak of een border vol planten die allemaal even hoog waren of soortelijke bladeren hadden. In deze periode moeten we terugdenken aan de minder geslaagde aspecten en bedenken hoe we die gaan veranderen of aanpassen. Welke planten nemen te veel ruimte in waardoor hun delicatese buurplanten zich niet goed kunnen

ontwikkelen? Welke planten hadden te veel aandacht nodig en waren die moeite niet waard? Welke planten voldeden niet aan de verwachting, misschien doordat ze al voor het derde achtereenvolgende jaar niet bloeiden? Waren er lelijke plantencombinaties? Heb je te veel exemplaren van een bepaalde plant gekocht en hoewel je nu een uitgebreide verzameling hebt, blijken ze ronduit saai te zijn? Of heb je de verleiding niet kunnen weerstaan om in het tuincentrum alle weekaanbiedingen te kopen, waardoor je nu zit met een border vol verschillende planten zonder samenhang? Misschien is het tegenovergestelde aan de hand: je bent spaarzaam van aard en hebt je geraniums zo

► Snoei om te verjongen

Wanneer struiken uitgeput of dichtgegroeid raken, of veel dood hout en weinig blad en bloemen hebben, dan kan een verjongings-snoei helpen. Het is wel een drastische maatregel, die je bovendien het beste 's winters kunt uitvoeren, met name voor bladverliezende struiken als bruidsbloem, weigelia en boerenjasmijn, omdat die dan in rust zijn. Maar snoei niet als het vriest. Gebruik een scherpe takkenschaar en snoei de hoofdtakken tot circa 15 cm boven de grond terug. Bemest na de snoei met organisch materiaal.

◀ Verwijder woekeraars

Soms verandert een zorgvuldig ontwerp in een allegaartje doordat één plant een dominante woekeraar blijkt te zijn (zoals de *Acanthus* in het midden van de foto). Je kunt zo'n plant het beste helemaal verwijderen, zelfs als je hierbij bescheidener buurplanten moet uitgraven en opnieuw planten. Als je de plant niet volledig wilt verbannen, zet dan delen ervan in potten, in oude potgrond (om de groei te beperken). Graaf de potten in de grond, met hun rand net onder het oppervlak om te voorkomen dat de planten uitdrogen.

◀ Verhuis planten

Bereid de plant een paar maanden van tevoren voor op zijn verhuizing. Snoei elke tak terug tot op een naar buiten gerichte knop. Voor volwassen struiken is het ook een goed idee om de wortels te snoeien. Maak hiervoor met een scherpe spade (en een snoeischaar achter de hand) een geul rond de plant waarbij je door de wortels heen steekt. Dit stimuleert de groei van nieuwe voedingswortels en maakt de verhuizing minder traumatisch. Bereid ook de nieuwe plek voor: werk veel organisch materiaal door de grond en maak het plantgat breder dan de wortelkluit. Vul na het planten het gat met aarde en zorg ervoor dat er geen luchtbelletjes in de grond achterblijven. Geef royaal water.

► Splits planten

Planten splitsen is een eenvoudige vermeerderingsmethode. Het najaar is een goede tijd voor het splitsen van vroegbloeiende planten, zoals margrietten en Kaukasische vergeet-mij-nietjes. Graaf de hele pol op en trek die uit elkaar. Laatbloeiende vaste planten, zoals asters en rudbeckia's, moet je in het voorjaar aanpakken, wanneer ze de kans hebben gehad om na de bloei nieuwe energie op te doen. Sommige planten met dichte wortels en wortelkronen, zoals hosta's, kun je in hun geheel opgraven en in stukken of 'taartpunten' snijden die je opnieuw plant. Elk stuk dat rustende knoppen en redelijk wat wortels heeft, groeit weer goed in het voorjaar.

vaak gedeeld en overal in de tuin geplant dat perken en border er nu allemaal hetzelfde uitzien. Uiteraard moet je klassiekers en toppers vermeerderen om ze te gebruiken op een manier die effect sorteert, bijvoorbeeld door ze in groepen te planten. Maar wees niet bang om planten te combineren die je nog nooit eerder bij elkaar hebt gezet. Door te experimenteren en dingen uit te proberen, zal je tuin nooit achteruitgaan. Als iets niet werkt, betekent dat niet het einde van de wereld. Je kunt het altijd ergens anders proberen.

Probeer alle factoren in overweging te nemen: kleur, textuur, vorm en schaal. Bekijk je border van een afstandje, neem foto's en verwissel die om te voorkomen dat

Planten splitsen

Het najaar is de beste tijd voor het splitsen van vroegbloeiende vaste planten, zoals margrietten, winterharde geraniums, schoenlappersplant, Kaukasische vergeet-mij-nietjes, klokjesbloem en een van mijn favorieten, de witte boterbloem (*Ranunculus acrifolius*).

1. Graaf een pol op

De ranonkel is een voorjaars-bloeier die vanaf juni verdwijnt om het volgende voorjaar weer te voorschijn te komen. Dit is de perfecte periode om hem te splitsen. Zorg ervoor dat je de hele wortelkult uitgraaft.

2. Spoel de wortels af

Schud overtollige grond van de wortels en dompel de wortelkult in water om de rest van de aarde eraf te spoelen. Zo kun je goed zien waar je kunt splitsen.

3. Trek uit elkaar

Trek de wortels voorzichtig uit elkaar en zorg ervoor dat elk stuk een groeitop en een embryonale knop in het midden heeft. Sommige planten, gentiaan bijvoorbeeld, vormen touwachtige wortels over de hele lengte van de stengels.

4. Plant in een pot

Zet elk stuk in een aparte pot, of twee of drie stukken per pot. Boterbloemen hebben lange wortels, dus gebruik een diepe pot en buig de wortels niet om. Gebruik leemhoudende, goed drainerende potgrond.

je vertrouwdheid met een bepaald beeld de ware aard of tekortkomingen verhuut. Verschillende tuiniers pakken de verjonging van hun tuin op verschillende manieren aan. Mijn aanpak is meestal organisch, met planten die zichzelf aandragen en door mij worden getest.

Vanwege de ligging van Glebe Cottage – op een helling met terrassen – is een

radicaal herontwerp onmogelijk, want de tuin is ontworpen voor de locatie. Maar daarnaast is onze tuin ook een expressie van onze persoonlijkheden en esthetische voorkeuren, die eigenlijk alle beslissingen over verandering en ontwikkeling zouden moeten bepalen.

Ondertussen vertelt de tuin zelf ook wat er moet gebeuren: ondervoede planten

moeten worden bemest of de aarde moet worden verrijkt, rommelige rozen moeten de kans krijgen om hun natuurlijke sierlijkheid te tonen en uitzichten moeten worden onderhouden. Willen we onze tuinen levendig houden, dan moeten we ze aandachtig observeren en hun karakter begrijpen. Bovendien moeten we ze willen helpen om het beste uit zichzelf te halen.

VOLGENDE MAAND Carol legt uit welke planten het hele jaar aantrekkelijk zijn.

Alles over kamerplanten

Maak je huis groener met onze gids voor kamerplanten.

Epifyten (luchtplantjes)

Deze mooie, intrigerende planten vormen een eigenzinnige toevoeging aan elk interieur. Ze zijn compact en makkelijk te verzorgen, maar sieren je kamers als juweeltjes van levende kunst. Luchtplanten komen van oorsprong uit Mexico en Zuid-Amerika, waar ze op boomtakken groeien in plaats van in de grond. Ze hebben niet of nauwelijks wortels, maar nemen vocht en voedingsstoffen op via hun bladeren, dus je kunt ze zonder potgrond kweken. Daardoor kun je creatieve decoraties maken.

1

TIP

Benevel luchtplantjes om de paar dagen, het liefst met regenwater.

2

3

4

Luchtplanten leven van het vocht en de voedingsstoffen die ze via hun bladeren opnemen. Het is belangrijk om ze op de goede manier water te geven en op de juiste plek te zetten. De meeste houden van indirect licht. Verder moet er lucht tussen de bladeren kunnen stromen om rotting te voorkomen. Vind een tochtvrije plek met veel maar indirect licht en een temperatuur tussen 10 en 30 °C.

Luchtplanten met dunnere bladeren drogen sneller uit dan die met dikkere bladeren. Als het loof bruine puntjes krijgt of gaat krullen, is dat een teken van uitdroging. Dompel ze tijdens de warmere maanden een keer per week in water. Schud het teveel aan water eraf om rotting te voorkomen. Een gezonde luchtplant kan na een paar jaar felgekleurde bloemen produceren.

Voeg voor extra groei-kracht zeewierextract toe aan het water in de benevelaar. Gebruik een kwart van de hoeveelheid die wordt aangeraden voor andere kamerplanten. Aan de onderkant zullen nieuwe plantjes ontspruiten, pups genoemd. Trek die er voorzichtig af om de plant te vermeerderen.

- Plaats luchtplanten op een lichte plek, maar niet in direct zonlicht. Ze houden van vochtigheid, maar ook van goede ventilatie. Een badkamer of keuken is ideaal.
- Drenk ze tussen voor- en najaar wekelijks korte tijd in water. Laat ze ondersteboven drogen om rotting te voorkomen.
- Benevel luchtplanten tussen het drenken door om de paar dagen, maar laat ze daarna goed drogen

Creatief met luchtplanten

1 Bevestig een haak aan een muur. Bind wit draad rond de wortels van de luchtplant en hang hem aan de haak. Je kunt de plant van de haak halen om hem te drenken.

2 Hang een kleine glazen schaal of pot in een macramé plantenhanger. Het glas laat de plant zien zonder kans op beschadiging.

3 Richt een klein terrarium met je luchtplant in. Voeg kiezels, een kurk en touw toe voor een strandthema. Of pas de inrichting aan jouw smaak aan.

4 Breng wat watervaste lijm aan op de achterkant van de plant en houd de plant tegen een stuk boomschors of drijfhout tot de lijm droog is. Geef de hele compositie een wekelijkse dompelbeurt.

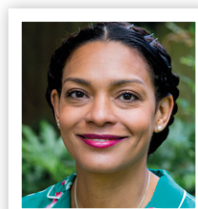

VOLGENDE MAAND Fleur je huis op met de flamingoplant.

Het felle roze van de cyclaam- en hortensia bloemen maakt van deze pot een blikvanger.

Potten voor schaduwplekken

Geef je tuin nu een kleuroppepper met potten waarmee je een schaduwplek direct een ander gezicht geeft.

De zomer loopt ten einde, maar dat is geen reden om afscheid te nemen van bloemen, ook niet in een schaduwrijke tuin of ruimte. Er zijn genoeg schaduwminnende planten die nu op hun mooist zijn en met potplanten fleur je een sombere plek in je tuin onmiddellijk op. Vaak gebruiken we eenjarige planten voor potten, maar de verschillende vaste planten in deze ontwerpen komen elk jaar terug om je tuin op te vrolijken. Al deze potten doen het goed in gevlekte schaduw of halfschaduw, en blijven zeker tot de eerste vorst mooi.

Licht en donker

- 5 x *Cyclamen* 'Neon Pink'
- 2 x *Heuchera* 'Black Beauty'
- 1 x *Hydrangea macrophylla*, roze
- 1 x Japanse naaldvaren (*Polystichum polyblepharum*)
- 1 x geschubde mannetjesvaren (*Dryopteris affinis*)
- Pot: verzinkt staal, doorsnee 50 cm

Deze compositie combineert felroze bloemen met een overvloed aan donker loof voor een opvallend effect. De pot is perfect om een beschutte plek in je tuin op te vrolijken. Of je beplant op deze manier twee potten om aan weerszijden van je voordeur te zetten.

Deze pot bloeit tot de eerste vorst en blijft de hele winter groen. Laat de verwelkte bloemhoofden van de hortensia zitten voor extra sierwaarde. Vervang de cyclamen in het voorjaar door vroege bloeiërs, bijvoorbeeld primula's of opgepotte bollen zoals hyacinten. Je kunt eventueel ook een *Helleborus* toevoegen. De planten zijn dicht bij elkaar gezet, dus de pot ziet er vanaf het begin weelderig uit.

De pot beplanten

Een pot beplanten is een makkelijke, leuke en creatieve klus. Volg deze simpele stappen om er zeker van te zijn dat je pot alle planten de juiste omstandigheden biedt en dat je de planten zo over de pot verdeelt dat ze het beste uitkomen.

1 Zorg ervoor dat de pot drainagegaatjes heeft. Zet hem meteen op zijn definitieve plek, want na beplanting is hij te zwaar om verplaatst te worden. Vul de pot voor twee derde met leemhoudende, turfvrrije potgrond.

2 Geef alle planten water zodat hun potgrond door en door vochtig is voordat je ze uit de potten haalt. Zet dan de hoogste planten aan de achterkant, in dit geval de schoonvrucht en het lampenpoetsersgras.

3 Zet de middelhoge planten (hebe en varen) in het midden en vul eventuele gaten met potgrond. Zet tenslotte de lage planten en hangplanten aan de voorkant: klimop, purperklokje en violen. Vul op en druk goed aan.

4 Geef royaal water. Je kunt ook een paar takjes van de schoonvrucht en wat lampenpoetsersgras afknippen om bloemstukken voor binnenshuis te maken.

Paarse pracht

- 1 x schoonvrucht (*Callicarpa bodinieri* 'Profusion')
- 1 x *Heuchera* 'Forever Purple'
- 1 x hebe
- 1 x smalle naaldvaren (*Polystichum tsussimense*)
- 1 x klimop (*Hedera helix*)
- 1 x lampenpoetsersgras
- 2 x paarse violen

- Pot: grote verzinkte emmer met ribbels, doorsnee 46 cm

Deze pot is een dynamische combinatie van texturen en paarse, lila en wijnrode tinten. De bloemen verwelken in de loop van de winter, maar de groenblijvende planten en het paarse purperklokje houden de

pot tot het voorjaar mooi. Schoonvrucht doet zijn naam echt eer aan, want na zijn lichtroze zomerbloemen pronkt hij nu met felpaarse bessen.

Deze planten zijn onderhoudsarm. Knip en fatsoeneer de planten tussen midden en eind voorjaar om ze compact en levendig te houden.

Snoei het lampenpoetsersgras terug tot 10 cm, wat zorgt voor volop nieuwe aanwas in de zomer.

Gebruik een extra grote pot zodat je langdurig tevreden planten hebt.

Rustig en roze

- 1 x *Astilbe* 'Willie Buchanan'
- 1 x *Hosta* 'Halcyon'
- 2 x *Cyclamen* 'Light Pink'
- Pot met patinalook, doorsnee 50 cm

De zachte pluimen van de prachtspirea en het pastel van de cycloam, gecombineerd met het

lichte patina van de pot, creëren een elegante en simpele compositie die perfect is voor een schaduwplek onder een boom.

De hosta kun je in het voorjaar in de tuin planten, waarna de prachtspirea nog een paar jaar een magnifieke solrol zal spelen. Uiteindelijk moet je ook hem in de tuin planten.

Geef de pot regelmatig water om de wortels van de prachtspirea vochtig te houden. Zowel de prachtspirea als de hosta sterven 's winters bovengronds af. Verschillende variëteiten prachtspirea bloeien in verschillende perioden. Kies een laatbloeiende *Simplicifolia*-hybride. Je kunt de cycloam vervangen door violen of een tweede hosta.

En er was licht

- 1 x *Anemone* 'Pretty Lady Maria'
- 1 x lichtblauwe violen
- 1 x *Skimmia japonica* 'White Dwarf'
- 1 x zwarte slangenbaard (*Ophiopogon planiscapus* 'Nigrescens')
- 1 x *Carex oshimensis* 'Green Wonder'

- Pot: eigentijdse, vierkante, witte plantenbak van fiberstone, doorsnee 30 cm

Het gebruik van een lichtgekleurde pot is een simpele truc om een sombere plek op te fleuren. Deze witte plantenbak reflecteert de lichte kleuren van de planten, terwijl de ronde bloemblaadjes van de anemonen

een sierlijke tegenhanger van de strakke lijnen vormen.

Verwijder de violen als ze verwelken en zet de anemonen in het voorjaar in de tuin of in een eigen pot. De andere planten zullen het in deze pot nog een paar jaar goed doen.

Omdat de opening van deze plantenbak smal is, gebruiken wij een inzetpot die met zijn rand

op de randen van de bak hangt. Meet de opening om te weten hoe groot de inzetpot moet zijn. Beplant de inzetpot en hang die in de plantenbak. Dan kun je de planten later makkelijker uit de pot halen en uitplanten. Bovendien heb je minder potgrond nodig.

Fel en spectaculair

Een imposante combinatie
van de tulpen 'Slawa', 'Cairo'
en 'Black Parrot'.

50 bollen met kleurgarantie

Het is nu tijd om bollen te bestellen en te planten. Wij kozen juweeltjes uit waarmee je tuin volgend jaar wemelt van kleur.

***Hyacinthus* 'Delft Blue'**

Diepblauw en sterk geurend. Doet het goed in potten, in borders en onder bomen.

Bloei mrt-apr **Hoogte** 25 cm

Muscari latifolium

Robuust, tweekleurig blauw druifje, onaantrekkelijk voor konijnen. Brede, tulpachtige bladeren, geurend en geschikt voor schaduw. **B** mrt-apr **H** 15 cm

***Iris* 'George'**

Klassieke dwerglis, een juweel met diepe kleuren. Kweek in groepen in potten, vooraan in borders of plantenbakken.

B feb-mrt **H** 10 cm

Allium* *sphaerocephalon

Plant in borders of tussen gras voor elegante groepen bijvriendelijke bloemen die eind zomer bloeien.

B jul-aug **H** 90 cm

Fritillaria persica

Hoge, elegante plant met bijzondere, bijna zwarte kleur. Mooi bij grijze en zilveren tinten in borders.

B apr-mei **H** 1 m

Fritillaria meleagris

Deze wilde kievitsbloem is een perfecte voorjaarsbloeiër om in groepen tussen grassen te planten.

B apr-mei **H** 30 cm

***Tulipa* 'Purple Crystal'**

Langbloeiend, onderkant bloem verbleekt geleidelijk. Deze tulp contrasteert mooi met oranje, rode en roze tinten.

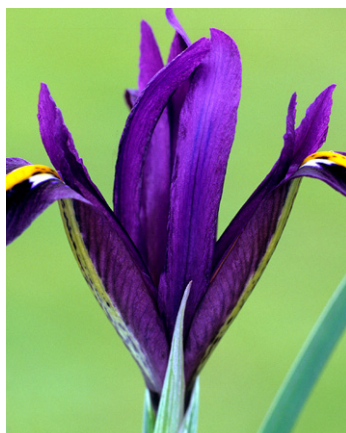
B apr-mei **H** 40 cm

***Anemone* 'Bordeaux'**

Geweldige snijbloem. Dankzij de felle kleuren en mooi loof ook goed voor in potten en vooraan in borders.

B mrt-jul **H** 25 cm

***Iris* 'J.S. Dijt'**

De moederplant van de eerder genoemde *Iris* 'George', dus een oudere dwergvariëteit die begin voorjaar opkomt.

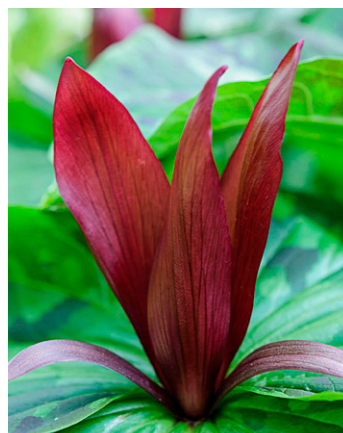
B feb-mrt **H** 15 cm

***Allium* 'Purple Sensation'**

Een klassieke, betrouwbare must-have bol. Voorziet in textuur, hoogte en kleur.

B mei-jun **H** 90 cm

Trillium sessile

Deze robijntjes geven diepe schaduw of halfschaduw onder bomen of struiken een magische sfeer.

B mrt-apr **H** 40 cm

***Tulp* 'Black Parrot'**

Exotisch maar betrouwbaar. Kan in de grond blijven, bloeit elk jaar weer. Spectaculair bij lichtroze bolgewassen.

B apr-mei **H** 45 cm

Hyacinth 'Purple Sensation'

Grote bloemen en sterke geur. Bloeit in het voorjaar zes weken lang.
B mrt-mei **H** 25 cm

Tulipa 'Kingsblood'

Bloeit eind voorjaar dieprood. Kweek in een pot als blikvanger of meng met oranje en gele tinten in een border.

B apr-mei **H** 60 cm

Fritillaria imperialis

Exotisch, statig en indrukwekkend. Plant hem achter in borders of als pronkstuk in het midden.

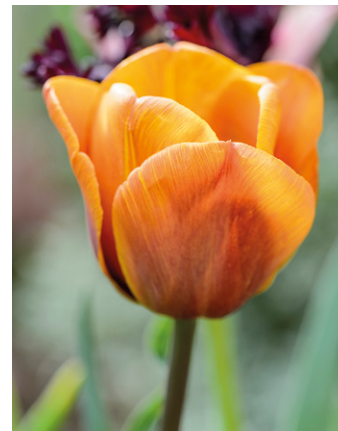
B mrt-mei **H** 1,2 m

Tulipa 'Café Noir'

Deze opvallende en elegante chocoladebruine bloem onthult na het opengaan zijn fraaie blauwe hart.

B apr-mei **H** 50 cm

Tulipa 'Cairo'

Bij laag zonlicht lijken de bloembladeren te gloeien. Licht geurend, staat mooi bij paarse en rode tulpen.

B apr-mei **H** 40 cm

Tulipa 'Queen Of Marvel'

De langbloeiende dubbele bloemen van deze tulp doen denken aan pioenrozen.

B apr-mei **H** 35 cm

Anemone 'Sylphide'

Deze sterke maar elegante planten hebben wel wat weg van klaprozen en staan mooi bij tulpen.

B mrt-apr **H** 25 cm

Ranunculus 'Aviv Red'

Langbloeiende, roosachtige bloemen. Bloeit nog langer als je verwelkte bloemen verwijderd.

B mei-jun **H** 35 cm

Tulp 'World Friendship' bij Narcissus 'W.P. Milner' en N. 'Segovia'.

Prachtige pastels

Tulipa 'First Proud'

Deze is hoger dan de meeste tulpen, heeft elegante bloemen en is heel sterk, dus bestand tegen slecht weer.

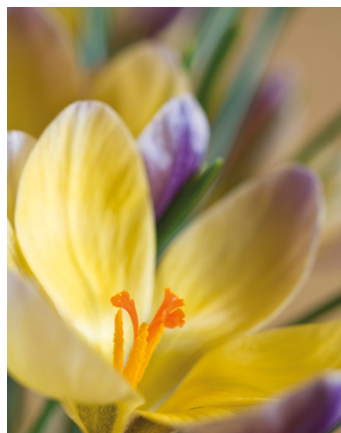
B apr-mei **H** 65 cm

Narcissus 'Hawera'

Met tot vijf bloemen per steel en meerdere stelen per bol is deze narcis waardevol voor borders en potten.

B apr-mei **H** 20 cm

Crocus 'Advance'

Perfect voor vroege voorjaars-potten vol kleur of in grasvelden waar ze zich op natuurlijke wijze vermeerderen.

B feb-mrt **H** 10 cm

Tulp 'City of Vancouver'

Plant tussen andere roomkleurige bloemen voor een frisse look of bij donkere kleuren voor contrast.

B apr-mei **H** 50 cm

Iris 'Alida'

Sterke groeier en vroege bloeier. Deze recente variëteit kun je het beste in groepen in potten of borders kweken.

B jan-feb **H** 15 cm

Muscari azureum

Deze blauwe druifjes zijn klein en delicaat, en combineren mooi met andere voorjaarsbollen in potten of plantenhangars.

B maart **H** 12 cm

Iris 'Gordon'

Geschikt voor rots- en grindtuinen, maar ook voor potten en borders. Rank, grasachtig loof.

B jan-feb **H** 15 cm

Camassia leichtlinii

In groepen stelen deze de show. De knoppen gaan van onderaf open en de bloemen blijven lekker lang mooi.

B apr-mei **H** 60 cm

Nectaroscordum siculum

De hele zomer aantrekkelijk, want de sierlijke bloemklokjes worden kasteelachtige zaadhoofden.

B mei-jun **H** 1,2 m

Allium decipiens

Geweldig sieruiensoort om in zonnige borders en potten te kweken. Ze trekken massa's bijen en vlinders aan.

B mei-jun **H** 90 cm

Erythronium revolutum

Deze kort bloeiende, roze hondstand geeft schaduwplekken even een magische sfeer.

B april **H** 20 cm

Tulipa 'Pink Diamond'

Een laatbloeiende tulp, geschikt voor beplanting in laagjes in een pot met vroegbloeiende bollen.

B mei **H** 40 cm

Tulipa 'Alabaster'

Een klassieke witte tulp die in de tuin veel aandacht trekt. Afzonderlijk in een pot vallen ze nog meer op.

B apr-mei **H** 60 cm

Allium 'Jackpot'

Een robuuste paarse variëteit voor volle zon of halfschaduw. Als je ze met rust laat, vermeerderen ze zich elk jaar.

B mei-jun **H** 90 cm

Hyacinth 'Pink Pearl'

De hoge bloemen staan mooi in groepen in borders of in een pot naast de deur om optimaal van de geur te genieten.

B jan-mrt **H** 25 cm

Narcissus 'Minnow'

Produceert per steel tot vijf roomwitte bloemen met gele trompetjes. De pollen vermeerderen zich elk jaar.

B mrt-apr **H** 15 cm

Cyclamen coum 'Album'

Ideaal om onder struiken te planten. Prachtig in combinatie met roze cyclamen.

B dec-mrt **H** 10 cm

Tulipa 'Cum Laude'

Deze donkerpaarse beauty's bloeien laat, dus plant ze tussen andere bollen voor een lang bloeiende tuin.

B mei **H** 50 cm

Tulipa 'Orange Dynasty'

Deze felgekleurde, lang bloeiende tulpen staan mooi in groepen in borders

B apr-mei **H** 35 cm

Cyclamen coum

Deze 'vlinders op stokjes' geven schaduwplekken kleur wanneer er voor de rest nog weinig bloeit.

B dec-mrt **H** 10 cm

De romige tinten van *Anemone blanda* stralen tegen de achtergrond van *Euphorbia 'Efanthia'*.

Licht en koel

Hyacinth 'Carnegie'

Geurige bloemen die zes weken lang bloeien. Plant er drie in een kleine sierpot als geurig voorjaarscadeautje.

B apr-mei **H** 25 cm

Narcissus 'Thalia'

Deze klassieke variëteit produceert twee tot drie bloemen per steel. Prachtig in groepen in een grasveld.

B mrt-apr **H** 40 cm

Tulipa 'Verona'

Robuuste, volle, botergele bloemen. Ze geuren licht en vormen geweldige snijbloemen.

B april **H** 35 cm

Tulipa 'Purissima'

Plant in borders voor contrast met fellere kleuren. Ook mooi in een grijze, metalen of aardewerken pot.

B mrt-apr **H** 35 cm

Narcissus 'Pheasant's Eye'

Een van de oudste gekweekte narcissoorten. Prachtige uitstraling en sterk geurend.

B apr-mei **H** 40 cm

Allium 'Mont Blanc'

Indrukwekkend grote witte bollen tussen laagblijvende planten geven een border hoogte en elegantie.

B mei-jun **H** 1,3 m

Leucojum aestivum

Zomerklokjes hebben grote klokvormige bloemen en staan mooi onder bomen.

B apr-mei **H** 50 cm

Galanthus woronowii

Sneeuwklokjes behoren tot de vroegste bloeiers en deze soort heeft grotere bloemen dan de meeste soorten.

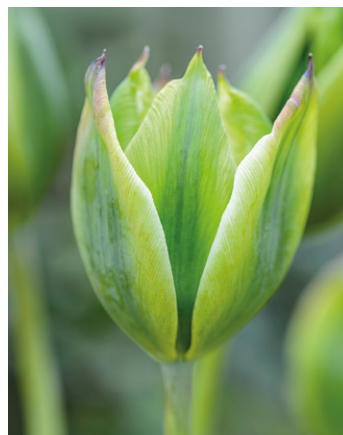
B jan-feb **H** 15 cm

Tritelleia 'Silver Queen'

Witte bloemen met groene nerf en weinig loof doen denken aan kleine Afrikaanse lelies.

B mei-jul **H** 45 cm

Tulipa 'Evergreen'

Een groene tulp voor wie eens wat anders wil. Ze bloeien lang en versterken de kleuren van andere tulpen.

B apr-mei **H** 60 cm

Wil je meer inspiratie?

Vanaf 7 september ligt de uitgave *Complete gids voor Bloembollen* in de winkel. Of bestel hem op www.gardenersworldmagazine.nl/bloembollen

Stichting NL.Bloeit!

Wij kweken bijzonder aantrekkelijke inheemse planten, soorten waar de wilde bijen, vlinders en heel veel andere insecten dol op zijn. In Nederland zijn er nog maar weinig van deze planten in het wild te vinden en jij kunt helpen door juist de inheemse planten in je tuin te zetten. Op een paar vierkante meter kun je al een prachtige wilde weelde creëren.
www.nlbloeit.nl

Inheemse held stelt zich voor

Met inheemse planten help je de biodiversiteit enorm. Ze zijn prachtig, maar helaas niet zo bekend. Elke maand stelt een inheemse plant zich aan je voor, in de hoop een plekje in jouw tuin te krijgen. Ze zullen je niet teleurstellen!

Koninginnekruid *Eupatorium cannabinum*

Ik, koninginnekruid (*Eupatorium cannabinum*) ben een overblijvende plant en behoort tot de composietenfamilie (*Asteraceae*). Mijn naam is een verbastering van het Duitse Kunigundenkraut, vernoemd naar de heilig verklaarde Kunigunde van Luxemburg. Zij leefde van 980 tot ongeveer 1033 en was de beschermheilige van zieke kinderen. Vroegere Nederlandse (volks)namen zijn leverkruid en ook leverbloem, omdat ik al in vroeger tijden medicinaal werd aangewend bij leverziektes, zoals geelzucht. Mijn blad lijkt op het blad van hennep (*Cannabis sativa*), vandaar de soortnaam *cannabinum* (hennepachtig).

Ik groei van nature het best op een redelijk vochtige bodem die organisch materiaal bevat (voedselrijk en humusrijk). Mijn forse en robuuste stengels met een hoogte tussen de 50-150 cm zijn behaard en enigszins roodachtig. Ik ben een zonminnende plant maar kan ook wel in lichte schaduw groeien.

Kenmerkend aan mijn bloei zijn mijn wollige, schermvormige pluimen. Elke pluim bestaat uit talrijke kleine bloempjes, in kleurschakering van lila tot bleekroze. Mijn bloempjes ruiken aromatisch en enigszins honingachtig en mijn bloeitijd ligt tussen eind juni en september. Mijn bloemen zijn erg in trek bij wilde bijen, hommels, zweefvliegen en andere insecten, en in het bijzonder bij veel soorten vlinders, waaronder atalanta, dagpauwoog, koninginnenpage, distelvlinder, landkaartje, citroenvlinder en kleine vos. Ik ben ook de waardplant voor Spaanse vlag en voor verschillende soorten kool- en kokermotten. Er bestaan ook diverse cultivars van *Eupatorium*, met vaak gevulde bloemen waar insecten weinig profijt van hebben.

In de tuin heb ik wel ruimte nodig, bijvoorbeeld achterin een border. In een border ben ik goed te combineren met bijvoorbeeld moerasspirea, grote kattenstaart, echte valeriaan, wilde cichorei, wilde bertram en lange ereprijs. Ik plant me zowel generatief als vegetatief voort, ben winterhard en mijn uitgebloeide droge stengels knip je het beste in het vroege voorjaar af.

VOLGENDE MAAND Blauwe knoop (*Succisa pratensis*)

Aan de slag

Er is altijd genoeg te doen in de tuin, maar de taken verschillen per seizoen. En als je even niet oplet, loopt het in de groeimaanden al snel uit de hand. In deze rubriek vind je alle tuintaken die handig zijn om deze maand uit te voeren. Loop de handige checklists na en hou zo makkelijk je tuin bij.

In deze rubriek

- 99** De maand van Monty
- 102** Bloemen in september
- 104** Beplant een herfstpot
- 105** Laat bollen bloeien met kerst
- 106** Zo plant je bollen in de border
- 107** In de kas
- 108** Groente & fruit
- 110** Algemene tuintaken

p. 99

p. 102

p. 105

p. 108

Scheurkalender 2022

Nieuw!

Met de scheurkalender van Gardeners' World ligt je tuin of balkon er elke dag pico bello bij!

- 365 nieuwe tips, verse inspiratie en handige checklists
- Elk weekend een heerlijke weekendklus

€14,99

Bestel de scheurkalender via
www.gardenersworldmagazine.nl/scheurkalender

Monty's tomatenoogst is in volle gang en veel van de overvloed is bestemd voor saus die wordt ingevroren om de komende winter van te genieten.

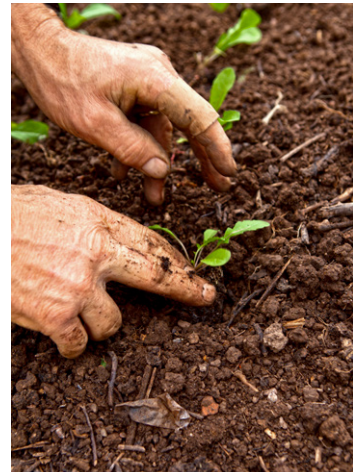
Monty's maand

September is een weldadige maand met zacht licht dat alle tuinen in een gouden gloed zet. Die kan nog steeds zomerwarm zijn, maar is gelardeerd met fonkelende herfsttinten. Naarmate de maand vordert, vervagen de kleuren en valt het licht steeds lager door de dunner wordende heggen. Daardoor hebben de diepe kleuren iets fluweligs en lijken de subtielere nuances doorschijnende tule.

Maar terwijl de bloementuin het najaar in glijdt, is de moestuin

productiever dan ooit. September wordt niet voor niets de oogstmaand genoemd, met een aanvoer van verse groenten en groenten om te bewaren voor de winter. We oogsten tomaten in grote hoeveelheden, vooral om er saus van te maken. Die vriezen we in, zodat we in de wintermaanden genieten van de heerlijke smaak van de zomer.

Appels en peren rijpen met de dag, en we kunnen nog steeds smullen van frambozen, aardbeien, bramen en zwarte bessen.

Taxusstekken nemen

Dit is de perfecte tijd om halfrijpe stekken te nemen van groenblijvende planten zoals taxus en buxus. Je kunt makkelijk tientallen goede stekken maken om in de toekomst een heg mee te vormen. En niet eens zo'n verre toekomst. Ik heb een 2,5 meter hoge heg die ik tien jaar geleden uit stekken heb geplant.

Kies rechte, sterke nieuwe scheuten en snijd die met ongeveer 2 mm

oud hout onderaan af. Doe deze stekken meteen in een plastic zak om te voorkomen dat ze te veel vocht verliezen en doodgaan voordat ze kunnen wortelen.

Verwijder de meeste bladeren en eventuele zijscheuten, en zet de stekken diep in zeer grove potgrond. Geef royaal water en benevel het loof regelmatig. Zorg ervoor dat de potgrond niet te drassig, maar ook niet

te droog is. Ze wortelen het best bij warme, maar niet te hoge temperaturen, op een lichte plek, maar uit direct zonlicht.

Laat ze daar de hele winter staan, dan zul je zien dat ze in het voorjaar uitlopen. Je kunt ze individueel oppotten of in de grond planten. Laat ze een jaar of twee groeien totdat ze groot en sterk genoeg zijn om te verhuizen naar een definitieve plek.

Doe gezonde scheuten in een plastic zak totdat je klaar bent ze in de pot te zetten. Verwijder de onderste bladeren en zet de stekken in potten met grove potgrond.

Snoei rechtopgaande pollen terug tot 20 cm, niet helemaal tot de grond.

Knip omgevallen pollen vedergras (*Stipa tenuissima*) tegen rotting.

De Paradise Garden onderhouden

De meeste grassen kun je laten staan om te genieten van hun herfstkleuren. Gedurende de winter verwelken ze geleidelijk, waarna je ze eind februari, begin maart moet terugsnoeien. Maar de hangende 'paardestaarten' vol zaadhoofden van de *Stipa tenuissima* raken tijdens winterse buien doorweekt en vormen dan een natte deken over de rest van de plant. Om rotting te voorkomen, snoei ik nu alle planten

met hangende halmen terug tot een gelijkmatig verdeelde pol. Er is wel een klein risico, omdat groenblijvende grassen zoals vedergras na deze behandeling soms niet teruggroeien. Maar tot nu toe zijn de meeste wel weer opgekomen, zodat ik nu nog meer omgevallen stengels moet afknippen. Hierdoor blijven de borders er tot ver in het najaar goed uitzien.

DE KAS BIJVULLEN

Tegen het eind van de maand plant ik wintersla in de kas om die genoeg tijd te geven flink te groeien voordat het weer omslaat. Plugplanten van kropsla, mizuna, rucola, winterpostelein en andijvie doen het goed in een onverwarmde kas en voorzien ons de hele winter van een dagelijkse portie sla.

Plant plugplantjes van wintersla in een onverwarmde kas.

Checklist

- ☐ Bewaar gave appels en peren op een koele, droge plek.
- ☐ Begin met het maken van houtige stekken van kruisbessen en rode bessen.
- ☐ Plant op droge schaduwplekken niervarens om hun aantrekkelijke bladeren.
- ☐ Verwijder verwelkte dahliabloemen om de bloei te verlengen.

STAP VOOR STAP Krokussen in een gazon planten

Plant krokussen in je gazon voor een natuurlijk bloemenbeeld in het voorjaar. Gebruik een stuk gras dat je een paar weken ongemaaid kunt laten nadat de krokussen zijn uitgebloeid. Het loof moet ongestoord kunnen afsterven.

1 Leg een vierkant stuk grond bloot: steek met een spade het gras op gelijkmatige diepte los en vouw de driehoeken terug. Maak de grond eronder met een vork tot op 5 cm los.

2 Strooi de krokusbollen over het oppervlak, zodat die op een natuurlijke manier worden verspreid. Zet ze daarna rechtop, met de puntjes naar boven. Laat tussen de individuele bollen minstens een tussenruimte ter grootte van een bol.

3 Vouw het gazon voorzichtig weer dicht en druk de zijken met je handen aan.

4 Druk de zoden licht aan met de achterkant van een spade of een plank.

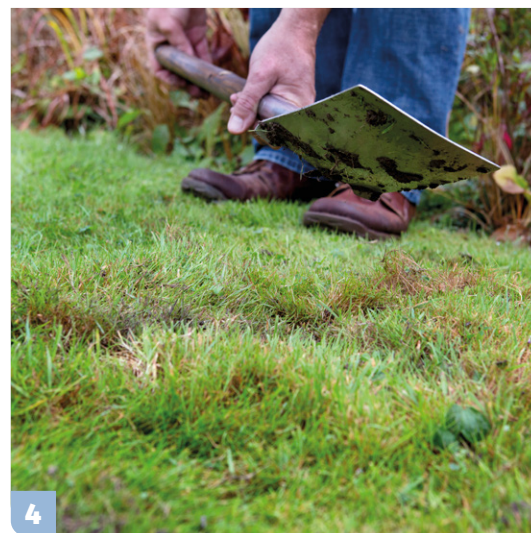
1

2

3

4

Met winterharde eenjarigen, zoals deze *Cerinth major* 'Purpurascens', kun je goed gaten in borders vullen. Zaai drie zaden per pot en zet die op een warme plek.

Checklist

- ☐ Blijf potplanten water geven, want de regen houdt de grond wellicht onvoldoende vochtig.
- ☐ Bescherm dahlia-bloemen tegen oorwormen. Maak vallen van met stro gevulde potjes die je omgekeerd op een stok in de grond zet. Laat de insecten vrij in je moestuin.
- ☐ Steun hoge bloemen door de stelen aan stokken te binden.
- ☐ Bespaar geld door zelf zaad te winnen. Bewaar dat tot het voorjaar op een koele, droge plek.
- ☐ Gooi verwelkte bladeren en bloemstengels (niet de zaadhoofden) in de compostbak.

Zaai nu winterharde eenjarigen

Dit is de goede periode voor het zaaien van winterharde eenjarigen in potten of borders. Je kunt ook zaad winnen van bloemen die deze zomer hebben gebloeid en dat

meteen zaaien. Vul potten met universele potgrond of hark een onkruidvrij stuk in de border los om rechtstreeks in te zaaien. Zaai dun, dek af met een dunne laag grond en

geef royaal water. Ze zullen snel groeien en misschien zelfs dit najaar al bloeien. Deze planten zullen volgend jaar veel eerder bloeien dan wat je in het voorjaar zaait.

C. 'Allouise' bloeit eind zomer met mooie, lichtroze dubbele bloemen.

Pluk chrysanten

Snijdt nu chrysantenbloemen voor boeketten die binnen lang mooi blijven. Het seizoen voor chrysanten in de tuin duurt tot november. De meerbloemige, vroege trosvariëteiten bloeien als eerste. Wacht tot de middelste bloem van de tros opengaat en knip de steel dan op ongeveer 20 cm van de grond af. Zet de snijbloemen zo'n twee uur in een diepe emmer water. Kort ze daarna in en verwijder de onderste bladeren voordat je ze in een vaas zet.

TIP

Dit is een goede periode voor het planten van winter- en voorjaarsperkgoed, zoals violen, steenraket en sierkolen. Zorg ervoor dat de grond goed draineert en onkruidvrij is.

Knip de stelen van verwelkte rozen een halve cm boven een knoop schuin af.

Verwijder verwelkte rozen

Blijf uitgebloeide bloemen van rozen, vaste planten in de border en potplanten zoals geraniums verwijderen, dan blijven die tot ver in het najaar doorbloeien. Breek de oude bloemhoofden af of gebruik een schone, scherpe snoeischaar om ze af te

knippen. De meeste doorbloeiende planten hebben nog wel wat in petto voordat het seizoen eindigt. Rozenvariëteiten die je hebt gekozen om hun rozenbottels en planten die 's winters mooie zaadhoofden dragen, kun je nu beter met rust laten.

Neem stekken van vorstgevoelige planten

Snijdt sterke, niet-bloeiende scheuten van vorstgevoelige vaste planten om te stekken. Fuchsia's, pelargoniums en struikmargrietten kun je makkelijk vermeerderen uit stekken die je nu neemt. Knip de stekken net onder een bladoksels af en verwijder de onderste bladeren. Laat een of twee bladeren boven aan de stek zitten. Zet ze stevig langs de rand van een pot met grove zaai- en stekgrond. Drenk de potten en plaats ze in een dichte plastic zak of overdekte kweekbak. Belucht regelmatig en de stekken zullen binnen een paar weken wortelen.

Gebruik voor stekken alleen gezond en sterk plantenmateriaal.

Druifheide, *Festuca glauca*, wolfsmelk en *Erica* 'Albert's Gold' in een compositie die lang mooi blijft.

Een najaarspot beplanten

De zomer mag dan ten einde lopen, maar je kunt je tuin toch kleurig en mooi houden met een pot die er het hele najaar en in de winter prachtig bij staat. Kies groen-blijvende planten met interessante en contrasterende bladeren, en eventueel najaars- of winterbloeiers.

Gebruik een vorstbestendige pot en vul die met universele (liefst turfvrrije) potgrond van een goede kwaliteit. Voeg mestkorrels toe om de planten langdurig te voeden en zet de pot op voetjes voor een betere drainage, want potten kunnen 's winters drassig worden. Planten groeien in het najaar en de winter trager, dus je kunt ze dicht bij elkaar zetten, en ze hebben ook minder water nodig. Zorg er wel voor dat ze niet uitdrogen.

Als je een grote pot beplant, zet die dan eerst op zijn plek, want eenmaal vol is hij heel zwaar. Kies een plek dicht bij het huis, dan kun je ervan genieten zodra je naar buiten stapt.

STAP VOOR STAP De pot beplanten

1

Neem de tijd en speel wat met de compositie. Doe dit terwijl de planten nog in hun potjes staan. De hogere planten zet je meestal achter in de pot.

2

Vul de pot voor ongeveer twee derde met de potgrond. Dan heb je genoeg ruimte om de planten op dezelfde diepte te zetten als in hun oorspronkelijke potten.

3

Haal de planten voorzichtig uit hun potjes en zet ze in de grote pot. Het is een goed idee om eerst de grootste te planten, in dit geval de wolfsmelk. Zet die achteraan.

4

Vul gaten tussen de planten met potgrond, druk aan en geef royaal water. Houd 5 cm onder de rand vrij, zodat de pot niet overstroomt als je water geeft.

Laat bollen bloeien met kerst

Geniet tijdens de kerstdagen van geur en kleur in huis – of maak cadeautjes – door deze maand voorjaarsbollen te planten, hyacinten bijvoorbeeld. Koop ‘voorgetrokken’ bollen en beplant in de loop van een paar weken meerdere potten, zodat je zeker weet dat er met de kerst een paar bloeien. Controleer de instructies voor de variëteit die je hebt gekocht, maar hyacinten moeten eerst acht tot tien weken op een koele, donkere plek van ongeveer 9 °C staan (een garage bijvoorbeeld) en daarna drie weken binnenshuis voordat ze bloeien.

Wanneer je de planten binnenhaalt, zullen ze er wat bleekjes uitzien. Zet ze een paar dagen op een koele plek uit direct zonlicht om groen te worden. Daarna hebben ze een lichte plek nodig, niet te dicht bij een kunstmatige warmtebron zoals een radiator. Houd de grond vochtig. Als de bladeren sneller groeien dan de bloemknoppen, moet je de plant weer een dag of twee op een koele plek zetten en afdekken.

STAP VOOR STAP Een pot beplanten met hyacintenbollen

1 Vul een ondiepe pot voor de helft met potgrond voor bollen. Deze grond houdt vocht vast, maar draineert wel. Bevochtig de grond met wat water.

2 Zet de bollen op de potgrond zodat de puntjes ongeveer 1 cm boven de pot uitkomen. Ze mogen dicht bij elkaar staan, maar laat ze elkaar of de potwand niet raken.

3 Vul de pot op met grond rond en tussen de bollen en druk licht aan zonder de punten van de bollen te bedekken. Geef royaal water, label de pot en zet hem op een koele, donkere plek.

4 Controleer de pot regelmatig. Houd de potgrond aldoor vochtig, maar niet te nat. Zet de plant binnen wanneer de scheuten ongeveer 5 cm hoog zijn.

Alliums zoals deze 'Purple Sensation', bloeien tussen mei en juli.

Plant bolgewassen in een border

Het is nu de perfecte tijd om bollen te planten, want die zijn deze maand in topconditie. Bovendien is de grond nog steeds zacht en bewerkbaar, en ontwikkelen de bollen wortels voordat de winter begint.

Tulpen moet je pas in november planten, maar voor de rest kun je van alles in de grond stoppen, waaronder alliums, krokussen, narcissen, kievitsbloemen en hyacinten. Als je ze in bloemperken plant, zullen veel variëteiten zich vermeerderen, groepen vormen en elk jaar weer terugkomen. De meeste bollen hebben goed drainerende grond en veel zon nodig, maar niet allemaal. Alle bollen kunnen worden gekweekt tussen het loof van opkomende vaste planten of vroege bloeiers, zoals wolfsmelk.

Vijf favoriete lentebollen

- ▣ *Allium nigrum*. Een sierui met ronde witte bloemhoofden.
- ▣ *Fritillaria meleagris*. Verwildert mooi in nattere grond.
- ▣ *Eranthis hyemalis*. Perfect voor schaduwrijk, bosachtig terrein.
- ▣ *Eremurus* 'Cleopatra'. Prachtige oranje naald van Cleopatra.
- ▣ *Narcissus* 'Tête-à-tête'. Een vrolijke, langbloeiende dwergnarcis.

Ga naar pagina 88 voor onze uitgebreide bollengids.

STAP VOOR STAP Voorjaarsbloeiende bollen planten

1

Maak met een plantenscheepje of bollenplanter een gat in de grond. Vuistregel: de laag grond boven de bol moet twee keer zo hoog zijn als de bol zelf.

2

Om te voorkomen dat de bol gaat rotten, doe je eerst een laagje grit of grind in het gat. Daar plaats je dan de bol op, waardoor overtollig water altijd van de wortels wordt weggevoerd.

3

De meeste bollen zien er mooier uit als ze in oneven groepen staan. Dan is het effect tijdens de bloei groter. Je kunt ook een groter gat graven en daar meerdere bollen in planten.

4

Dek de bollen af met grond tot het omringende grondniveau en druk licht aan zonder de grond samen te drukken. Label de plek zodat je weet wat je hebt geplant en waar.

Een rijpe aubergine 'veert terug' als je er zachtjes in knijpt.

Oogst aubergines

Druk op de schil van een volle, glanzende aubergine. Als het vruchtvlees een beetje meegeeft, is de vrucht oogstrijp. Als je planten goed groeien, kunnen de aubergines tot volle wasdom komen, dus bedenk hoe groot de soort die jij kweekt zou moeten worden. Snijd ze af met een lange steel en let op dat je de vruchten niet kneust. Houd rijpe aubergines goed in de gaten: als de schil dof wordt, is het te laat. Dan groeien de zaadjes en wordt het vruchtvlees bitter.

20
MINUTEN
OVER

Bereid de kas voor op overwinterende vorstgevoelige planten door op te ruimen en schoon te maken. Haal zomergewassen die hun beste tijd hebben gehad weg om ruimte te maken voor vaste planten die 's winters beschutting nodig hebben. Verwijder ongedierte.

Checklist

- ☐ Geef planten minder water en voeding. Zo voorkom je jonge aanwas die niet tegen de kou kan.
- ☐ Ga naar p. 62 voor tips om planten in de kas te laten overwinteren.
- ☐ Zaai een pot mibuna voor pittige herfstsalades.
- ☐ Controleer op lapsnuitkevers en bestrijd die met aaltjes in water.

Plant hyacintenbollen

Plant nu hyacintenbollen voor bloemen in de winter en het voorjaar. Afhankelijk van de variëteit bloeien 'voorgetrokken' bollen binnen een bepaald aantal weken, dus je kunt het zo timen dat ze tijdens de kerstdagen bloeien. Anders kun je begin voorjaar bloemen verwachten. Plant meerdere bollen 10 cm diep in een pot met universele potgrond. Zet de pot op een koele, donkere plek. Zodra de scheuten tevoorschijn komen, laat je de planten geleidelijk wennen aan licht en warmte.

Zie ook pagina 105.

Zet voorgetrokken bollen op een koele, donkere plek om te wortelen.

STAP VOOR STAP Eenjarige tuinkruiden in potten zaaien

Zaai eenjarige tuinkruiden om nog voor de winter te kunnen oogsten. Vorstgevoelige tuinkruiden, zoals dille en koriander, schieten bij najaarstemperaturen buiten snel door. Zaai ze in de kas.

- 1** Vul een pot met universele potgrond, egaliseer en druk aan. Verdeel de zaadjes gelijkmatig over het oppervlak.
- 2** Strooi een dunne laag gezeefde potgrond of vermiculiet over het zaad en druk aan zodat de zaadjes de potgrond goed raken. Label de pot.
- 3** Zet de pot in een bak lauw water, zodat de potgrond zich kan volzuigen. Laat terracotta potten iets langer staan, want die absorberen water.

Een gesnoeide fruitboom produceert beter fruit.

Snoei leifruit

Kort de jongste scheuten van geleide appels, peren, rode bessen en kruisbessen in. Snoei die terug tot op ongeveer vijf bladeren en eventueel fruit op de nieuwe aanwas. Deze vruchtsporen kunnen in de winter verder worden teruggesnoeid. Als je nieuwe planten leidt, dan kun je de jonge scheuten aan de uiteinden van het gestel nu aanbinden. Wanneer bomen nu worden gesnoeid, vermindert hun groei-kracht en blijft hun compacte vorm behouden.

Pluk bladeren van boerenkool

Pluk bladeren van boerenkoolplanten die al de hele zomer in de moestuin staan. Oogst alleen de onderste bladeren, dan kan de plant vanuit het midden doorgroeien. Wied meteen de grond rond de voet van de planten. De plant zal nog een paar weken bladeren vanuit het midden produceren, zodat je tot ver in de winter boerenkool kunt eten. Verwijder de middennerf van de bladeren voordat je ze kookt.

Oogst boerenkoolbladeren door ze af te breken of af te snijden.

Laat tijdens het rooien geen aardappelen in de grond zitten.

Rooi late aardappelen

Graaf late aardappelen op. Ze zijn uitgegroeid wanneer het loof begint te verwelken. Gebruik een spade of vork en graaf parallel aan de rij planten om te voorkomen dat je de aardappelen beschadigt. Nadat je de plant hebt uitgegraven, verzamel je de aardappelen en graaf je nogmaals om te controleren of je ze allemaal hebt. Eventuele achtergebleven aardappelen lopen volgend jaar uit en vergroten het risico op ongedierte en ziekten in de toekomst.

Checklist

- ☐ Aard de stronken van koolsoorten aan zodat ze tijdens winterse stormen stevig blijven staan.
- ☐ Zet voorjaarskoolplanten op hun definitieve plek.
- ☐ Verwijder braamtakken die vrucht gedragen hebben en bind nieuwe aan.
- ☐ Verwijder eventueel door meeldauw aangetast kruisbessenloof en gooi het weg, maar niet bij de compost

FOTO'S: SARAH CUTTLE, JASON INGRAM

Laat pompoenen rijpen

Stel pompoenen bloot aan de najaarszon om ze te laten rijpen en de schil hard te laten worden. Voorkom dat de schil door de vochtige grond rotte plekken krijgt door onder elke vrucht een tegel of baksteen te leggen. Verwijder alle bladeren die de vruchten overschaduw.

Pompoenen kun je tot ver in het najaar laten doorgroeien, vooral als je een eventuele plaatselijke pompoenwedstrijd wilt winnen!

Als je pompoenen op een harde ondergrond legt, blijft de schil intact en kun je ze langer bewaren.

Het is een goed idee om een tray na het zaaien te labelen zodat je later nog weet wat je hebt gezaaid.

STAP VOOR STAP Tuinkruiden stekken

Stek rijpe scheuten van struikachtige tuinkruiden, zoals salie, lavendel, roze-marijn en citroenverbena. Deze halfrijpe stekken zijn bovenaan zacht en onderaan houtiger. Laat ze op een tafel of vensterbank wortelen, zonder extra warmte en uit direct zonlicht. Geef weinig water.

- 1 Doe grove potgrond in een kweektray en druk die in elke cel aan. Begiet de potgrond.

- 2 Knip de scheut af onder een knoop (bladoksel). Verwijder de onderste bladeren en rijp de zachte topscheuten uit tegen rotting.

- 3 Maak een gat in het midden van elke cel en zet de stek daar tot het eerste blad(paar) in. Druk de potgrond voorzichtig aan.

Zaai wintersla

Zaai wintersla en pluksla zodat je de hele winter kunt oogsten. Binnen gezaaide planten kun je binnen laten staan of over een maand buiten planten.

Zaai op vochtige potgrond of in zaaivoren in de moestuin. Dek af met een laag potgrond en zorg dat je de zaailingen bescherming biedt tegen slakken.

Zaai met gulle hand zodat je de hele winter door genoeg hebt, want je kunt nu niet in meerdere kleinere partijen zaaien, zoals in de zomer.

BESTEL FRUIT

Zoek op internet of in catalogi naar fruitbomen of -struiken om aan je tuin toe te voegen. Deze worden in potten of met kale wortels zonder grond verkocht. Potplanten kun je meteen uitplanten, planten met kale wortels vanaf november. Wat je in de komende paar maanden plant, zou volgend jaar zomer goed geworteld moeten hebben.

Pluk peren wanneer ze volgroeid maar nog niet rijp zijn.

Oogst peren

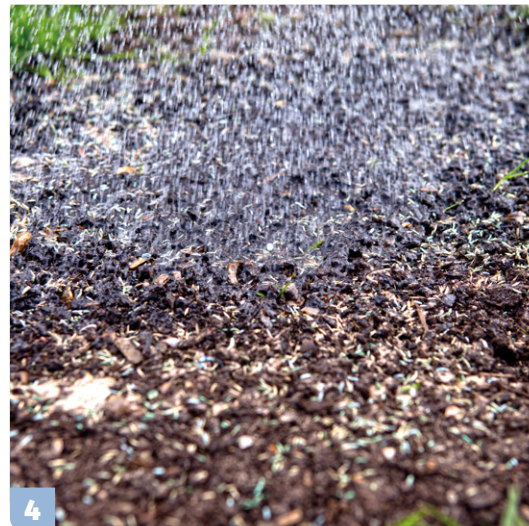
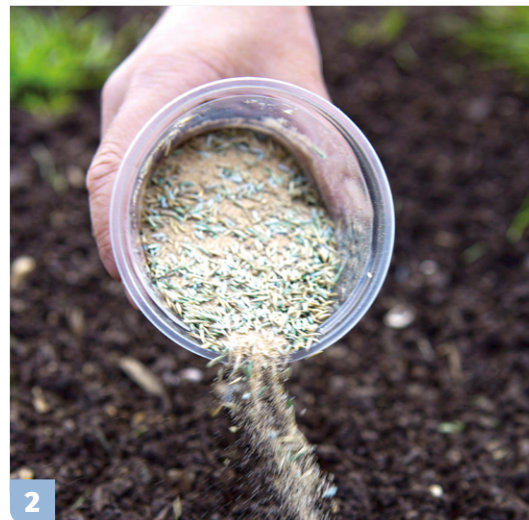
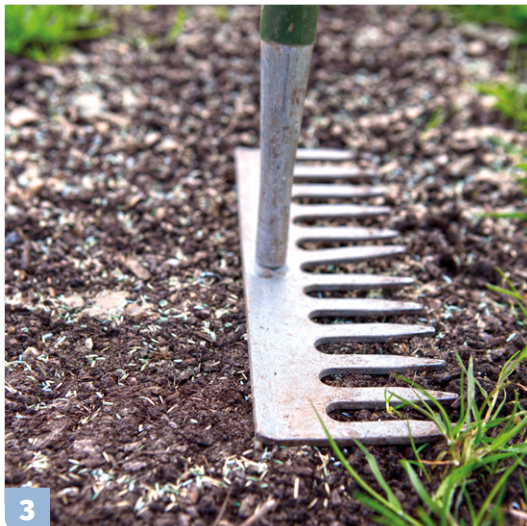
Pluk nu de peren die je wilt opslaan. Peren die helemaal rijp zijn, kun je meteen verwerken of een week of twee in de koelkast bewaren. Harde vruchten rijpen tijdens de opslag, dus controleer de schil op beschadigingen en kies de meest gave

vruchten. Pak die stuk voor stuk in krantenpapier en leg ze in kisten. Zet de kisten op een koele, droge plek. Controleer de peren regelmatig en verwijder de exemplaren die achteruitgaan. Gebruik de beschadigde vruchten zodra ze rijp zijn.

STAP VOOR STAP Gazon inzaaien

Zaai deze maand een nieuw gazon in. De kiem-omstandigheden zijn perfect, want de grond is warm en het weer nog zacht. De zaadjes ontkiemen binnen een week, dus het gras heeft voor de winter nog volop de tijd om genoeg te groeien voor een maaibeurt, waardoor het gazon voller wordt.

- 1** Bereken en weeg de hoeveelheid zaad die je nodig hebt. Doe dat in een emmer. Voeg droog scherpzand toe om gelijkmatig te kunnen zaaien. Meng het graszaad en het zand goed.
- 2** Vul een kop of schepje met het mengsel en strooi het zaad met een werpbeweging uit. Zorg ervoor dat je geen plekje overslaat. Het zand is duidelijk te zien en helpt je om zo gelijkmatig mogelijk te zaaien.
- 3** Druk het zaad aan met de platte kant van een hark, zodat de zaadjes de aarde goed raken. Ga zo nodig op een plank staan om het hele stuk grond te kunnen bereiken.
- 4** Geef royaal maar voorzichtig water, met een fijne sproeier. Dit voorkomt dat de zaadjes wegspoelen en het gazon ongelijkmatig wordt.

FOTO'S: SARAH CUTTLE, ANDREA JONES

Bouw een netkooi om koolplanten heen om die te beschermen tegen hongerige duiven.

Boerenkool- en spruitjesplanten steunen

De boerenkool en spruiten die afgelopen zomer onder beschermende netten flink gegroeid zijn, zien er bedrieglijk stevig uit. Steun de planten met bamboestokken totdat de spruitjes geoogst kunnen worden en om de boerenkoolplanten tot in het voorjaar rechtop te houden. Naarmate de onderste bladeren geoogst worden of afsterven, worden de planten steeds topzwaarder. Door harde wind kunnen de wortels loswrikken en de planten omvallen. Het helpt ook om de stronken stevig aan te aarden.

Checklist

- ☐ Snoei aardbeienloof helemaal terug en verwijder eventueel oud stro uit de bedden.
- ☐ Plant opgepotte struiken en vaste planten uit zodat die kunnen wortelen.
- ☐ Verwijder verwelkte dahliabloemen en controleer of de labels leesbaar zijn zodat je volgend jaar je favoriete variëteiten kunt vermeerderen.
- ☐ Pak na de oogst appels die je wilt bewaren stuk voor stuk in krantenpapier in tegen schimmels.

Grondig maaien is de eerste stap in de najaars-behandeling van je gazon. Daarna kun je beter zien welke delen aandacht nodig hebben.

Trek ongewenste scheuten aan de voet van laurierbomen af.

Trek waterloten van planten af

Veel struiken en bomen, waaronder sering, rozen en laurier, produceren vanuit hun wortels snelgroeiende scheuten. Die moeten zo snel mogelijk worden verwijderd door ze af te breken. Je kunt ze ook met een snoeischaar afknippen, maar dan komen ze waarschijnlijk wel terug.

Deze scheuten ontspruiten aan knopen in wortels aan de oppervlakte bij de voet van de stromk. Laat de grond rond bomen en struiken met rust, want verstoring stimuleert de groei van deze scheuten.

Verjong je gazon

Help je gazon herstellen van de zomerstress. Begin met het gras te maaien. Daarna verticuteer je het oppervlak met een verticuteermachine. Vervolgens haal je

onkruid weg met een onkruidsteker of smal tuinschepje. Zaai graszaad in eventueel ontstane kale plekken. Controleer of de gazonranden egaal zijn. Ontdek je een verzakking,

steek daar dan een graszode af, voeg grond toe en leg de graszode terug. Strooi tot slot najaarsgazonmest waarmee het gras aansterkt voor de winter.

Checklist

- ☐ Ga naar p. 64 voor tips om je gazon te verbeteren.
- ☐ Blijf onkruid en algen uit je vijver verwijderen. Laat de planten een dag naast de vijver liggen voordat je ze op de composthoop gooit.
- ☐ Plant nieuwe bomen en struiken, en geef ze royaal water.
- ☐ Geef liguster- en kamperfoelieheggen een laatste snoeibeurt. Kijk op p. 60 om te weten hoe.

Hark aan het eind van de maand een afstrooilaag door je gazon.

Strooi je gazon af

Een afstrooilaag maakt het gazon egalier en verbetert de drainage. Koop kant-en-klaar afstrooimateriaal of maak een mengsel van zelfgemaakte compost, leem en fijn grit.

Maak vóór het afstrooien met een tuinvork of gazonbeluchter gaatjes in

het gazon, met ongeveer 15 cm tussenruimte. Deze gaatjes gaan bodemverdichting tegen en nemen de afstrooilaag op. Strooi het afstrooimateriaal dun en gelijkmatig uit over je gazon, zodat het verzakkingen egaliseert en in de gaatjes terechtkomt.

Volgende maand

- ☐ Monty bereidt een nieuwe partij bladaarde voor.
- ☐ Perfecte planttechnieken voor nieuwe rozenstruiken.
- ☐ Trek amaryllisbollen binnen voor.
- ☐ Zaai winterharde tuinbonen voor een voorjaarsogst.

FOTO'S: MARSHA ARNOUD; SARAH CUTTLE; TIM SANDALL

Gardeners' World

Klantenservice

Wil je abonnee worden of heb je vragen over je abonnement? Op onze website vind je antwoord op de meeste vragen.

www.gardenersworldmagazine.nl/contact

Telefoon

We zijn er maandag tot vrijdag van 09.00 tot 17.00 uur om je vragen te beantwoorden.

+31 (0)24-2027827

E-mail

Stel je vraag eenvoudig per e-mail aan een van onze service medewerkers.

**klantenservice@
gardenersworldmagazine.nl**

Abonnementsinformatie

Gardeners' World kost € 5,99 per nummer. De abonnementsprijs is in Nederland € 59,40 en in België € 62,40 (12 nummers). Deze prijs geldt bij betaling per automatische incasso. Voor betaling via een (digitale) factuur geldt een toeslag van € 2,50. Je kunt eenvoudig een machtiging afgeven via www.fnlnl.nl/machtigen. Abonnementen worden automatisch verlengd, tenzij anders vermeld. Het opzeggen van een abonnement kan eenvoudig telefonisch via +31 (0)24-2027827 of per mail via klantenservice@gardenersworldmagazine.nl.

Copyright

BBC Gardeners' World magazine is published by F&L Media B.V. under licence from BBC Studios, Television Centre, Wood Lane, London W12 7TQ. The Gardeners' World logo and the BBC Blocks are the trade marks of the British Broadcasting Corporation. Used under licence. © Immediate Media Company Limited. All rights reserved. Reproduction in whole or part prohibited without permission.

Gardeners' World

Managing Director – Catriona Bolger
Editor-in-Chief – Lucy Hall
Deputy Editor – Kevin Smith

BBC Studios, UK Publishing

Chair, Editorial Review Boards: Nicholas Brett
Managing Director, Consumer Products and Licensing - Stephen Davies
Director, Magazines - Mandy Thwaites
Compliance Manager - Cameron McEwan
UK Publishing Co-ordinator – Eva Abramik
UK.publishing@bbc.com
www.bbcstudios.com

Immediate Media Co Ltd

Chairman – Martin Weiss
CEO – Tom Bureau
Director of International Licensing and Syndication – Tim Hudson
International Partners Manager – Molly Hope-Seton

Alle rechten van dit materiaal behoren toe aan Immediate Media Co. Limited en mogen niet worden herdrukt of hergebruikt, in welke vorm dan ook, zonder uitdrukkelijke schriftelijke toestemming. Het auteursrecht op deze uitgave en op daarin verschenen artikelen wordt door de uitgever voorbehouden. Het verlenen van toestemming tot publicatie in de gedrukte uitgave houdt in dat de auteur de uitgever, met uitsluiting van ieder ander onherroepelijk machtigt de bij of krachtens de auteurswet door derden verschuldigde vergoedingen voor kopiëren te innen en dat de auteur alle rechten overdraagt aan de uitgever, tenzij anders bepaald. Niets uit deze uitgave mag worden overgenomen, vermenigvuldigd of gekopieerd zonder uitdrukkelijke schriftelijke toestemming van de uitgever. De uitgever stelt zich niet aansprakelijk voor eventuele onjuistheden die in deze uitgave zouden kunnen voorkomen.

Gardeners' World is een uitgave van F&L Media B.V.

in licentie van BBC Studios

Head of Content

Daan Jeuken

Hoofdredactie

Anne Wiegers

Redactie

Jos Heijmans, Helga Kluitert
en Maurice Snijders

Met medewerking van

Berthe Bogers, Milly Born, Jaap Molenaar,
Sylvia van den Top, Stichting NL Bloeit!
en redactie Gardeners' World UK

Vormgeving

Nick Groenewold, Mylène Nales, Tom Gerrits,
Susan Gerbrands-Derksen en Ellen Willemsen

Sales

Samantha van Broekhoven
+31 (0)24 24 04 266
svanbroekhoven@fnlnl.nl

Marketing

Tetske Peeters
+31 (0)24 24 04 585
tpeeters@fnlnl.nl

Drukkerij

Habo DaCosta bv, Vianen

Vragen aan de redactie

Heb jij opmerkingen, suggesties
of vragen aan de redactie?
redactie@gardenersworldmagazine.nl

Nieuwsredactie / Pers

redactie@gardenersworldmagazine.nl
of adresgegevens zie hieronder o.v.v.
F&L Media, redactie Gardeners' World

Bezoekadres F&L Media

Jonkerbosplein 52, 6534 AB Nijmegen

september Groeigids

Dit kun je nu allemaal zaaien en planten deze maand voor een smakelijke en gezonde oogst.

Planten/zaaien ■ Uitplanten ■ Oogsten ■

De beste keuzes voor september		jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
	Aardbeien Heerlijk zoet en toch caloriearm. Aardbeien bevatten folaat en ellaginezuur, een beschermend antioxidant. Ook rijk aan vitamine C.												
	Tips Vermijd bij het water geven het fruit en de kroon van de plant, want die kunnen gaan rotten. Plant ↓ kroontje net boven de grond Afstand ↔ 35 cm uit elkaar ↗ 75 cm tussen rijen												
	Druiven Boordevol polyfenolen, een groep van planteigen stoffen die goed zijn voor het hart en de huid. Vries overtollige oogst in en maak er smoothies van.												
	Tips Verwijder de eerste twee jaar na het planten alle bloemen. Zo krijg je goede, stevige ranken. Plant ↓ op dezelfde diepte als bij de kweker Afstand ↔ 1,2 m uit elkaar ↗ 1,5 m tussen rijen												
	Kruisbessen Bron van quercetine, een antioxidant dat kan helpen tegen seizoensallergieën. Bevat ook vitamine C en kalium.												
	Tips Mulch de bodem om vocht vast te houden en voeg in de winter algemene plantvoeding toe. Plant ↓ op dezelfde diepte als bij de kweker Afstand ↔ 1,2 m uit elkaar ↗ 1,2 m tussen rijen												
	Peren Rijk aan pectine, een oplosbare vezel die helpt cholesterol op peil te houden. Eet met schil en al voor de meeste voedingsstoffen.												
	Tips Zet op een zonnige, beschutte plek. Geef water tijdens droogte en zodra de vruchten gaan opzwellen. Plant ↓ op dezelfde diepte als bij de kweker Afstand ↔ 2-5 m uit elkaar ↗ 3-5 m tussen rijen												
	Pruimen Bevatten kalium, magnesium en bètacaroteen. Goed voor hart en bloedvaten. Vries overtollige oogst in. Verwijder wel eerst de pitten.												
	Tips Snoei in het voorjaar of de zomer om de kans op loodglansziekte en kanker te verminderen. Plant ↓ op dezelfde diepte als bij de kweker Afstand ↔ 2-4 m uit elkaar ↗ 5 m tussen rijen												
	Radijs (winter) Radijsjes zitten vol vitamine C, kalium en magnesium en ondersteunen de bloeddruk. De blaadjes zijn een bron van vezels en vitamine C.												
	Tips Kies een wintervariëteit om in september te zaaien. Tien weken later kunnen die geoogst worden. Houd de bodem vochtig. Zaai ↓ 1 cm diep Afstand ↔ 23 cm uit elkaar ↗ 15 cm tussen rijen												
	Snijbiet Het foliumzuur in snijbiet zet koolhydraten om in energie. Gebruik in salades, door pasta's of op pizza's.												
	Tips Overwinter door planten vanaf oktober af te dekken met vliesdoek of stolpen. Oogst de bladeren weer in begin voorjaar. Zaai ↓ 1,5 cm diep Afstand ↔ 10 cm uit elkaar ↗ 45 cm tussen rijen												
	Spinazie Bevat de werkzame carotenoïden luteïne en zeaxanthine, die goed zijn voor de ogen. Slechts licht koken voor behoud van de meeste voedingsstoffen.												
	Tips Zet op een warme, zonnige plek. Bescherm vanaf oktober tegen vorst met stro of stolpen. Zaai ↓ 2,5 cm diep Afstand ↔ 15 cm uit elkaar ↗ 30 cm tussen rijen												
	Uien Bron van zwavel, dat goed is voor de bloedsomloop. Bevat ook darmvriendelijke vezels. Eet rauw of gebakken.												
	Tips Plant in goed gedraineerde grond. Voeg scherp zand toe als je zware grond hebt. Verwijder eventuele bloemstelen. Plant ↓ met puntje boven de grond Afstand ↔ 10 cm uit elkaar ↗ 30 cm tussen rijen												
	Veldsla Rijk aan bètacaroteen, dat door het lichaam wordt omgezet in vitamine A. Voor gezonde ogen, huid en immuunsysteem. Plukken naar behoefte.												
	Tips Pluk een paar blaadjes per plant per keer. Oogsten gedurende de gehele winter, mits beschermd door doek, stomp of stro. Zaai ↓ 1 cm diep Afstand ↔ 10 cm uit elkaar ↗ 15 cm tussen rijen												

Volgende editie ...

Het oktobernummer ligt vanaf **21 september** in de winkel.

Lathyrus: sierlijk en geurig

- **Monty's** zaai- en verzorgingstips
- Zaai nu voor een vroege bloei
- Zo hou je de bloei gaande

en nog veel meer ...

Carol's planten voor het hele jaar door kleur in de tuin.

Nooit meer dode planten met onze **plant- en kweektips**.

Leg binnen een groene jungle aan! **Marieke en Rogier** (Hortus botanicus Leiden) vertellen hoe.

FOTO'S: SARAH CUTTLE, JASON INGRAM
*AANKONDIGINGEN ONDER VOORBEHOUD

Mis geen nummer meer!

Neem nu een abonnement en krijg voortaan elke uitgave van **Gardeners' World** automatisch in je brievenbus.

Ga naar www.gardenersworldmagazine.nl/abo
of bel gratis naar +31 (0)24 2027 827

Gardeners' World

Jouw tuin altijd op zijn mooist?

BBC De beste tips voor het verlengen van de zomer
september 2021

- ✓ Praktische uitleg om lekker te gaan tuinieren
- ✓ Inspiratie en tips wat je nú in de tuin kunt doen
- ✓ Altijd de duurzame oplossing: tuinier met de natuur

Ontvang
3x Gardeners' World voor

€15,-

Abonneer je nu via
www.gardenersworldmagazine.nl/abo
of bel naar +31 (0)24 20 27 827

Je abonneert tot wederopzegging en voor ten minste de actieperiode van 3 nummers. Na afloop van de actieperiode geldt de reguliere abonnementsprijs en is het abonnement per maand opzegbaar. Opzeggen is heel eenvoudig en kan via onze klantenservice. Alle genoemde prijzen zijn onder voorbehoud. Kijk voor de meest actuele aanbiedingen op www.gardenersworldmagazine.nl/abo

Opruimen van tuinafval

TUINAFVALZAK

KOFFERBAKZAK

BIG BAG TUINAFVALZAK

POP-UPZAK

Nature® is een merk van de Outside Living Industries groep • www.outsideliving.com